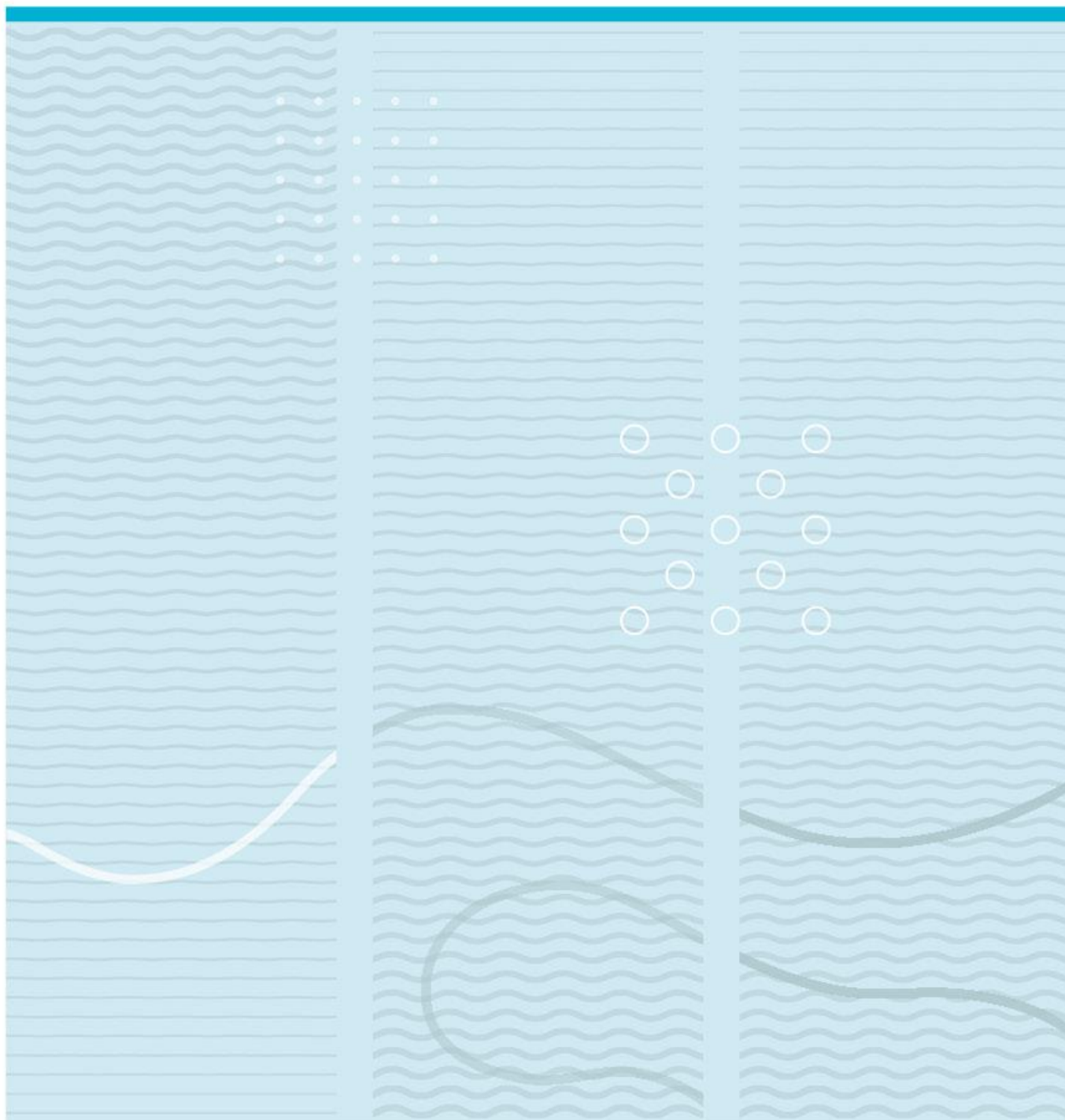

Thea Linett Hansen

EU-tilpasning av historien?

Om «europesk integrasjon» i finske lærebøker

Sammendrag

Denne oppgaven viser endringer i fremstillinger av den europeiske integrasjonen i finske lærebøker fra tiden før- til tiden etter finsk medlemskap i EU. Dette er gjort gjennom en analyse av et utvalg finske lærebøker fra perioden 1985 til 2010. Analysen av de finske bøkene har blitt gjort på to nivåer.

I det første nivået har de finske bøkene om nasjonalhistorie blitt sammenlignet med hverandre for å se etter endringer i hvordan det finske forholdet til den europeiske integrasjonen blir forklart i lærebøkene gjennom perioden. For å finne ut av dette, ble fremstillingen av finsk utenrikspolitikk og utenrikshandel under den kalde krigen naturlige innfallsvinkler for sammenligningen. Ved hjelp av tekstanalytiske verktøy ble det mulig å spore hvilke virkelighetsbilder teksten konstruerte av den finske utenrikshandelen og utenrikspolitikken under den kalde krigen i lærebøker som ble gitt ut både før og etter finsk medlemskap i den europeiske integrasjonen.

I det andre nivået av analysen av finske lærebøker, sammenlignes lærebøker fra Finland og Norge fra omtrent samme tid. Målet med en slik sammenligning var å se om fremstillingene i de ulike landene fremmer holdninger til emnet som gjenspeiler den nasjonale posisjonen til den europeiske integrasjonen. Holdningene avdekkes ved hjelp av tekstanalytiske verktøy. Gjennom sammenligningen av de to landenes ulike fremstillinger ble det mulig å få tak i individualiteten med finske lærebøker, sett i lys av de norske fremstillingene. Det videre spørsmålet for analysen var hvorvidt disse tilsynelatende særegne elementene i finske fremstillinger, faktisk var særegent finsk. For å svare på dette spørsmålet har jeg tatt utgangspunkt i tidligere forskning på nasjonale forskjeller mellom svenske og norske fremstillinger av den europeiske integrasjonen. Å få innsikt i svenske lærebøkers fremstillinger av europeisk integrasjon viste seg å være nyttig, fordi likhetstrekk mellom finske og svenske fremstillinger kan tyde på at årsaken til holdningene vi ser i finske fremstillinger kan ha sammenheng med historiske fellestrekk mellom Finland og Sverige. Som for eksempel nøytralitetspolitikk eller tilslutning til EU i 1995. Den tidligere forskningen bidro dermed til en ekstra tyngde i konklusjonene for hvorfor finske bøker fremstiller integrasjonen slik de gjør.

Analysen viser en utvikling som tyder på at avslutningen av den kalde krigen og Finlands medlemskap i EU har fått innvirkning på den europeiske integrasjonens prioritet i finske historielærebøker. Analysen har vist at det finnes små, men interessante endringer i bøkernes

fremstillinger av hele perioden etter andre verdenskrig i Finland. Det skjer altså endringer i fremstillingene av den fortiden som alle bøkene har forutsetninger for å fremstille. Disse endringene gjør at fremstillingene i bøkene som er skrevet etter den kalde krigen får det til å virke mer naturlig at Finland ble medlem av EU, enn bøkene som ble skrevet under den kalde krigen. Det finnes også likhetstrekk i finske og svenske fremstillinger av den europeiske integrasjonen i bøker som ble skrevet etter den kalde krigen.

Forord

Først og fremst vil jeg rette en stor takk til veilederen min, Jan Thomas Kobberrød. Han har kommet med gode innspill til både innhold og struktur og dessuten vært rask på å svare på spørsmål som har dukket opp underveis.

Jeg vil også takke Andreas Bäckman, lærer ved Gymnasiet Grankulla Samskola, for å ha hjulpet meg med anskaffing av finske lærebøker og læreplaner. Og Bjarne Nicolay Johannessen, lærer ved Horten videregående skole, for tips til utvalg av norske lærebøker.

En takk rettes også til Susanne Skjauff Braseth og Siri Stoa for å ha vært gode diskusjonspartnere gjennom hele perioden og for korrekturlesing. Til sist vil jeg takke min samboer, Vemund Eggen, for støtte og it-hjelp i masterperioden.

Innhold

Sammendrag.....	1
Forord.....	3
Innhold	4
1. Innledning.....	6
1.1 Tema og problemstilling.....	6
1.2 Avgrensing.....	7
1.3 Tidligere forskning.....	8
1.4 Litteratur	10
1.4.1 Primærkilder.....	10
1.5 Teori og metode	11
1.6 Struktur.....	15
2. Lærebøkene i kontekst	16
2.1 Historisk bakgrunn	16
2.1.1 Sikkerhetspolitikk – allianse eller nøytralitet.....	16
2.1.2 Den europeiske integrasjonsprosessen.....	20
2.1.3 Slutten på den kalde krigen – og tiden etter	24
2.2 Dokumenter til grunn for lærebøkene	26
2.2.1 Finske læreplaner	27
2.2.2. Norske læreplaner.....	31
2.2.3 Sammenfattet om læreplanene	33
3. Introduksjon av lærebøkene.....	35
3.1 Avgrensing og utvalg	35
3.2 Presentasjon av lærebøkene:	35
3.2.1 Finske lærebøker	35
3.2.2 Norske lærebøker	41
3.2.3 Oppsummering.....	44
4. Har fremstillingen i finske lærebøker blitt påvirket av det finske EU-medlemskapet?	46
4.1 Utenrikspolitikken.....	46
4.2 Utenrikshandel	53
4.3 Tendens til samtidslegitimering	61
5. Sammenligne holdninger.....	66
5.1 Finske bøker.....	68

5.1.1 Nasjonalhistorie.....	68
5.1.2 Verdenshistorie.....	71
5.2 Norske lærebøker	77
5.3 Sammenligning	86
5.3.1 Globalt eller nasjonalt perspektiv:.....	86
5.3.2 Begrepsbruk: overnasjonalitet/suverenitet og samarbeid.....	87
5.3.3 Temavalg	88
5.3.4 Årsaksforklaringer	89
5.3.5 Positiv verdi	91
5.3.6 Prioritering av folkeavstemningene i fremstillingene.....	91
6. Avslutning	94
Anvendte kilder og litteratur:	100
Lærebøker.....	100
Læreplaner:.....	100
Trykt litteratur.....	101
Internett	102

1. Innledning

1.1 Tema og problemstilling

Fortid og historie er ikke det samme. Fortid betegner det som har skjedd. *Historie*, derimot, er oppfatninger om fortid, skapt av ettertidens mennesker. Strengt tatt tror vel ikke noen at fortiden endrer seg, men historien endrer seg etter hva ettertiden spør om og legger vekt på fra fortiden. Dette er en viktig, men ikke ny erkjennelse. Grunnideen i dette masterprosjektet bygger på dette premisset. Grunnspørsmålet er rett og slett om det er slik at ny samtid fordrer ny historie.

Så helt allmenn kan likevel ikke problemstillingen være. Hensikten med dette masterprosjektet var å integrere innsikter fra flere emner fra lektorprogrammet i historie. Jeg fant et interessant koblingspunkt i den nære finske historien, knyttet til at landet ble medlem av EU i 1995. Det ga meg mulighet for å koble kunnskapen fra et realhistorisk fordypningsemne i den europeiske integrasjonens historie, innsikter fra pedagogiske/didaktiske emner, samt erfaringen fra et praksisopphold ved en finsk skole. Masteroppgaven befinner seg derfor i et skjæringsfelt mellom historiografi og historiedidaktikk, med tematikk fra den europeiske integrasjonens historie.

Konkret studerer jeg primært utviklingen av noen lærebøkers fremstillinger av fortid (altså historie) over tid for å etterspore endringer og si noe om forholdet mellom samtid og historie. Grunnhypotesen jeg tok med meg inn i prosjektet, var at avslutningen av den kalde krigen og den finske tilslutningen til EU medførte endringer i historiske fremstillinger av Finlands forhold til det samarbeidet vi i dag kjenner som Den europeiske unionen og den europeiske integrasjonsprosessen som et eget fenomen. For å få innblikk i dette har jeg valgt å ikke bare studere utviklingen i finske bøker, men også utviklingen i norske bøker. Ved å sammenligne utviklingen i finske og norske bøker, blir det mulig å få tak i individualiteten i de finske bøkene.¹ Det kan også synliggjøre om utviklingen i de finske bøkene viser mer omfattende endringer av historien enn i bøker fra et land som ikke har gjennomgått en lignende posisjonsendring. Analysen av de norske bøkene tjener altså primært en funksjon som skal bidra forstå de finske lærebøkene bedre. Derfor, og fordi jeg forutsetter at de norske lærebøkene er bedre kjent, blir ikke de norske lærebøkene underkastet en like grundig analyse som de finske.

¹ Knut Kjeldstadli, *Fortida er ikke hva den en gang var: en innføring i historiefaget*. (Oslo: Universitetsforlaget, 1999), s. 264

Hovedproblemstillingen i oppgaven er derfor: i hvilken grad ble historien om den europeiske integrasjonsprosessen endret gjennom perioden 1985-2006, belyst gjennom finske lærebøkers fremstilling av temaet?

1.2 Avgrensing

Analysen trenger en avgrensing for at den skal være gjennomførbar. Jeg har valgt å avgrense oppgaven til å dreie seg om finske- og norske lærebøker. Temaet jeg skal undersøke i lærebøkene er den europeiske integrasjonen. Nedenfor skal jeg forklare hvorfor jeg har valgt å avgrense nettopp slik.

De nordiske landene Norge og Finland gikk i svært ulike retninger under den kalde krigen. Norge har helt siden 1949 vært klart vestlig orientert. Finland på sin side ønsket å forholde seg nøytralt til de motsetningene som oppstod mellom stormaktene etter andre verdenskrig. For å sikre nøytralitetspolitikken anså Finland det som nødvendig å skape et godt forhold til Sovjetunionen og i 1948 inngikk de to landene en Vennskaps- og bistandspakt (VSB-pakten). VSB-pakten gjorde at Finland til tross for sin nøytralitet knyttet en nær relasjon med Sovjetunionen i øst.

I de første årene av den kalde krigen søkte flere vest-europeiske land sammen i økonomiske samarbeid. Kull- og stålfellesskapet, som ble opprettet på 1950-tallet, ble et samarbeid som tok sikte på videre integrasjon. Samarbeidet utviklet seg gjennom den kalde krigen til EEC, EF og i dag kjenner vi det som EU. Det andre økonomiske samarbeidet som ble dannet var EFTA. EFTA er et frihandelsforbund som ikke tok sikte på videre integrasjon. Fordi samarbeidene først og fremst besto av vest-europeiske medlemsland, ble det av politiske grunner vanskelig for enkelte land, som blant annet Finland, å delta. Sluttet på den kalde krigen åpnet for at flere land, som tidligere befant seg i den østlige sfæren eller hadde erklært seg nøytrale, kunne søke om medlemskap i EF. Både Finland og Norge søkte om medlemskap i EF, men det var kun Finland som fikk flertall på folkeavstemningen og landet ble medlem av EU i 1995.

Når det kommer til landenes relasjon til den europeiske integrasjonen, finnes det noen likheter og ulikheter. Norge har ved flere anledninger avstått fra å delta i den europeiske integrasjonen og dette har skjedd på landets egne premisser. Finland på sin side hadde ikke den samme handlingsfriheten til å velge fordi landet var bundet til å handle innenfor rammene av VSB-pakten. Begge landene ble imidlertid medlem av EFTA, men for Finland var dette en noe lengre prosess enn det var for Norge. Kontrastene mellom landene har altså to nivåer. Det ene er kontrasten mellom øst og vest, og det andre mellom ønske om deltakelse og ikke

deltakelse. At begge landene har tatt stilling til debatten om samarbeid eller suverenitet gjør det interessant å se om dette i noen grad påvirker hvordan man forteller historien om den europeiske integrasjonen i norske og finske lærebøker nettopp fordi landene har to forskjellige utgangspunkt. Dette gjør det også mulig å se på hva slags virkelighetsbilde som blir skapt gjennom lærebøker i to land med ulike utgangspunkt, om samme tema, som i dette tilfelle blir den europeiske integrasjonen.

For å kunne gjennomføre denne analysen må jeg avklare hvilke historiske tider jeg opererer med og hvorfor. Når jeg skal analysere fremstillingen av den europeiske integrasjonen i lærebøker blir det relevante stoffet i lærebøkene det som omhandler tiden etter andre verdenskrig og frem til tiden etter at Finland meldte seg inn i EU i 1995. Lærebøkene jeg skal analysere har jeg også en avgrenset ramme i tid. Lærebøkene som skal analyseres har blitt brukt i skolen i perioden fra rundt 1985-2010. Bakgrunnen for denne avgrensingen er at jeg skal se om det finnes endringer som tyder på det finske medlemskapet i EU har påvirket hvordan den europeiske integrasjonen blir fremstilt i finske historielærebøker.

1.3 Tidligere forskning

Det er skrevet to masteroppgaver om lignende tema før. Peder Øverland har skrevet oppgaven «*EU som pensum i samfunnsfag på ungdomstrinnet*» - en kritisk tekstanalyse av danske, norske og spanske læreplaner- og bøker i samfunnsfag på ungdomstrinnet.² Øverlands oppgave skiller seg fra min oppgave ved at den ser på EU i samfunnsfagbøker og på bøker fra ungdomstrinnet, mitt utgangspunkt er historiebøker og videregående pensum.

Anne Jordal Myrseth har skrevet *Haldningar til europeisk integrasjon; ein komparativ analyse av svenske og norske lærebøker*.³ Hun analyserer bøker fra videregående trinn. Myrseths oppgave er den som ligger nærmest mitt masterprosjekt. Hun har studert hvordan europeiske integrasjonsforsøk og debattene rundt medlemskap i europeiske samarbeidsorganisasjoner blir presentert i svenske og norske lærebøker i historie og samfunnsfag. Hun analyserer bøker fra tre ulike tidsperioder som strekker seg fra 1960-tallet til 2000-tallet. Dessuten har hun studert hvordan innslag av det nasjonale er presentert i de respektive landenes lærebøker når man ser det i sammenheng med fremstillingen av europeisk integrasjon.

² Peder Øverland, «'EU som pensum i samfunnsfag på ungdomstrinnet': En kritisk tekstanalyse av danske, norske og spanske læreplaner- og bøker i samfunnsfag på ungdomstrinnet» (Masteroppgave, P. Øverland, 2015)

³ Anne Jordal Myrseth «Haldningar til Europeisk integrasjon : Ein komparativ analyse av svenske og norske lærebøker» (Masteroppgave: A. J. Myrseth, 2011)

Myrseth konkluderer med at det er en felles utvikling i norske og svenske bøker at årsaksforklaringene for den europeiske integrasjonen går fra å være økonomisk fundert til å bli forklart som et fredsprosjekt etter den kalde krigen. Hun mener at dette har en sammenheng med at man etter den kalde krigen, kunne se tilbake på fredelige forhold, og knytte dette til den europeiske integrasjonen. Myrseth mener altså at historikerne som skrev bøker før den kalde krigens slutt ikke hadde forutsetninger for å skildre EU som et fredsprosjekt fordi de befant seg midt i en prosess. Dessuten peker hun på at det kan ha en forklaring i at det var økonomiske argumenter, og ikke politiske som veide tyngst i de tidlige fasene av Europadebattene.

Hun har funnet ut at norske bøker har et større fokus på selvråderett og suverenitet enn de svenske bøkene. Hun mener at svenske bøker legger mer vekt på ideer om europeisk fellesskap enn de norske. Myrseth har også funnet at det er en avgjørende forskjell at norske bøker fokuserer på interne forhold, mens svenske bøker har et svakt fokus på hva som foregår i Sverige i sammenheng med den europeiske integrasjonen. Hun har også funnet at norske bøker presenterer argumenter for og imot tilslutning til EF og EU, mens svenske bøker ikke engang viser at det har eksistert en debatt i Sverige. Her konkluderer Myrseth med at norske bøker er mer demokratiske. Videre peker hun på at metaforbruken som er knyttet til spørsmålet om europeisk integrasjon i norske bøker, er begreper som kan knyttes til kamp og strid. I svenske bøker finner hun referentkoblinger som viser en metafor om at tettere europeisk integrering var et mål på en vei som ble vandret. Hun har også funnet at nesten alle bøkene hun har analysert viser tendenser til å legitimere samtiden.

Min oppgave vil blant annet bestå av en sammenligning mellom finske og norske bøker. De to landene har ulike tilnærminger til EU. En slik sammenligning vil som nevnt tidligere kunne synliggjøre det som virker å være særegent med finske fremstillinger sett i lys av de norske. Her kan Myrseths funn om særlig svenske bøker kan vise seg å bli interessante å knytte til funn om finske bøker. For eksempel vil forskjeller i utviklingen mellom de svenske- og finske fremstillingene kunne indikere at forklaringen ligger i noe som er særegent for den finske samtiden. Dersom det er likhetstrekk derimot, kan dette tyde på at utviklingen kan forklares i noe de to landene har til felles. Dette vil jeg komme tilbake til i kapittel fem.

1.4 Litteratur

I dette arbeidet har jeg benyttet oversikts- eller kontekstlitteratur i redegjørelsen av lærebøkene kontekst. I redegjørelsen for de finske lærebøkene kontekst har jeg støttet meg tungt til Henrik Meinanders *Finlands historia. Vol 4*.⁴ I redegjørelsen for de norske bøkene kontekst har jeg lent meg til Even Langes fremstilling i Aschehougs norgeshistorie, *Samling om felles mål 1935-1970. Vol 11*.⁵ Og Edgeir Benums fremstilling i Aschehougs Norgeshistorie, *Overflod og fremtidsfrykt 1970- . Vol 12*.⁶ Jeg forholder meg til disse generelle fremstillingene siden hensikten er å gi en oversikt over de store linjene, som det knapt er noen stor debatt om. Hadde oppgavens sikte vært av realhistorisk karakter hadde saken kunne stilt seg annerledes. Dessuten har jeg sett på læreplaner i begge land som har vært gjeldende i den tidsperioden som er satt som avgrensning for analysen fordi læreplanene også skaper rammer for innholdet i lærebøkene. Jeg skal komme tilbake til metoden jeg har valgt å benytte i selve analysen, men teorien denne metoden bygger på er hentet fra Karianne Skovholt og Aslaug Veums innføring i Michael A. K. Hallidays sosialsemiotikk.⁷ Karianne Skovholt og Aslaug Veum har skrevet en bok hvor de viser hvordan Hallidays teorier om sosialsemiotikk kan anvendes i analyse, denne innføringen var derfor nyttig for meg i analysen av lærebøkene.

1.4.1 Primærkilder

Hovedkildene til dette arbeidet har vært lærebøker fra Finland og Norge i perioden fra rundt 1986-2010. Til sammen er det snakk om 11 lærebøker, hvorav 6 er finske og 5 er norske. Bøkene utgivelser varierer noe, men jeg har forsøkt så godt som mulig å velge bøker fra Norge og Finland som ligger tett opp mot hverandre i tid. Det innebærer at det finnes noen bøker fra tiden før den kalde krigen var over, noen av bøkene er fra perioden rett etter at Finland meldte seg inn i EU og noen er fra en tid etter at Finland meldte seg inn. Som vi skal se senere er det forskjellig hvordan historiefaget er lagt opp i de to landene, noe som legger noen føringer for innholdet i lærebøkene. Her har jeg forsøkt å velge ut de bøkene som tilhører obligatoriske emner i Finland for at bøkene skal være mest mulig representative for hva den finske staten anså som viktig at elevene skulle lære.

Finland har to offisielle språk, finsk og svensk. Det er gjennom det svenske språket det har blitt mulig for meg å benytte meg av finske lærebøker som primærkilder. Bøkene er skrevet

⁴ Henrik Meinander, *Finlands historia* (Helsingfors: Schildts, 1999)

⁵ Even Lange, «Samling om felles mål : 1935- 1979». Vol. 11. Knut Helle red. i *Aschehougs norgeshistorie* (Oslo: Aschehoug, 2005)

⁶ Edgeir Benum, «Overflod og fremtidsfrykt 1970-». Vol 12. Knut Helle red. i *Aschehougs norgeshistorie* (Oslo: Aschehoug, 1998)

⁷ Karianne Skovholt og Aslaug Veum, *Tekstanalyse : ei innføring*. (Oslo: Cappelen Damm Akademisk, 2014)

for elever som går på svensktalende skoler i Finland. De som har svensk som morsmål i Finland er en minoritet av befolkningen, likevel er det rimelig å anta at bøkene vil være representative for den finske skolen fordi begge skolene må forholde seg til de statlig gitte læreplanene, som igjen er styrende for hva lærebøkene skal inneholde.

1.5 Teori og metode

For å kunne svare på problemstillingen, blir jeg nødt til å foreta en tekstanalyse av lærebøkene. Det finnes flere teoretiske retninger man kan følge når man skal analysere tekst og språkbruk. Jeg har valgt å støtte meg til Michael Hallidays sosialsemiotikk.⁸

Sosialsemiotikk er en teori om hvordan mennesker skaper mening gjennom språk og andre uttrykksformer i en sosial kontekst. Den grunnleggende oppfatningen er at det å skape mening med ulike tegnsystemer er en sosial prosess. I følge Halliday kommer all meningsskapning fra den sosiale konteksten, og dermed må all meningsskapning studeres i sammenheng med konteksten. Halliday har skissert noen mer generelle teorier om hvordan språket fungerer i bruk. Et grunnleggende element i hans teorier er de tre metafunksjonene.

Disse metafunksjonene representerer det Halliday mener er de tre grunnleggende ulike typer mening som alltid blir realisert i en ytring eller i en tekst. Det Halliday kaller den ideasjonelle metafunksjonen representerer den typen mening som skapes ved at vi mennesker bruker språket til å fortelle noe om verden. Alle tekster eller ytringer har et innhold. Den mellompersonlige metafunksjonen representerer det at en tekst eller en ytring alltid er rettet mot noen andre. Vi bruker språket til å utføre handlinger og til å skape og opprettholde relasjoner mellom mennesker. Den tekstuelle metafunksjonen representerer den sammenhengen som blir skapt mellom de to førstnevnte funksjonene og viser til hvordan vi bruker språket for å skape mening i tekster.

Halliday mener at alle de tre metafunksjonene er til stede samtidig når vi kommuniserer.⁹ Derfor kan man si at språket er multifunksjonelt.¹⁰ I en analyse av tekster kan man velge å bruke de tre metafunksjonene som en slags disposisjon, men man kan også velge seg ut et perspektiv ved avgrense analysen til kun å dreie seg om én av metafunksjonene. Hva man velger vil være avhengig av problemstillingen som ligger til grunn for analysen, men også hva slags type tekst som skal analyseres. Fremgangsmåten for tekstanalyse må alltid tilpasses teksten og derfor innebærer tekstanalyse at den som analyserer gjør selvstendige valg.¹¹ Når

⁸ Karianne Skovholt og Aslaug Veum (2014), s. 20

⁹ Ibid, s. 25

¹⁰ Ibid, s. 25

¹¹ Ibid, s. 48

lærebøkene skal analyseres kommer jeg først og fremst til å ta utgangspunkt i den ideasjonelle metafunksjonen, men der det er naturlig og nødvendig vil jeg også kunne komme til å benytte meg av elementer fra de to andre metafunksjonene. Nedenfor følger en redegjørelse for de språklige og semiotiske ressursene jeg anser som særlig relevante for analysen av lærebøkene.

Den ideasjonelle metafunksjonen handler om virkelighetsbildet som blir skapt gjennom teksten.¹² Når vi skal beskrive erfaringer, forhold og tendenser gjør vi ikke det helt ut av det blå, vi tolker og organiserer erfaringer ulikt og når vi skal skrive om dem, gjør vi mer eller mindre bevisste språklige valg ut ifra hva vi vil oppnå med teksten. Disse valgene får igjen konsekvenser for hvilket virkelighetsbilde som blir skapt. Når vi skal peke på hvordan teksten fremstiller ulike fenomener finnes det noen tilnærminger man kan bruke i analysen. Tema, proposisjon og presupposisjoner, ordvalg, metaforer, kategoriseringer og setningsstrukturer er ulike språklige ressurser som kan analyseres i den ideasjonelle metafunksjonen.

Temaet i teksten er det teksten handler om, temaet kan komme frem implisitt eller eksplisitt, det kan også ligge underforstått i teksten eller for eksempel ved at forfatteren bruker ironi.¹³ I en bok vil det finnes undertemaer som blir markert med egne overskrifter. Temaet i teksten kommer gjerne fram gjennom ulike proposisjoner.¹⁴ Termen proposisjon viser til innholdet i en påstand, proposisjoner er altså påstander som kommer frem om emnet. Proposisjonene i en tekst viser eksplisitt eller implisitt fram de perspektivene og holdningene tekstskaperen har til emnet. En del av målet med tekstanalyse er å finne ut hva teksten sier om temaet og hvordan teksten framstiller saken. Presupposisjoner er de språklige midlene man bruker for å anta felles bakgrunnskunnskap, altså noe som er kjent på forhånd. Dette kan være påstander eller holdninger som forfatteren forutsetter at leseren deler eller aksepterer. Slike presupposisjoner kan også benyttes strategisk i argumentasjon. Ved å bruke presupposisjoner kan forfatteren legge premisser for diskusjonen og få mottakeren til å godta dem, uten at mottakeren vet om de er sanne eller usanne. Forfatteren kan vinkle temaet fra sin side og presentere sin versjon av hvordan verden er, som noe som er gitt og udiskutabelt. Dersom man avdekker presupposisjoner kan en tydeliggjøre tankeinnholdet i en tekst og synliggjøre virkelighetsbilder, som kan være i strid med interesser eller holdninger hos leserne.¹⁵

Hvilke ord forfatteren velger å bruke i teksten sin kan også si noe om hva slags holdning han eller hun har til det som blir skrevet om. Ord og uttrykksmåter er ikke nøytrale eller rent

¹² Karianne Skovholt og Aslaug Veum (2014), s. 50

¹³ Ibid, s. 52

¹⁴ Ibid, s. 53

¹⁵ Ibid, s. 54

informative.¹⁶ Holdninger kan komme fram gjennom bruk av adjektiv, adverb, substantiv eller verb som er positivt eller negativt ladde. Metaforer er språklige bilder som overfører egenskaper, erfaringer eller tenking fra et område til et annet.¹⁷ Skovholt og Veum bruker eksempelet «flaum av flyktningar» for å forklare hvordan metaforer kan virke inn på hvordan et fenomen blir oppfattet. De trekker frem at ordet «flaum» er egenskaper som er hentet fra området *natur*, og i denne sammenhengen blir det knyttet til fenomenet innvandring. Ordet «flaum» er et fryktet naturfenomen som assosieres med enorme skader og katastrofer, ordet har altså klart negative konnotasjoner og disse negative konnotasjonene kan bli overført til fenomenet innvandring. Valg av ord kan også bidra til å kategorisere saksforhold.¹⁸ Når man skal lese tekster kritisk er det et poeng å vise hvordan valg av ord kan bidra til å skape og opprettholde stereotypiske virkelighetsbilder og samfunnsstrukturer. Ordbruk avgjør om et saksforhold blir kategorisert eksplisitt eller implisitt. Også her kan verdiladde ord bidra til å skape positive eller negative assosiasjoner til de ulike kategoriene. Teksten kan på den måten invitere oss til å få sympati med den ene kategorien og omvendt.

Setningsstrukturer er også med på å skape virkelighetsbilder.¹⁹ Man kan for eksempel se på hvem som blir presentert som handlende eller passive deltakere i en tekst. Ved å skrive i passiv form, det vil si at aktøren (den handlende) i setningen er utelatt, kan avsenderen bidra til å tilsløre ansvarsforhold. Dette kan være en måte å unngå å rette skyld eller kritikk mot noen direkte. En annen måte å skjule den handlende på er å bruke nominaliseringer.

Nominaliseringer er når forfatteren velger å bruke substantiv som for eksempel «mishandling» framfor verbkonstruksjonen «å mishandle».²⁰ I nominaliseringer blir ikke den som gjør handlingen presentert, og vi kan spørre om hvem som mishandler. Dette kan altså brukes for å skjule ansvarsforholdet, men i noen sammenhenger er det rett og slett ikke relevant å vise hvem som er ansvarlig. Setningen spiller en sentral rolle i meningsskapingen i en tekst. I en setning kommer prosesser til syne. Halliday skiller mellom en rekke ulike prosesser, men Skovholt og Veum har forholdt seg til tre; handlinger, hendelser og tilstander.²¹ I handlinger er aktøren til stede i setningen, og er en konkret og ansvarlig aktør i teksten. I hendelser skjer det noe uten at aktøren blir presentert. Tilstander blir presentert som noe som bare *er* sånn, og som ikke trenger å ha en ansvarlig aktør, men aktøren kan også være

¹⁶ Karianne Skovholt og Aslaug Veum (2014), s. 55

¹⁷ Ibid, s. 56

¹⁸ Ibid, s. 58

¹⁹ Ibid, s. 60

²⁰ Ibid, s. 61

²¹ Ibid, s. 62

underforstått. I tekstanalyse må man spørre seg hva slags funksjon det ene valget tjener til framfor det andre.

Den tekstuelle metafunksjonen handler om hvordan sammenheng i tekst kan komme til uttrykk. Sammenheng i tekster kan være mer eller mindre eksplisitt. I verbalspråket finnes det mange ressurser som kan benyttes for å binde teksten sammen, disse kalles kohesjonsressurser. Referentkjeder er slike kohesjonsressurser. De viser hva teksten handler om på overflaten, men de kan også brukes for å nærmest dekke over et underliggende budskap. Gjennom å omtale samme referent med ulike ord og begreper bidrar tekstskaperen til å beskrive og skape et inntrykk av den eller det som blir omtalt. Slik kan kartlegging av referentkjeder gi viktig innsikt i det virkelighetsbilde som blir konstruert i teksten.²² Dessuten kan det hjelpe oss å få innsikt i eventuelle kontraster og motsetninger som blir skapt i teksten. Framheving er også et element som bidrar til å skape sammenheng i tekster. Tekstelementer kan framheves slik at visse elementer fanger leserens blick i sterkere grad enn andre elementer. Leseren er intuitivt i stand til å vurdere vekten av de ulike elementene i komposisjonen. Framheving kan ikke måles objektivt, det er et resultat av en kompleks virkning mellom ulike faktorer. I tillegg til plassering kan faktorer som størrelse, skarphet, perspektiv, farger osv. medvirke til at disse elementene står fram som mer fremhevet enn andre. Dess mer visuelt fremhevet et tekstelement er i en multimodal tekst, dess viktigere virker tekstelementet i forhold til de andre elementene på siden. Framheving skaper et hierarki av viktighet mellom de ulike elementene på siden.²³

Tekstanalysen jeg skal foreta i denne oppgaven har som mål å forsøke å synliggjøre virkelighetsbilder og holdninger som skapes gjennom bøkens fremstilling. Deretter vil jeg forsøke å knytte virkelighetsbildene til den historiske konteksten for å se på om det er enkelte historiske hendelser som kan ha påvirket måten man skriver om den europeiske integrasjonen. Dette vil også kunne vise oss hvilke historiske hendelser som har blitt ansett som viktige og mindre viktige gjennom tidene, eller om man ser en utvikling som tyder på at fremstillingene endrer perspektiv.

²² Karianne Skovholt og Aslaug Veum (2014), s. 120

²³ Ibid, s. 125

1.6 Struktur

Den videre strukturen i oppgaven er lagt opp som følger. Kapittel to tar sikte på å sette lærebøkene inn i en kontekst. Dette kapittelet består av to deler. I den første delen gjør jeg rede for viktige historiske hendelser som har skjedd i Finland og Norge under den kalde krigen og i bøkens samtid. I den andre delen ser jeg på læreplanene som var gjeldende i skolen i de periodene bøkene ble skrevet. I kapittel tre er målet å gi en introduksjon til lærebøkene jeg skal analysere, her trekker jeg i korte trekk inn hva det står om i fremstillingen av den europeiske integrasjonen.

De finske lærebøkene skal tjene to formål i min oppgave. På den ene siden ønsker jeg å analysere et utvalg av de finske lærebøkene for å se om avslutningen av den kalde krigen og Finlands medlemskap i EU har ført til at man forklarer det finske forholdet til den europeiske integrasjonen annerledes enn hva man gjorde under den kalde krigen og før medlemskapet i EU. På den andre siden skal de finske bøkene dessuten sammenlignes med norske bøker for å se om de ulike landenes virkelighetsbilder av den europeiske integrasjonen skiller seg fra hverandre. Målet her er også å vise hvordan teksten eventuelt bidrar til å fremme ulike oppfatninger om den europeiske integrasjonen, og se om dette kan forklares i nasjonalhistorien til de respektive landene.

I kapittel fire skal gjøre en tekstanalyse av et utvalg av finske bøker for å se etter endringer i fremstillingen av Finlands forhold til den europeiske integrasjonen i bøker som ble utgitt før og etter 1995. Slik sett blir dette en selvstendig analyse som i utgangspunktet ikke er ment å brukes i sammenligning med de norske bøkene. Kapittel fem vil bestå av en sammenligning mellom finske og norske bøker. Målet her er å se på om virkelighetsbildene i bøkene skiller seg fra hverandre, hva som eventuelt bidrar til det i tekstene, og om dette ser ut til å ha sammenheng med landenes nasjonalhistorie.

2. Lærebøkene i kontekst

Når man skal analysere tekster må man ta hensyn til de overordnede samfunnsmessige forholdene teksten har blitt skapt i. Kunnskap om konteksten er avgjørende for at vi skal kunne forstå og vurdere hvordan mening blir skapt eller fortolket.²⁴ Derfor er det nødvendig å redegjøre for viktige historiske trekk i den finske og norske historien. Nedenfor følger en redegjørelse av hvordan landenes posisjon påvirket av andre verdenskrig. Deretter kommer teksten inn på hvordan Norge og Finland, med bakgrunn i sin posisjon forholdt seg til den europeiske integrasjonen i en tid som var preget av internasjonal spenning. Til slutt kommer en del om hvilke følger den kalde krigens slutt fikk for landene.

2.1 Historisk bakgrunn

2.1.1 Sikkerhetspolitikk – allianse eller nøytralitet

Etter andre verdenskrig ble Tyskland delt mellom de fire seirende landene USA, Frankrike, Storbritannia og Sovjetunionen. Uenighetene om hvordan Tyskland skulle styres førte til at verden ble splittet mellom øst og vest. Frankrike, Storbritannia og USA befant seg i vest, og Sovjetunionen i øst. Den internasjonale spenningen som for alvor satte i gang i 1946, førte til at små land som blant annet Norge og Finland ble stilt overfor vanskelige sikkerhetspolitiske valg i tiden som fulgte. For Norge og Finland var også den geografiske beliggenheten en faktor som gjorde at det ble viktig å trå varsomt innen utenrikspolitikken.

Gjennom tidene kan man snakke om to hovedlinjer som har preget finsk sikkerhetspolitikk. Disse strekker seg tilbake til 1800-tallet. Den ene hovedlinjen bygger på en oppfatning om at lojalitet mot Russland/Sovjetunionen sikret landets trygghet. Den andre hovedlinjen er den liberale og vestorienterte, denne hadde sitt opphav i Finlands politikk mellom de to verdenskrigene.²⁵ Disse tradisjonene har gjort seg gjeldende med ulik styrke under ulike perioder i Finlands historie, men den ytterste målsettingen har vært den samme, nemlig å trygge landets sikkerhet. Uenighetene om hvilken av de to tradisjonene som er mest gunstig og forenelig med Finlands særart har handlet om middel og prioriteringer.²⁶ Det ville blitt ufullstendig å ikke si noe mer om den finsk-russiske arven fordi den er viktig for å forstå de utenrikspolitiske valgene Finland tok etter andre verdenskrig. I sin artikkel, sammenligner

²⁴ Karianne Skovholt og Aslaug Veum (2014), s. 22

²⁵ Klaus Törnudd, «Historiska erfarenheter och nuvarande fronter i finländsk säkerhetspolitisk debatt om EU-medlemskap och nordisk samarbete» i *Ny giv för nordisk samarbete? : Norsk, svensk og finsk sikkerhetspolitikk før og etter EUs nordlige utvidelse*, red. Iver Neumann (Oslo: TANO, 1995), s. 78

²⁶ Ibid, s. 79

Timo Vihavainen de finske relasjonene til Russland gjennom tidene med en slags dyr arv som man ikke bør sløse bort.²⁷

Fra 1200-tallet til 1809 lå Finland under Sverige.²⁸ Krigen mellom Sverige og Russland ble alltid utkjempet på finsk territorium og i 1713-21 var Finland okkupert av russiske tropper. Det var først under denne perioden det oppstod et hat mot Russland i Finland. Fra 1809 ble Finland en relativt autonom del av det russiske imperiet, og på denne tiden var de finsk-russiske relasjonene gode over lengre perioder. Grensen mellom Finland og Russland bestod, men finnene hadde rett til å flytte til Russland for å arbeide der. Dessuten ble de økonomiske forbindelsene mellom Finland og Russland viktige.

Mot slutten av 1800-tallet ble Finland mer og mer lik en selvstendig stat, men den politiske situasjonen var ustabil. I 1917 brøt Finland med Russland og ble selvstendig.²⁹ Dette bruddet førte til en borgerkrig i Finland som ble utkjempet mellom «de røde» og «de hvite». Krigen varte fra januar til mai 1918 og forårsaket en sterk antirussisk reaksjon i Finland. Denne reaksjonen utviklet seg til å bli dominerende i landet. På 1920-tallet forsøkte Finland å støtte seg til Nasjonenes Forbund. På 1930-tallet holdt Finland seg nøytralt. De nordiske landene forsøkte å danne et forsvarsforbund på denne tiden, men det ledet ikke til noe resultat.³⁰ I tiden mellom borgerkrigen og vinterkrigen ble forholdet mellom Sovjetunionen og Finland forverret av terroren som ble utført av Sovjetunionen mot Øst-Karelen og andre finske minoriteter i Sovjetunionen.³¹ Vinterkrigen var en krig mellom Sovjetunionen og Finland som varte fra 1939 til 1940.³² Det finske folket som tidligere hadde kjempet mot hverandre i borgerkrigen kjempet da sammen mot Sovjetunionen på grunn av de sovjetiske terrorhandlingene. Vinterkrigen førte til et enda større hat mot Sovjetunionen. Under vinterkrigen forsøkte Finland å alliere seg med Storbritannia og Frankrike, men dette ble ikke realisert før krigens slutt.³³ Under fortsettelseskrigen, som varte fra 1941 til 1944 fikk Finland militær bistand fra Tyskland.³⁴ Hovedmotivet for denne bistanden var å erobre tilbake de landområdene som gikk tapt under vinterkrigen.

²⁷ Timo Vihavainen, «Russland i Finlands historia: Några särdrag som påverkar nutiden» *Nordisk Østforum* 24, nr. 02 (2010), <https://www.idunn.no/file/pdf/41817944/art04.pdf>, s. 186

²⁸ Ibid, s. 186

²⁹ Ibid, s. 188

³⁰ Klaus Törnudd, (1995), s. 77

³¹ Timo Vihavainen (2010), s. 189

³² Ottar Julsrud og Helge Giverholt (27.04.2018). Finlands historie. I *Store norske leksikon*. https://snl.no/Finlands_historie: [lest 24.08.18]

³³ Klaus Törnudd (1995), s. 77

³⁴ Ibid, s. 77

Etter andre verdenskrig satt Finland igjen med en følelse av at det ikke lenger fantes så mange alternativer til allianser. De tidligere krigserfaringene hadde vist at å søke støtte i allianser som var rettet mot Sovjetunionen ikke hadde gitt de resultatene man ønsket. Det å skulle alliere seg med Sovjetunionen var heller ingen ønskesituasjon for Finland. Finland erklærte seg derfor for nøytralt og forble det gjennom hele den kalde krigen.³⁵ Etter andre verdenskrig ble mange land okkupert av Sovjetunionen. At Finland klarte å forbli en nøytral og suveren stat skyldtes i stor grad den utenrikspolitiske linjen som startet med Juho Kusti Paasikivi.³⁶ Denne utenrikspolitikken har blitt kalt en fortsettelse av den russlandspolitikken som ble ført på 1860-tallet, men den kan også oppfattes som en syntese av de to hovedlinjene som er beskrevet tidligere. Paasikivi innså at dersom Finland skulle forbli nøytralt, var landet nødt til å gjenskape et godt forhold til Sovjetunionen. Sovjetunionen ønsket garantier for at Finland ikke skulle føre en utenrikspolitikk som gikk på tvers av deres interesser. Da USA tilbød Europa Marshallhjelpen i 1947 takket Paasikivi nei på vegne av Finland, til tross for at Finland hadde et stort behov for kapital. Sovjetunionen hadde nemlig signalisert at de forventet at Finland ikke skulle delta. Paasikivi godtok dessuten å forhandle med Sovjetunionen om en Vennskaps- og bistandspakt (VSB-pakten) for å unngå å bli det neste landet som befant seg under sovjetisk okkupasjon.³⁷

VSB-pakten ble signert i 1948 og dannet en basis for finsk utenrikspolitikk frem til Sovjetunionens fall i 1991.³⁸ I praksis innebar avtalen at Finland måtte avstå deler av den utenrikspolitiske suvereniteten til Sovjetunionen. Avtalen ble et hinder for Finland når det kom til andre internasjonale relasjoner, særlig de første årene etter andre verdenskrig. Til gjengjeld ble det mulig for Finland å oppnå en viss form for utenrikspolitisk stabilitet som ikke ville vært mulig uten å avgi denne suverenitet til noen av de stormaktene som hadde strategiske interesser av et samarbeid med Finland.³⁹ Finland forble altså nøytralt, men i stor grad avhengig av Sovjetunionen når det kom til utenrikspolitiske avgjørelser.

I Norge fikk man en nyorientering innen sikkerhetspolitikk etter andre verdenskrig.⁴⁰ Okkupasjonen under krigen førte til at den gamle småstatspolitikken mistet troverdighet. Dessuten hadde man sett at nøytralitet ikke nødvendigvis betydde at man ble holdt utenfor

³⁵ Klaus Törnudd, (1995), s. 77 og 78

³⁶ Timo Vihavainen (2010), s. 191

³⁷ Henrik Meinander (1999), s. 286

³⁸ Ibid, s. 289

³⁹ Ibid, s. 290

⁴⁰ Even Lange (2005), s. 181

stormaktenes konflikter og at militært samarbeid var lite verdt uten grundige forberedelser i fredstider. Norge satset derfor på FN, som skulle være en stormaktledet og handlekraftig organisasjon med mål å sørge for kollektiv sikkerhet.⁴¹ Dette ble en viktig arena for Norges brobyggingspolitikk fra 1944/1945. Samtidig med denne brobyggingspolitikken og håpet om at USA og Sovjetunionen ville komme til enighet om de konfliktene som hadde oppstått, måtte myndighetene i Norge bygge opp et forsvar slik at de var forberedt dersom en konflikt skulle oppstå.⁴² Utbyggingen av forsvaret fikk støtte fra Storbritannia, som hjalp til med forsyninger.⁴³ Norge som i utgangspunktet ønsket å være diplomatiske og alliansefrie ble dermed gjennom militærvesenet, funksjonelt knyttet til Storbritannia som tilhørte den vestlige siden. På dette tidspunktet så ikke Norge et behov for å avklare forholdet mellom utenriks- og forsvarspolitikken.⁴⁴ Dette var fordi man satset på at samarbeidet i FN kunne bli solid nok til å sørge for kollektiv sikkerhet. Høsten 1947 var imidlertid preget av harde opprør mellom USA og Sovjetunionen i FNs hovedforsamling, de to var uenige i alle sentrale saker. Dette førte til en frykt for at organisasjonen ville gå i oppløsning.⁴⁵ Da spenningen mellom øst og vest økte ytterligere, så Norge seg nødt til å komme frem til en ny sikkerhetspolitisk løsning og orienterte seg dermed vestover grunnet en økende frykt for Sovjetunionen.⁴⁶ Man var ikke lenger redde for at en krig skulle bryte ut, frykten bunnet i Sovjetunionens ekspansjon.⁴⁷

I 1948 spurte den norske regjeringen Storbritannia om hvilken hjelp de kunne tilbys av vestmaktene dersom Norge skulle bli utsatt for sovjetiske militæraksjoner.⁴⁸ Dette bidro til å sette fart på alliansebyggingen i vest. Storbritannia ivret etter å få USA til å delta i militære forpliktelser som ville demme opp mot Sovjetunionen og brukte Norge som et middel for å få det til.⁴⁹ Dette resulterte i Atlanterhavspakten, som Norge, i mangel på en bedre løsning, så seg nødt til å delta i. Atlanterhavspakten gav Norge en amerikansk garanti om at et angrep på Norge ville bety et angrep på USA. På lengre sikt kom Atlanterhavspakten til å prege norsk samfunnsutvikling. Beslutningen om å delta i dette samarbeidet markerte et brudd med norsk utenrikspolitisk tradisjon siden 1905.⁵⁰ Ved utbruddet av Koreakrigen begynte Norge å ruste

⁴¹ Even Lange (2005), s. 184

⁴² Ibid, s. 183

⁴³ Ibid, s. 184

⁴⁴ Ibid, s. 185

⁴⁵ Ibid, s. 187

⁴⁶ Ibid, s. 189

⁴⁷ Ibid, s. 190

⁴⁸ Ibid, s. 189

⁴⁹ Ibid, s. 190

⁵⁰ Ibid, s. 193

opp forsvaret sitt.⁵¹ Atlanterhavspakten ble til NATO, noe som innebar at Atlanterhavspakten gikk fra å være en løs allianse til å bli et fast integrert og organisert forsvarsfelleskap. I tillegg forsterket vestmaktene sin økonomiske og ideologiske kamp mot kommunismen. Norge mistet etter hvert mye handlefrihet når det kom til utenrikspolitikk.

2.1.2 Den europeiske integrasjonsprosessen

Sikkerhetspolitikk var altså en viktig prioritering for de vestlige landene under den kalde krigen. Like viktig var det å skape en økonomisk vekst for å gjenreise et stabilt økonomisk system etter krisetid og krigsødeleggelser. USA som vanligvis ikke ville involvere seg i andre staters problemer, brøt med sitt mønster for å bidra til å bygge opp den europeiske økonomien. I 1947 lanserte USA Marshallplanen som skulle få Europa på beina igjen og på den måten sikre de demokratiske samfunnene mot politisk og sosial uro.⁵² Betingelsen var at landene som mottok hjelpen måtte innlede et organisert samarbeid hvor man skulle bli enige om hvordan pengene skulle forvaltes. Amerikanerne forventet i tillegg at det skulle opprettes en europeisk organisasjon som kunne følge utviklingen i deltakerlandene og gi råd om politiske tiltak.⁵³ Organisasjonen fikk navnet OEEC og samarbeidet gjennom OEEC viste seg å bli et utgangspunkt for videre økonomisk integrasjon.

I 1951 ble Kull- og stålfelleskapet opprettet. Dette var et samarbeid mellom de «indre seks» som bestod av Frankrike, Vest-Tyskland, Belgia, Luxembourg, Nederland og Italia.⁵⁴ I 1957 signerte de indre seks Romatraktaten, dette markerte en enighet blant landene om å opprette en tollunion, som gikk ut på at medlemslandene måtte forplikte seg til å avskaffe all toll og alle importkvoter seg imellom og ha en felles tollsats utad. Samarbeidet utviklet seg i retning av stadig tettere samarbeid, integrasjonsprosess. Dessuten har samarbeidet endret navn flere ganger. I tiden før 1967 omtales samarbeidet ofte med forkortelsen EEC, fra 1967 til 1993 blir samarbeidet omtalt som EF og etter 1993 blir det kalt EU. Som motvekt til EEC opprettet Storbritannia EFTA i januar 1960. EFTA-samarbeidet bestod av de «ytre syv», Storbritannia, Sverige, Danmark, Norge, Østerrike, Sveits og Portugal. Senere ble også Island, Finland og Liechtenstein medlemmer. EFTA var et frihandelsområde uten en overnasjonal myndighet som ikke omfattet primærnæringene.

⁵¹ Even Lange (2005), s. 194

⁵² Ibid, s. 208

⁵³ Ibid, s. 214

⁵⁴ Ibid, s. 225

Som nevnt tidligere takket Finland nei til Marshallhjelpen. Etter andre verdenskrig måtte Finland dessuten betale ned krigserstatninger til Sovjetunionen, denne nedbetalingen begynte i 1945. Sovjetunionen og Finland innledet dessuten en handelsavtale i form av kompensasjonshandel, en avtale hvor man bytter varer med hverandre. Dette var i utgangspunktet korte handelsavtaler, men de ble fornyet de neste årene. I 1947 inngikk de den første bilaterale clearingshandelsavtalen som var en form for byttehandel og i 1950 inngikk de en ny femårig clearingsavtale som skulle gjelde fra 1951-1955. Avtalene ble fornyet med jevne mellomrom og varte helt frem til 1990.⁵⁵ Avtalene ble en viktig stabilisator i den finske utenrikshandelen, fordi når handelen med vest gikk ned, kunne man kompensere med å øke handelen med øst. Utenom disse omstendighetene økte øst og vesthandelen parallelt. Markedene for Finlands største eksportvare, nemlig produkter fra skogindustrien, lå i Vest-Europa og USA. Eksporten til Storbritannia utgjorde lenge nesten 25% av den totale utenrikshandelen og sammen med det øvrige Vest-Europa og USA utgjorde landene over 70% av Finlands eksportmarked gjennom 1950-tallet.⁵⁶ Grunnen til denne redegjørelsen av finsk handel er at det er relevant informasjon for den senere analysen i kapittel 4.

Finlands eksportindustri hadde etter opprettelsen av EEC begynt å frykte at markedene i Vest-Europa skulle gå tapt dersom Finland ble stående på utsiden av de økonomiske samarbeidene. Blant de landene som deltok i EFTA-samarbeidet var både Storbritannia, som var Finlands viktigste handelspartner, og Sverige, som var Finlands største konkurrent innen skogindustrien. Å stå på utsiden av EFTA kunne medføre at Finland ville miste mye av sitt største eksportmarked, Storbritannia, til Sverige. Kekkonen, som ble valgt til ny president i 1956, opplevde politisk motstand på 1960-tallet. Kekkonen videreførte Paasikivis utenrikspolitikk, og deres presidentskap har senere blitt omtalt som Paasikivi-Kekkonen-linjen. Motstanden som var rettet mot Kekkonen kom fra andre politiske partier som ønsket å bryte alliansen med Sovjetunionen. Kekkonen lot innenrikspolitikken stabilisere seg og gikk samtidig hardt til verks for å sikre de finske handelspolitiske interessene i Vest-Europa. Dette gjorde han ved å forsøke å overbevise Sovjetunionen om at finsk tilknytning til EFTA kunne skje uten at landets utenrikspolitiske distanse til Vest-Europa ble mindre.

Kekkonen tok en stor risiko med å foreslå dette. Sovjetunionen var nemlig mistenkelige til EFTA-samarbeidet fordi mange av medlemmene også var medlemmer i NATO. Likevel innså Sovjetunionen at det var viktig for det videre samarbeidet med Finland at Kekkonen fortsatte

⁵⁵ Henrik Meinander (1999), s. 295

⁵⁶ Ibid, s. 296

som president. Dessuten forstod Sovjetunionen at han ville trenge en form for utenrikspolitisk fremgang i Vest dersom han skulle ha en mulighet til å bli gjenvalgt. Dermed gikk Sovjetunionen med på å la Finland bli *assosiert* medlem av EFTA.⁵⁷ EFTA-landene godtok dette fordi de fryktet at å isolere Finland ville ført til at Finland ble mer avhengige av Sovjetunionen.

En finsk handelsavtale med EEC viste seg å bli et mer komplekst spørsmål. På begynnelsen av 1970-tallet var det spekulasjoner om hvem som skulle bli den neste presidenten i Finland. Disse spekulasjonene kom som en følge av Kekkonens kunngjørelse i 1967 om at han ikke kom til å stille som kandidat til presidentvalget i 1974. Etter hvert som tiden gikk ble Kekkonen skeptisk til hvordan det skulle gå med Finland, dersom det som så ut til å bli hans etterfølger overtok presidentskapet. Han var ikke alene om denne skepsisen. Derfor offentliggjorde Kekkonen i 1972 at han skulle fortsette som president dersom folket ønsket det, men at han ikke ønsket å stille som presidentkandidat som ved vanlig valgprosedyre. Han forventet en slags unntaksordning, og dette var det splittede meninger om innad i partiene.

Det som talte for en slik unntaksordning, var at Kekkonen allerede hadde forhandlet med Sovjetunionen om tillatelse til å skrive under på en avtale med EEC uten at det skulle gå ut over landets østrelasjoner. Selv om saken måtte diskuteres ytterligere med Sovjetunionen, så det ut til at en EEC-avtale kunne gå i boks. Dette var imidlertid under forutsetning om at Kekkonen selv stod som garantist for at den økonomiske avtalen med EEC ikke skulle lede til at Finland nærmet seg vest sikkerhetspolitisk eller militært.

I 1972 møttes statssjefene i de to landene i Zavido for å diskutere saken videre. Det ble skrevet en hemmelig rapport, som ved en senere anledning lakk ut til pressen. I rapporten kom det fram at lederne i Sovjetunionen fortsatt hadde hatt sine tvil vedrørende EEC-avtalen, men Kekkonen valgte likevel å undertegne fordi han personlig garanterte det ikke ville gå ut over Finlands utenrikspolitiske linje. Da innholdet lakk til pressen, meddelte Kekkonen at han var usikker på om han kunne fortsette som president ettersom at lekkasjen kunne ha medført at hans troverdighet var svekket i Sovjetunionen. Det rådet skepsis rundt lekkasjen, svenske aviser påstod at Kekkonen bevisst dro opp stemningen for å gjøre den finske riksdagen medgjørlig for en unntaksordning. Dette skrev ikke finske medier noe om.

Forholdene forbedret seg etter lekkasjen og i EEC-spørsmålet kunne Sovjetunionen og Finland bli enige om å utsette signeringen av EEC-avtalen til man kunne forsikre seg om at

⁵⁷ Henrik Meinander (1999), s. 365

den finsk-sovjetiske handelen kunne foregå som tidligere. Løsningen ble at Finland la frem et forslag om en tollavtale med østblokkens markedsorganisasjon COMECON, som skulle balansere EEC-avtalen. Gjennom de to avtalene ville Finland også fremstå som et eksempel på hvordan vesteuropeiske markedsøkonomier kunne utvikle sin handel med øst-blokken. Forslaget ble godkjent i riksdagen 18. januar 1973, og Kekkonen hadde dermed blitt valgt til president for ytterligere fire år. Tollavtalen med Sovjetunionen ble signert i mai 1973 og i oktober samme år signerte Finland en handelsavtale med EEC.

I 1986 ble Finland fullverdig medlem av EFTA. Dette var en langt kortere og enklere prosess enn å få i havn en EEC-avtale. Finlands nye president Koivisto hadde informert Sovjetunionens nye leder Gorbatsjov på et tidligere tidspunkt om at de så på mulighetene for å gjøre sitt assosierte medlemskap om til et fullverdig medlemskap av EFTA. Sovjetunionen hadde gitt uttrykk for at de ønsket å diskutere saken. Ettersom at Koivisto ikke hørte noe mer fra Sovjetunionen benyttet han sjansen da EFTA og EF landene kunngjorde at de skulle sette i gang et omfattende høyteknologisk prosjekt som Finland, som assosiert medlem, så vidt fikk delta i. I frykt for at EFTA skulle ombestemme seg om Finlands deltakelse i prosjektet, gjorde statslederne i Finland klart alle de formaliteter som skulle til for å bli fullverdig medlem av EFTA for sikkerhetsskyld. Det ble sendt et brev til Gorbatsjov der Koivisto informerte om at EFTA-forhandlingene snart ville bli publisert. Fordi det ikke kom noen form for protester tilbake fra Sovjet, ble Finland fullverdig medlem av EFTA.⁵⁸

Norge takket ja til Marshallhjelpen og dermed også et medlemskap i OEEC, men søkte mindre støtte enn andre vestlige stater.⁵⁹ På den måten markerte Norge, som på dette tidspunktet var opptatt av å føre en alliansefri brobyggingspolitikk, sin uavhengighet. Etter kort tid ble Norge i stand til å stå på egne ben og var ikke lenger avhengige av støtte gjennom Marshallhjelpen. Likevel mente den norske regjeringen at det ville være feil å stille seg på utsiden av et fellesskap som jobbet for en tettere samordning mellom de nasjonale økonomiene i Europa.⁶⁰ Den norske regjeringen fryktet dessuten at å avslå støtte kunne blitt tolket som et signal om at Norge ønsket tilhørighet til øst.

I begynnelsen av 1950-årene var Norge skeptiske til økonomiske samarbeid som innebar avståelse av suverenitet til en overnasjonal styreform.⁶¹ Norge viste derfor ingen interesse for å inngå et samarbeid med de indre seks. Man var likevel redde for de økonomiske

⁵⁸ Henrik Meinander (1999), s. 477

⁵⁹ Even Lange (2005), s. 216

⁶⁰ Ibid, s. 215

⁶¹ Ibid, s. 216

konsekvensene det kunne innebære å stå på utsiden. Da EFTA ble opprettet, valgte Norge å delta her for å unngå de fryktede konsekvensene av å stå på utsiden av et fellesskap.⁶² I 1961 og i 1967 søkte Storbritannia om medlemskap i EEC/EF. Norge søkte også fordi man ønsket å opprettholde det gode forholdet til Storbritannia, men begge gangene sa den franske presidenten, Charles de Gaulle, nei til britisk medlemskap og dermed ble det heller ikke noen utvidelse av samarbeidet. I 1969 gikk Charles de Gaulle av som president i Frankrike og presidentskapet ble tatt over av Georges Pompidou i april 1969. I desember det samme året ble det holdt et EF møte for stats- og regjeringssjefer og Frankrike åpnet opp for at nye stater kunne bli medlemmer i EF. Landene som hadde søkt om medlemskap i 1967 fornyet søknadene sine.⁶³ Nok en gang førte dette til debatt blant det norske folk.

I 1960-årene var argumentene mot medlemskap at primærnæringene og hjemmeindustrien ikke ville tåle konkurransen,- åpne grenser ville gi utenlandske kapitalinteresser spillerom i Norge, -EEC-medlemskap ville binde Norge enda sterkere til en vestlig blokk politikk og man ville verne om den nasjonale suvereniteten. På tilhengersiden var argumentene fra 1960-årene særlig knyttet til økonomisk vekst og at medlemskap ville være en naturlig fortsettelse av alliansetilknytningen Norge hadde valgt etter krigen- og et bidrag til freden i Europa fordi EF bandt de tradisjonelle rivalene Tyskland og Frankrike sammen.⁶⁴ Disse argumentene fortsatte å være viktige for ja-siden også i 1970-debatten. Sikkerhetspolitikken var imidlertid ikke et like viktig argument i 1970-debatten.⁶⁵ Utfallet av folkeavstemningen i 1972 om EF-medlemskap endte med nei til norsk medlemskap.

2.1.3 Slutten på den kalde krigen – og tiden etter

I 1985 ble Mikhail Gorbatsjov den nye lederen i Sovjetunionen og i 1990 ble han president.⁶⁶ Han ble en viktig aktør i avslutningen av den kalde krigen. Da han tok over som partileder lanserte han en ambisiøs reformpolitikk under de kjente slagordene «glasnost» og «perestrojka», som betyr åpenhet og frihet. Dette bidro til at en rekke nedrustningsavtaler ble en realitet. Gorbatsjov ønsket å reformere, men samtidig beholde kommunismen og Sovjetunionen. Dette viste seg å være vanskelig og etter hvert møtte reformene motstand fra befolkningen. På bakgrunn av dette valgte Gorbatsjov å fokusere på politisk stabilitet fremfor

⁶² Even Lange (2005), s. 227

⁶³ Edgeir Benum (1998), s. 13 og 14

⁶⁴ Ibid, s. 19.

⁶⁵ Ibid, s. 14.

⁶⁶ Store norske leksikon, s.v. *Mikhail Gorbatsjov*. Sist endret [07.12.2018]. https://snl.no/Mikhail_Gorbatsjov [lest 17.08.2019]

reformpolitikk. I 1988 gav han signaler om at Brezjnev-doktrinen ikke lenger gjaldt.⁶⁷ Denne doktrinen var betegnelsen på retten de sosialistiske landene, og da spesielt Sovjetunionen, hadde til å gripe inn i andre land dersom de så tegn til trusler på det sosialistiske systemet i det aktuelle landet.⁶⁸ Dette førte til demokratiske omveltninger i Øst-Europa og da Berlinmuren falt i 1989, falt også de gjenværende kommunistpartiene i Øst-Europa.⁶⁹ Det sosialistiske svaret på NATO, Warsawapakten, ble oppløst i 1991.⁷⁰ De indre forholdene i Sovjetunionen og den internasjonale situasjonen endte med Sovjetunionens fall i 1991, med det ble også de tidligere sovjetrepublikkene uavhengige stater. Dette markerte på mange måter slutten på den kalde krigen.

Etter den kalde krigen var det flere ting som var med på å sette nye rammer for den internasjonale politikken. USA var allerede en stormakt, og deres dominans var tydelig. Etter hvert ble verden multipolar, det var nå flere maktsentre som var med på å utfordre USA sin dominerende stilling. Samtidig med de store omveltningene i den kommunistiske verden, skjedde det også en del utvikling innenfor EF. Enhetsakten trådte i kraft fra 1987, denne endret en rekke punkter fra Romatraktaten.⁷¹ Enhetsakten skulle utvikle EF fra en tollunion til et fellesmarked innen 1992. Etter den kalde krigens slutt ble det også naturlig at flere land ønsket medlemskap i EF.

I 1991 gikk Finland inn i sin verste økonomiske depresjon siden andre verdenskrig.⁷² Det samme året ble VSB-pakten oppløst. Den økonomiske krisen skyldes dels sammenbruddet i Sovjetunionen og dels en overopphetet økonomi og svikt i flere av de viktige vestlige markedene. Den nye regjeringen innførte derfor en rekke tiltak og en devaluering av den finske marken i håp om å bedre økonomien. Disse tiltakene bedret konkurransevnen og førte til økt eksport. Sammen med økonomisk vekst i Europa, ble den finske økonomien reddet ut av krisen. Regjeringen videreførte imidlertid den stramme økonomiske politikken. I 1992

⁶⁷ Hallvard Tjelmeland og Knut Are Tvedt. «Den kalde krigen» I *Store norske leksikon*, sist endret 28.11.2018, https://snl.no/Den_kalde_krigen [lest 17.08.2019]

⁶⁸ Store norske leksikon, s.v. *Brezjnev-doktrinen*, sist endret 17.10.2018, <https://snl.no/Brezjnev-doktrinen> [lest 17.08.2019]

⁶⁹ Åsmund Egge. «Kommunisme» I *Store norske leksikon*, sist endret 14.05.2019, <https://snl.no/kommunisme> [lest 17.08.2019]

⁷⁰ Ådne Goplen og Øivind Tønnesson. «Warsawapakten» I *Store norske leksikon*, sist endret 13.09.2018, <https://snl.no/Warsawapakten> [lest 17.08.2019]

⁷¹ Olav Fagelund Knutsen og Jarle Trondal. «EUs historie» I *Store norske leksikon*, sist endret 12.08.2019, https://snl.no/EUs_historie [lest 17.08.2019]

⁷² Ottar Julsrud og Helge Giverholt. «Finlands historie» i *Store norske leksikon*, sist endret 07.08.2019 https://snl.no/Finlands_historie [lest 17.08.2019]

inngikk Finland og Russland en ny avtale innenfor rammen av KSSE/OSSE.⁷³ Den nye avtalen inneholdt ingen bestemmelser om militære konsultasjoner i eventuelle krisesituasjoner slik som VSB-pakten hadde gjort.⁷⁴

For Norge førte avspenningen mellom øst og vest til at det ble større spillerom på flere områder til å føre en selvstendig småstatspolitikk. Likevel var man redde for at EFTA nå kunne gå i oppløsning dersom Finland og Sverige trakk seg ut, og mange mente derfor at EU-spørsmålet måtte stilles på nytt.⁷⁵

Kort tid etter Sovjetunionens fall søkte derfor Norge sammen med Sverige og Finland om medlemskap i EF. I 1993 ble EF til EU etter at Maastrichttraktaten trådte i kraft.⁷⁶ Det samme året startet også forhandlingene om medlemskap for Finland, Sverige, Østerrike og Norge. Mye hadde skjedd siden Norge stemte nei til EF og man trodde at tilhengersiden var styrket siden den gang, men det holdt ikke mål.⁷⁷ Ved den norske folkeavstemningen i 1994 ble det nok en gang bestemt at Norge ikke skulle delta i EU.⁷⁸ Den finske EU-debatten var ikke ulik den norske. Tilhengerne la vekt på Finlands forankring i Vest-Europa og tilgangen til større markeder. Motstanderne fryktet at medlemskap ville føre til regional svekkelse og de var skeptiske til EUs landbrukspolitikk. Ved folkeavstemningen i Finland i 1995 stemte imidlertid 56,9 prosent av befolkningen ja til medlemskap.⁷⁹

Den historiske bakgrunnen er imidlertid bare en del av lærebøkens kontekst. En annen viktig del er læreplanene, det er disse som skaper rammene for hva elevene skal lære og dermed har de også innvirkning på hva det skal stå om i lærebøkene. Nedenfor skal jeg gjøre rede for de deler av læreplanene som kan ha påvirket hvordan den europeiske integrasjonen fremstilles i lærebøkene fra Finland og Norge.

2.2 Dokumenter til grunn for lærebøkene

For å sette lærebøkene i en kontekst vil jeg nedenunder redegjøre for de læreplanene som var gjeldende da bøkene ble skrevet, og si noe om hvilke krav læreplanene stilte til innholdet i

⁷³ Ottar Julsrud og Helge Giverholt. «Finlands historie» i *Store norske leksikon*, sist endret 07.08.2019 https://snl.no/Finlands_historie [lest 17.08.2019]

⁷⁴ Store norske leksikon, s.v. *VSB-avtalen*, sist endret 07.06.17 <https://snl.no/VSB-avtalen> [lest 17.08.2019]

⁷⁵ Edgeir Benum (1998), s. 200

⁷⁶ Ibid, s. 208

⁷⁷ Ibid, s. 206

⁷⁸ Ibid, s. 208

⁷⁹ Ottar Julsrud og Helge Giverholt. «Finlands historie» i *Store norske leksikon*, sist endret 07.08.2019 https://snl.no/Finlands_historie [lest 17.08.19]

bøkene. Det interessante spørsmålet er om læreplanen legger til rette for innhold om den europeiske integrasjonen i lærebøkene og hva de eventuelt vektla.

2.2.1 Finske læreplaner

Siden 1983 har kommunene og skolene i Finland måttet utarbeide egne lokale læreplaner på bakgrunn av de nasjonale læreplanene som blir gitt ut av Utbildningsstyrelsen.⁸⁰ De nasjonale læreplanene blir kaldt for «Grunderna för läroplanen» og er ment som et styrende dokument for hvordan de ulike skolene skal utarbeide de lokale planene. Det finnes altså rom for at det blir variasjoner i de lokale læreplanene, men de lokale læreplanene må igjen godkjennes av Utbildningsstyrelsen. På den måten sikres det at de lokale læreplanene ikke går på tvers av det som står i de nasjonale. Det er de nasjonale læreplanene som er viktige å se på i denne analysen fordi det er disse som skaper de overgripende rammene som er felles for alle skolene.

2.2.1.1 Læreplan fra 1985-1994

Læreplanen som ble tatt i bruk i 1985 er svært detalj- og innholdsrik. I denne læreplanen er samfunnskunnskap og historie samme kurs.⁸¹ Et kurs tilsvarer det vi i Norge kaller fag. For å forstå utvalget av lærebøker, må vi også se nærmere på hvordan faget blir strukturert i den finske skolen. Dette sier læreplanen for faget noe om. Læreplanen for faget inneholder først og fremst en del om fagets overordnede mål. Det som er spesielt med den finske faginndelingen er at hvert fag består av flere «enskilda kurser». I denne læreplanen finnes det åtte «enskilda kurser», hvorav ett er et valgfritt fordypningskurs og syv er obligatoriske emner. Hvordan disse skal struktureres er også beskrevet i læreplanen. På grunn av denne inndelingen av kurs finnes det åtte lærebøker i «historia och samhällslära», men ikke alle er like relevante for denne analysen. «Kurs 5: Världen i dag» og «Kurs 6: Grundvalen för dagens Finland» er de som er relevante for videre analyse. Det er også lærebøkene for disse kursene som vil bli behandlet senere.

Hvert «enskilda kurs» har igjen sine respektive kognitive mål, videre har hvert kognitive mål en oversikt over lærestoff som skal brukes for å oppnå det. Oversikten over lærestoff gjør at vi enkelt kan oppdage hvorvidt det er tenkt at elevene skal lære om den europeiske integrasjonen og til hvilket kognitive mål det er tenkt at å lære om den europeiske integrasjonen vil være fruktbart.

⁸⁰ Erik Geber og Catharina Lojander-Visapää, *De svenska gymnasierna i Finland: en lägesanalys*, (Helsingfors: Utbildningsstyrelsen: 2007)

https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/46979_gymnasierna_final_21_0.pdf, s. 81

⁸¹ Skolstyrelsen, *Grunderna för gymnasiets läroplan 1985*, (Helsingfors: Statens tryckericentral, 1986), s. 310

I «Kurs 5: Världen av i dag» finner vi i oversikten over lærestoff at det skal dreie seg om «det økonomiske samarbeidet, den økonomiske og politiske integrasjonen, det vidgade kultursamarbete». Selv om det ikke er presisert at det er snakk om den europeiske integrasjonen, kan man likevel tenke seg til at det er det som er ment. Dette lærestoffet er knyttet til dette kognitive målet:

Eleven forstår de internationella beroendeförhållandena, som den vetenskapliga och tekniska utvecklingen fört med sig. Eleven förstår huvuddragen av det internationella samarbetet och de största problemen som förekommer i samarbetet.⁸²

Dette læreplanmålet tar altså sikte på at eleven, gjennom å lære om de økonomiske samarbeidene og integrasjonen, skal forstå hvordan ulike land er avhengige av hverandre og se hovedtrekkene av de internasjonale samarbeidene og hva som er de største problemene som forekommer i slike samarbeid.

I «Kurs 6: Grundvalen för dagens Finland» står i punktet om lærestoff at dette skal handle om hvordan Finlands internasjonale relasjoner og samarbeid økes, om Finlands tilpassing til felles markedsøkonomi og Finlands stilling ved nyetableringen av de internasjonale økonomiske relasjonene.⁸³ Selv om det ikke står eksplisitt at det skal handle om den europeiske integrasjonen er det rimelig at den europeiske integrasjonen blir nevnt innenfor dette lærestoffet. Dette lærestoffet er knyttet til det følgende kognitive målet:

Eleven behärskar grundfaktorerna gällande förändringen av Finlands internationella och nationala ställning från 1800-talet fram till våra dagar. Eleven förstår verkningarna av den ekonomiska och samhälleliga brytningstiden i Finland och dess samband med nutiden.⁸⁴

Dette målet går ut på at elevene skal forstå hvordan Finlands internasjonale og nasjonale stilling har utviklet seg fra 1800-tallet og frem til i dag.

Fordi denne læreplanen også har en detaljert beskrivelse av hva lærestoffet skal være, vil forfatteren i stor grad måtte innrette seg etter dette. Det vil si at forfatteren ikke har særlig stor makt til å bestemme over hva lærebøkene skal inneholde, dette skal vi se nærmere på i kapittel tre hvor lærebøkene blir presentert.

2.2.1.2 Læreplan fra 1994-2005

Etter muren falt i Øst-Tyskland og Sovjetunionen brøt sammen gikk det også dårlig med den finske økonomien. Dette medførte store utfordringer for den finske staten på begynnelsen av 1990-tallet. På grunn av den økonomiske depresjonen i Finland ble det vedtatt å gå bort ifra

⁸² Skolstyrelsen, *Grunderna för gymnasiets läroplan 1985*, (Helsingfors: Statens tryckericentral, 1986), s. 324

⁸³ Skolstyrelsen (1986), s. 328

⁸⁴ Skolstyrelsen (1986), s. 326

det sentrale systemet som tidligere var rådende i Finland. Nedleggelsen av den sentralstyrte skolen medførte at den enkelte skolen nå fikk større handlingsrom til å bestemme hvordan undervisningen skulle legges opp, og forvalte ressurser.⁸⁵ Endringene preget også den finske læreplanen. Læreplanen fra 1994 er i motsetning til den forrige, mye mindre detaljert. Det som står i læreplanen er riksomfattende mål som skal benyttes av skolene og lærerne når de presiserer målene. Hvordan målene skal se ut og hvordan de skal oppnås er altså skolenes og lærernes oppgave ifølge læreplanen.⁸⁶

Før vi ser nærmere på hvordan læreplanen for historie og samfunnskunnskap ser ut, er det også viktig å nevne at den europeiske integrasjonen blir trukket inn som en av grunnene til at det var behov for en ny læreplan i Finland. Dette gjør at vi nok kan forvente at både læreplanen og lærebøkene i Finland vil ha et større fokus på den europeiske integrasjonen enn tidligere:

Den allmänna internationaliseringen, den ökande kulturella pluralismen i Finland, den västeuropeiska integrationen och utvecklingen i Ryssland och Baltikum kräver nya betoningar i läroinnehållet i gymnasiet, ett mångsidigare språkprogram och mera fostran till internationalism.⁸⁷

Historie og samfunnskunnskap er fortsatt ett og samme kurs. Læreplanen for faget begynner med å beskrive overordnede mål for undervisningen. Målene går i hovedsak ut på historiebevissthet, å kunne bruke ulike historiske metoder for å finne frem til kunnskapsstoff og behandle stoffet, være kritisk til kildematerialet, kunne tilegne seg, bedømme saklig og anvende informasjon.⁸⁸

Historiefaget er fortsatt delt inn i ulike kurs, hvorav noen er obligatoriske og noen er valgfrie fordypningskurs. De obligatoriske kursene er listet opp, og hvert kurs blir beskrevet ut ifra viktige innfallsvinkler og hvilken arbeidsmåte som skulle prege kurset. Det finnes ikke oppført kompetansemål til de enkelte kursene i læreplanen. Disse er ment å bli utarbeidet på de enkelte skolene. Dette gjør at det blir vanskelig å se nærmere på hvordan læreplanen ville hatt innvirkning på fremstillingen av den europeiske integrasjonen i lærebøkene.

Kursbeskrivelsene gir likevel en pekepinn på hvilke emner den europeiske integrasjonen ville vært en naturlig del av.

⁸⁵ Utbildningsstyrelsen, *Grunderna för gymnasiets läroplan 1994*, (Helsingfors: Utbildningsstyrelsen, 1994), s. 9

⁸⁶ Ibid, s. 11

⁸⁷ Ibid, s. 17

⁸⁸ Ibid, s. 103

Av de obligatoriske kursene er det «internationella relationer» og «vändpunkter i Finlands historia» som vil være relevante for videre analyse. Kurset om internasjonale relasjoner skal ifølge læreplanen være av analytisk art og de historiske hendelsene skal granskes ut ifra en økonomisk og ideologisk referanseramme. Hovedvekten av innholdet skal være historiske hendelser på 1900-tallet. Det blir dessuten spesifisert i læreplanen at noen av de viktigste innfallsvinklene skal være konfrontasjonen mellom demokrati og totalitarisme, internasjonale avtalesystemer og nasjonale minoriteter i den internasjonale politikken. Kurset om Finlands historie skulle også være analysebetont og hovedvekten av innholdet skulle dreie seg om det som skjedde på 1800- og 1900-tallet. Det er dessuten spesifisert i læreplanen at en av de viktigste innfallsvinklene i dette kurset skulle være utenrikspolitiske konflikter.⁸⁹ At læreplanen er så lite detaljstyrende, overlater et større ansvar og handlingsrom til lærebokforfatterne.

2.2.1.3 Læreplan fra 2003- 2013

Læreplanen som ble gjeldende fra 2005 er mer detaljert enn den fra 1994. Historie og samfunnskunnskap er ikke lenger ett og samme emne. Læreplanen for fagene er bygd opp ved at den først sier noe om utbyttet elevene skal ha av å undervises i historie. Deretter blir «mål för undervisningen» nevnt etterfulgt av «bedömning» som er en veiledning på hvordan man skal sette karakterer i faget. Deretter kommer læreplanen inn på de obligatoriske kursene, deres respektive mål og i denne læreplanen finnes det en del som sier noe om relevant innhold for kurset. De relevante emnene her er «internationella relationer» og «vändpunkter i Finlands historia».

I kurset «internationella relationer» skal elevene analysere den historiske utviklingen fra og med slutten av 1800-tallet på bakgrunn av den økonomiske, ideologiske og maktpolitiske konkurransen, en sentral innfallsvinkel skal ifølge læreplanen være å se på demokrati kontra diktatur.⁹⁰ Målene for kurset er at elevene skal

känna till den internationella politikens grundbegrepp och teori; forstå hur det internationella samarbetet i huvudsak är uppbyggt och vilka motsättningar som finns; forstå vilken inverkan ideologiska och ekonomiska intressekonflikter har haft på de internationella relationernas utveckling⁹¹

I kursbeskrivelsen for kurset «Vändpunkter i Finlands historia» står det

⁸⁹ Utbildningsstyrelsen (1994), s. 104

⁹⁰ Utbildningsstyrelsen, «Grunderna för gymnasiets läroplan 2003» (2003). Hentet fra [<http://www02.oph.fi/svenska/ops/gymnasiet/gymnlpg.pdf>], s. 181

⁹¹ Ibid, s. 181

Kursens syfte är att analysera viktiga förändringsprocesser och utvecklingslinjer i Finlands historia från 1800-talet till nutiden. Centrala frågor är förändringarna i Finlands statliga och internationella ställning, kriser i anslutning till dem, övergången från ståndssamhälle till medborgarsamhälle samt ekonomiska och kulturella brytningar.⁹²

Under mål for kurset står det at elevene skal

Känna till de viktigaste samhällelige og økonomiske forandringarna; kunne ställa den politiska utvecklingen i Finland i relation till den allmäneuropeiska och världspolitiska bakgrunden; forstå sambanden mellom ulike foreteelser i det økonomiske, sociala, kulturelle, ideologiske og politiske livet.⁹³

Finlands nye internasjonale stilling og tilslutning til det de kaller «den internasjonella integrationen» i læreplanen, står som en del av det sentrale innholdet i kurset.⁹⁴

2.2.2. Norske læreplaner

2.2.2.1 Læreplan fra 1976

I perioden fra 1976 til 1994 var historiefaget underlagt samfunnsfag. Målene for samfunnsfag var at elevene skulle:

Tilegne seg kunnskap om menneskenes geografiske miljø i Norge og i verden som helhet, og få forståelse av samspillet mellom natur og samfunn; tilegne seg kunnskap om menneskenes liv i forskjellige historiske perioder og deler av verden og få forståelse av hvordan vår egen tids samfunnsformer og kultur er blitt til; få en innføring i det moderne norske samfunns økonomiske, sosiale og politiske forhold; få en analytisk og ansvarsbevisst holdning til samfunnsproblemer, respekt for vår egen kultur og vårt eget samfunn og for andre kulturer og samfunn i fortid og samtid, samfølelse med mennesker som lever under andre livsforhold, og toleranse overfor annerledes tenkende; få øving i å arbeide rasjonelt analytisk og selvstendig med stoff som formidler fakta og meninger om samfunnsforhold.⁹⁵

Under historie er det presisert i læreplanen at «Nordens historie skal imidlertid være obligatorisk i alle perioder og utgjøre en noenlunde sammenhengende tråd gjennom århundrene. Hovedvekten skal legges på norsk historie, men de øvrige nordiske land trekkes inn der det er naturlig.»⁹⁶ Under samfunnskunnskap og geografi har læreplanen en utfyllende liste over emner i faget. For historie finnes det kun en liste over emner fra tiden før 1870. Det som står om tiden etter 1870 er: «Det leses en sammenhengende framstilling for både verdens og Norges historie.»⁹⁷

⁹²Utbildningsstyrelsen (2003), s. 182

⁹³ Ibid, s. 182

⁹⁴ Ibid, s. 182

⁹⁵ Kirke- og undervisningsdepartementet. *Læreplan for den videregående skole: del 2: Felles allmenne fag: mars 1976*. (Oslo: Gyldendal, 1976), s.97 hentet fra <https://www.nb.no/nbsok/nb/a17f74a9b355c141e6e4874a8bd28d56?index=16#23>

⁹⁶ Ibid, s. 102

⁹⁷ Ibid, s. 108

2.2.2.2 Læreplan fra 1994

Fra 1994 ble historiefaget et eget fag i den videregående skolen. I læreplanen for historiefaget fra 1994 har man delt inn i to emner, eldre og nyere historie.⁹⁸ Det finnes tre mål i nyere historie, og hvert av målene har egne hovedmomenter som hører til. Det første målet går på at «elevene skal ha kunnskaper om sentrale samfunnsendringer i Norge og kunne sette dem inn i en nordisk og global sammenheng».⁹⁹ Hovedmomenter her er blant annet at elevene skal

kunne gjøre rede for de viktigste politiske, økonomiske, sosiale, ideologiske og kulturelle endringer og konflikter; kunne gjøre rede for hvordan samfunnsutviklingen har virket integrerende, hvordan den har skapt sosial og økonomisk likhet og ulikhet og hvordan den har skapt kulturell samhørighet eller avstand; [...] kunne gjøre rede for hovedtrekkene i Norges politiske og økonomiske forhold til andre land.¹⁰⁰

Det andre målet går ut på at «elevene skal ha kunnskaper om hovedtrekk i samfunn og kultur i verdenshistorien og kjenne til ulike veier for økonomisk og politisk utvikling».¹⁰¹

Hovedmomentene under dette målet er blant annet at elevene skal:

kunne gjøre rede for politiske, økonomiske, sosiale, økologiske, ideologiske og kulturelle hovedtrekk i verdenshistorien og kunne drøfte hvordan utviklingen har virket integrerende og splittende både innad i samfunn og mellom land og i ulike deler av verden; [...] kunne gjøre rede for internasjonale konflikter og internasjonalt samarbeid i nyere historie¹⁰²

Det siste målet går ut på at «elevene skal ha kunnskaper om sentrale begreper og metoder i historiefaget».¹⁰³

2.2.2.3 Læreplan fra 2006

I læreplanen for historie fra 2006 står det at historiefaget er delt i to hovedområder, og under hvert av hovedmålene finnes det kompetansemål som hører til.¹⁰⁴ Det første hovedområdet er «historieforståelse og metoder» og den andre er «samfunn og mennesker i tid». I læreplanen blir det forklart at disse målene må sees i sammenheng med hverandre. Under hovedmålet «samfunn og mennesker i tid» står det at området omfatter:

[...] sentrale historiske fenomener og prosesser og trekker linjer mellom fortid, nåtid og framtid. Ulike perspektiver ved fortiden står i fokus: maktforhold og politikk, sosiale og økonomiske forhold, kultur og tankeliv. I hovedområdet vektlegges kontinuitet og endring

⁹⁸ Kirke- utdannings, og forskningsdepartementet (1996) *Læreplan for videregående opplæring: Eldre historie, nyere historie: Felles allmenne fag*. Oslo: hentet [26.07.19] fra [<https://www.udir.no/laring-og-trivsel/lareplanverket/utgatt-lareplanverk-for-vgo-R94/>]

¹⁰⁰ Ibid, s. 4 og 5

¹⁰¹ Ibid, s. 5

¹⁰² Ibid, s. 5

¹⁰³ Ibid, s. 5

¹⁰⁴ Utdanningsdirektoratet. (2006) *Læreplan i historie – fellesfag i studieforberedende utdanningsprogram*. (HIS1-01) Hentet fra [<http://data.udir.no/kl06/HIS1-01.pdf>], s. 2

i utviklingen av samfunn, og mennesket som aktør i historiske prosesser, både som individ og i gruppe.¹⁰⁵

I målene som er tilknyttet dette hovedområdet finner vi blant annet at elevene skal kunne:

[...] drøfte hvordan nasjonalstaten har skapt nasjonal og kulturell samhörighet, men også konflikter og undertrykkelse; vurdere ulike ideologiers betydning for mennesker, politiske bevegelser og statsutvikling på 1900-tallet; gjøre rede for bakgrunnen for de to verdenskrigene og drøfte virkninger disse fikk for Norden og det internasjonale samfunn; gjøre rede for noen økonomiske, sosiale, politiske og kulturelle utviklingstrekk i Norge etter 1945[...].¹⁰⁶

2.2.3 Sammenfattet om læreplanene

Den eldste finske læreplanen nevner den økonomiske og politiske integrasjonen under lærestoffet til et av målene i emnet «världen av i dag». I den finske læreplanen fra 1994 er ikke den europeiske integrasjonen nevnt eksplisitt under læreplanen for faget, men kursbeskrivelsene indikerer at kurset skal kunne handle om den europeiske integrasjonen. Læreplanen fra 1994 er mye mindre detaljert enn den foregående læreplanen og inneholder bare overordnede mål for faget og kursbeskrivelser. Dette er en følge av at staten delegerte mer ansvar nedover. Arbeidet med emner og konkretisering av målene i fagene skulle gjøres av rektor og lærerne på de enkelte skolene. Dette gjør det vanskelig å spore endringer om den europeiske integrasjonen. Likevel står det innledningsvis i læreplanen at Finlands medlemskap i EU var en av grunnene til at det ble behov for en ny læreplan med nye betoningar. Den finske læreplanen fra 2005 har igjen blitt mer utfyllende, i tillegg til kursbeskrivelser finnes det også mål. I den siste læreplanen ser vi tydelig at den europeiske integrasjonen har blitt en større prioritet, særlig i kurset om Finlands historie.

I den eldste norske læreplanen er det læreplanen lite styrende for hva som skal være av lærestoff under historiefaget og dette gjør det vanskelig å spore hvorvidt det er tenkt at den europeiske integrasjonsprosessen skal være en stor eller liten prioritet i historiefaget. I læreplanen fra 1994 ser vi at man skal gjøre rede for hvordan samfunnsutviklingen kan ha virket integrerende og man skal kunne gjøre rede for internasjonalt samarbeid, samt gjøre rede for Norges politiske og økonomiske forhold til andre land. Læreplanen legger til rette for at det skal handle om den europeiske integrasjonen. I læreplanen fra 2006 ser vi at et av målene er at elevene skal kunne drøfte virkningene de to verdenskrigene fikk for det internasjonale samfunn og Norden. Også her er det tilrettelagt for å kunne si noe om den europeiske integrasjonen. Utviklingen vi ser i de norske læreplanene er at de er tydeligere på innholdet i

¹⁰⁵ Utdanningsdirektoratet (2006), s. 2

¹⁰⁶ Ibid, s. 5

historiefaget og selv om den europeiske integrasjonen ikke nevnes eksplisitt, legger læreplanene fra 1994 til rette for det.

3. Introduksjon av lærebøkene

Dette kapittelet vil bestå av en introduksjon av lærebøkene som ligger til grunn for analysen. Hensikten med denne introduksjonen er å få et mer helhetlig bilde av lærebøkene før det blitt gått i dybden av de i analysen. Bøkene vil bli knyttet til de nasjonale læreplanene som er gjennomgått over. Dessuten blir også hovedinnholdet av det som kvalifiserer som analysemateriale presentert og kommentert underveis. Først blir de finske lærebøkene introdusert og deretter de norske.

3.1 Avgrensing og utvalg

I historiefaget i Finland har man altså flere lærebøker som hører til egne kurs. Utvalget av de finske lærebøkene er gjort på bakgrunn av kursbeskrivelsene i læreplanene. Det er først og fremst bøker som tilhører de relevante obligatoriske kursene som er brukt i analysen. Kursene som er relevante har blitt presisert i gjennomgangen av læreplanene. At noen kurs regnes som obligatoriske er også med på å vise til at det er noe man mener er viktig for alle å lære. Fordypningskursene går derimot mer ut på elevenes egne interesser i og med at de også er valgfrie. Det er de obligatoriske kursene som i størst grad vil være sammenlignbare med det norske historiefaget, fordi historiefaget i Norge er obligatorisk for alle elevene.

I historiefaget i Norge har man hatt to lærebøker i faget. Den ene boka har handlet om verdenshistorie og den andre om norsk historie, i motsetning til de finske bøkene er ikke dette noe som er læreplanfestet. Etter hvert har disse blitt samlet til en og samme lærebok. Utvalget av de norske historiebøkene er basert på hvilket år elevene på videregående skal lære om den kalde krigen, som er den tidsperioden vi kan regne med å finne informasjon om den europeiske integrasjonen.

Til tross for at det norske og finske historiefaget er organisert ganske ulikt er det likevel noen fellesnevnerne. Begge land har lærebøker i historie som tar for seg nasjonal historie og verdenshistorie.

3.2 Presentasjon av lærebøkene:

3.2.1 Finske lærebøker

Lærebok i emnet «Grundvalen för dagens Finland» fra 1987

Læreboka *Autonomi och självständighet: det moderna Finlands tillkomst* er skrevet av Folke Nyberg.¹⁰⁷ Boka ble utgitt i 1987 og var en lærebok i «Kurs 6: Grundvalen för dagens Finland» som vi finner i den finske læreplanen fra 1985. Innholdet i boka dreier seg om

¹⁰⁷Folke Nyberg, *Autonomi och Självständighet: det moderna Finlands tillkomst, Historia för gymnasiet kurs 6.* (Borgå: Söderströms, 1987)

Finlands historiske utvikling fra 1800-tallet og frem til «i dag», som blir rundt 1987. Det finnes ikke noe forord i denne boka, istedenfor starter boka med en kort oversikt over den historiske utviklingen som har skjedd i Finland de siste hundre årene. Dette blir nesten en pekepinn på hvilke temaer boka kommer til å inneholde. Denne oversikten avslutter med å trekke frem særskilte utviklingslinjer i Finlands nyere historie, her står det blant annet at landet har «[...] skapat større økonomisk jämlikhet och social trygghet för sina invånare; funnit sin plats i Norden, men också i världsgemenskapen».¹⁰⁸

Det er ikke viet mye plass til den europeiske integrasjonen i denne boka. Det som finnes av analysemateriale står under kapittelet «Tiden efter andra världskriget», under delkapittelet «Det internationella samarbetet» og overskriften «økonomisk samarbeite».¹⁰⁹ Avsnittet dreier seg om de ulike formene for vesteuropeiske og internasjonale samarbeid som oppstod i tiden etter andre verdenskrig. Samarbeidene som blir nevnt er Marshallhjelpen, OEEC, GATT, EEC, EFTA og OECD, i denne sammenhengen blir det også nevnt hvilke land som deltok i de ulike samarbeidene. Det er gjort lite for å forklare de historiske hendelsene som ledet frem til dannelsen av samarbeidene. Teksten redegjør for når de ble dannet, men ikke hvorfor.

Hovedvekten i fremstillingen ligger på Finlands forhold til disse samarbeidene rent økonomisk. Det er fokus på avtalen mellom Finland og EFTA som ble signert i 1961 og avtalen mellom Finland og EEC som kom ble signert i 1973. Denne boka er særlig interessant fordi den kom i bearbejdede versjoner gjennom perioden jeg fokuserer på i denne oppgaven.

Lærebok i emnet «världen av i dag» fra 1986

Boka *Nationalism och internationalism, efter första världskriget* er skrevet av Hilding Klingenberg og Mark Wallenius og ble utgitt i 1986 (2. Opplag).¹¹⁰ Dette er en lærebok i «Kurs 5: Världen av i dag» fra læreplanen av 1985. I forordet i boka står det at boken behandler utviklingen fra tiden rett etter første verdenskrig og frem til «våra dagar», som betyr frem til rundt 1986.¹¹¹ Inndelingen av kapitler og innholdet i kapitlene ser ut til å være svært styrt av læreplanenes punkt om lærestoff.

I kurslæreplanen i «Kurs 5: världen av idag» fremgår det at noe av lærestoffet skal handle om den økonomiske og politiske integrasjonen. Likevel er det relativt lite fokus på den europeiske integrasjonen i læreboka for kurs fem. Det som finnes av analysemateriale, er plassert under

¹⁰⁸ Folke Nyberg (1987), s. 6

¹⁰⁹ Ibid, s. 158

¹¹⁰ Hilding Klingenberg og Mark Wallenius. *Nationalism och internationalism: efter första världskriget, historia för gymnasiet kurs 5.* (Esbo: Söderström & C:o Förlags AB, 1986)

¹¹¹ Ibid, s. 3

kapittelet «ökad internationalism» og under overskriften «internationelt samarbeide och nationella interessen».¹¹² Forfatteren nøyer seg med å si når EEC ble opprettet, at fellesskapet var en videreføring av Kull- og stålunionen og kort hva det gikk ut på. Det står også om Storbritannias innstilling til fellesskapet til å begynne og om opprettelsen av EFTA. Dessuten står det at Storbritannia meldte seg inn i EF og at dette fikk følger for EFTA-landene fordi de mistet sin største handelspartner i samarbeidet. I teksten står det dessuten om hvilke land som var medlem og som ble medlemmer av de to fellesskapene. Europarådet er også redegjort for i denne bokas fremstilling. I en tekstboks forklares også de ulike formene for økonomisk integrasjon. Det som står om den europeiske integrasjonen, er svært elementært. Det er gjort lite for å sette den europeiske integrasjonen inn i en større kontekst.

Lærebok i emnet «Vändpunkter i Finlands historia» utgitt i 1996

Boka *Vändpunkter i Finlands historia* er skrevet av Folke Nyberg.¹¹³ Denne boka er gitt ut i 1996. Boka tilhører kurset «Vändpunkter i Finlands historia» som vi finner i læreplanen fra 1994. Det står ikke noe om hvilken utgave dette er, men i forordet står det at boken er en omskriving og bearbejdet versjon av læreboka *Autonomi och självständighet* av samme forfatter, som jeg presenterte ovenfor.¹¹⁴

I forordet står det noe om hvilke endringer som er gjort. Disse endringene er at flere statistiske modeller og tekstmateriale er fjernet. Dessuten er det visse avsnitt som har blitt forkortet og skrevet om, og det er tilføyd nye avsnitt som ettersom det hadde skjedd forandringer i Europa i tiåret før boka kom ut. Bildematerialet er også fornyet.¹¹⁵ Utover de endringene som nevnes i forordet, har det også skjedd endringer i kapitlene. For eksempel ser det ut til at kapittelet «tiden efter andra världskriget» i boka fra 1987 har blitt delt i to, og dette har medført at utenrikspolitikken har blitt tildelt et eget kapittel.¹¹⁶ Mye av innholdet i kapitlene er relativt likt som i den forrige utgaven. Det blir også forklart i forordet at tyngdepunktet i teksten har blitt rettet mot de tidene som har ført til forandringer i utviklingen i Finlands historie. De første sidene i boka inneholder en kort oversikt over det som har skjedd de siste tohundre årene. En interessant endring her er at i den tidligere utgaven ble nevnt at Finland hadde funnet sin plass i Norden og verdensfellesskapet, i denne utgaven er *Europa* også trukket

¹¹² Hilding Klingenberg og Mark Wallenius (1986), s. 156-159

¹¹³ Folke Nyberg. *Vändpunkter i Finlands historia: historia för gymnasiet* (Borgå: Söderström & C:o Förlags AB, 1996)

¹¹⁴ Ibid, s. 3

¹¹⁵ Ibid, s. 3

¹¹⁶ Ibid, s. 168

inn.¹¹⁷ Som vi så i gjennomgangen av læreplanene i kapittel to, ble den europeiske integrasjonen trukket fram i læreplanen av 1994 som en av årsakene til at man trengte nye betoningar i lærestoffet i de ulike fagene, dette ser ut til å gi seg til uttrykk allerede her.

Hovedinnholdet i analyse materialet finnes under kapittelet «den nya utrikespolitiken» og under overskriften «Finland i den internationella politiken».¹¹⁸ Innholdet dreier seg om hvilke samarbeid som oppstod i tiden etter andre verdenskrig. Her nevnes OEEC, GATT, EEC, EFTA og OECD. Det blir kort beskrevet hva samarbeidene gikk ut på og når de kom i gang. Utover dette handler det om hvilke økonomiske forbindelser Finland hadde til de ulike samarbeidene. Avtalen med EFTA i 1961 og EEC i 1973, Finlands søknad om medlemskap i EF og at de ble medlemmer av EU i 1995 er sentralt. Det blir også forklart hva overgangen fra EF til EU innebar i form av de fire frihetene.

Avsnittet om den europeiske integrasjonen har blitt noe utvidet som følge av endringene som har skjedd i samfunnet. Selv om det ikke er betydelig større implementering av lærestoff om den europeiske integrasjonen, er det imidlertid trukket inn noen setninger om EEC i avsnitt hvor det tidligere ikke var nevnt.

Lærebok i emnet «internationella relationer» utgitt i 1995

Boka *Internationella relationer* er skrevet av Jouko Heikkilä og Vesa Mauriala.¹¹⁹ Den er oversatt av Britta Krank og utgitt i 1995. Boka tilhører emnet «internationella relationer» som vi finner i læreplanen fra 1994. I forordet står det at fokuset i teksten er rettet mot de hendelsene som har endret maktbalansen mellom statene i Europa og verden. Det nevnes dessuten at viktige innfallsvinkler er økonomi og ideologiske og militære faktorer.¹²⁰ Dette passer med det som står i læreplanen for kurset, nemlig at de historiske hendelsene skal granskes ut ifra en økonomisk og ideologisk ramme. Boka har en kronologisk oppbygging.

Analyse materialet finnes i kapittelet «oppdeling i flera maktblock» og under overskriften «integrationen i Västeuropa».¹²¹ Innholdet i fremstillingen handler om tankene som ledet opp til integrasjon i Europa. Her blir det redegjort for at USA og Vest-Europa diskuterte å danne en europeisk forbundsstat etter andre verdenskrig, men at dette ikke ble virkeliggjort på grunn av ulike oppfatninger blant europeiske stater om forbundsstatens rolle. Videre nevnes planene

¹¹⁷ Folke Nyberg (1987), s. 7 og Folke Nyberg (1996), s. 6

¹¹⁸ Folke Nyberg (1996), s. 181-183

¹¹⁹ Jouko Heikkilä og Vesa Mauriala. *Internationella relationer*. Oversatt av Britta Krank. (Borgå: Söderströms & C:o Förlags AB, 1995)

¹²⁰ Ibid, s. 3

¹²¹ Ibid, s. 95-97

til Jean Monnet om at opprettelsen av en forbundsstat måtte foregå trinnvis. Det står også om Robert Schumans videreføring av Monnets plan og opprettelsen av Kull- og stålfellesskapet. Det er viet plass til beskrivelse av hvordan samarbeidet skulle foregå og hva som ble realisert. Det står om opprettelsen av EEC og EFTA og kort om hva disse samarbeidene gikk ut på. Viktige hendelser i den europeiske integrasjonen er listet opp i en tidslinje som er plassert i en egen tekstboks ved siden av brødteksten.¹²² Overgangen fra EEC til EU blir forklart i et senere kapittel som heter «en värld med flera maktblock» og under overskriften «overgång til osäker fred».¹²³ Her skriver man at det økonomiske samarbeidet ble til en politisk union.¹²⁴ Fokuset i dette avsnittet er utviklingen i Europa og på hvordan den europeiske integrasjonen ble drevet fremover. Noen steder er det skrevet om at visse planer ikke ble virkeliggjort og at dette skyldes motsetninger blant europeiske stater.

Lærebok i emnet «internationella relationer» utgitt i 2010

Læreboka *Labyrint 2* er skrevet av Tom Gullberg og Sture Lindholm og ble utgitt i 2010.¹²⁵

Boka tilhører «kurs 3: internationella relationer» som vi finner i læreplanen fra 2003.

Analysematerialet finnes i to ulike kapitler. I denne boka nevnes den europeiske integrasjonen først under overskriften «økonomisk blockbildning under kalla kriget» som vi finner i kapitlet «kalla kriget».¹²⁶ Her blir den europeiske integrasjonen satt inn i en kaldkrigs kontekst. I teksten står det at den kalde krigens motsetninger også kom til uttrykk innen økonomi. Deretter blir det kort gjort rede for hovedtrekkene ved økonomien i vest og økonomien i øst. EEC og EFTA blir nevnt i forbindelse med den vestlige økonomien, her gjøres det samtidig kort rede for hva disse samarbeidene gikk ut på og opprettelsen av EFTA. COMECON trekkes frem som en motsetning til vestblokkens økonomiske samarbeid.

Størstedelen av analysematerialet finnes i et annet kapittel som heter «Den nya globaliserade världen» og under delkapitlet «FN och internationell fredssträvan». Selve analysematerialet har blitt tildelt en dobbeltside med en annen fargebakgrunn enn resten av delkapitlet. Disse områdene med annen fargebakgrunn er ifølge bokens forfattere ment å gi elevene en dypere innsikt i de internasjonale relasjonenes historie. Overskriften er «Europeiska Unionen – ett

¹²² Jouko Heikkilä og Vesa Mauriala (1995), s. 97

¹²³ Ibid, s. 113-114

¹²⁴ Ibid, s. 113

¹²⁵ Tom Gullberg og Sture Lindholm. *Labyrint 2: Internationella relationer*. (Helsingfors: Schildts & Söderströms, 2010)

¹²⁶ Ibid, s. 178 og 179

regionalt fredsprosjekt». ¹²⁷ Dette avsnittet begynner med å forklare de aller første tankene om et europeisk samarbeid, i den forbindelse står det om Paneuropa og skepsis til nasjonalisme. Deretter står det om opprettelsen av Europarådet og dets funksjon, videre om opprettelsen av Kull- og Stålfellesskapet og om integrasjonsprosessen fram til rundt 2010. Avsnittet avslutter med å si at ingen av de statene som er involverte i integrasjonsprosessen har opplevd noen større militær konflikt siden inntreden i unionen.

Det er tydelig stort fokus på at den europeiske integrasjonen har bidratt til fred. Dette ser vi både gjennom plasseringen av emnet og innholdet i det som står. Det er interessant at den europeiske integrasjonen også har blitt plassert inn i en kaldkrigs kontekst i denne boka. ¹²⁸ EEC(EU) blir omtalt som vestmaktens økonomiske blokk under den kalde krigen og blir fremstilt som en motsetning til COMECON. Hvis vi kobler dette opp mot at EU senere i boka blir omtalt som et regionalt fredsprosjekt, vil motsetningen COMECON kunne bli oppfattet som nettopp det motsatte, selv om dette ikke står eksplisitt.

Lærebok i emnet «Vändpunkter i Finlands historia» utgitt i 2006

Den nyeste utgaven av Folke Nyberg-bøkene er skrevet i 2006 og heter *Finlands historia; vändpunkter, utvecklingslinjer*. ¹²⁹ Dette er en lærebok til «Kurs 3: internationella relationer» i læreplanen fra 2003. Det står ikke i boken hvilken utgave dette er, men i forordet kommer det frem at det er en omskriving og bearbeiding av boka *Vändpunkter i Finlands historia* av samme forfatter som har blitt presentert over. Endringene fra den forrige utgaven til denne er også kort gjort rede for i forordet. Endringene som nevnes er at det er gjort noen nyskrivninger som var nødvendig på grunn av forandringer i Finland og Europa det siste tiåret og at fakta som ikke direkte har hatt innvirkning på Finlands historie har blitt fjernet. Det sies altså eksplisitt at endringer i samtiden med nødvendighet fører til endringer i fortellingen om fortiden. Utover dette står det at materialets disposisjon følger stort sett den disposisjonen som var i den forrige utgaven. ¹³⁰

Den største delen av det som står om den europeiske integrasjonen finnes under kapittelet «den nya utrikespolitiken» og under overskriften «ekonomiskt samarbete». ¹³¹ Innholdet er relativt likt som i den forrige utgaven. Det som er nytt er at det står om EU-voteringen i 1994.

¹²⁷ Tom Gullberg og Sture Lindholm (2010), s. 268

¹²⁸ Ibid, s. 178 og 179

¹²⁹ Folke Nyberg. *Finlands historia: vändpunkter, utvecklingslinjer*. (Borgå: Söderström & C:o Förlags AB, 2006)

¹³⁰ Ibid, s. 3

¹³¹ Ibid, s. 204-206

Her trekkes det inn hva som var årsakene til at folk var for og imot EU-medlemskap. Det blir også kort nevnt at Finland byttet valuta til euro.¹³² Utover dette har den europeiske integrasjonen blitt litt hyppigere nevnt i dette kapittelet om finsk utenrikspolitikk enn i den tidligere utgaven. Som nevnt stod det i forordet i boka at fakta som ikke direkte har hatt innvirkning på finsk historie har blitt fjernet fra boka. Fokuset er altså helt klart på de deler av integrasjonen som direkte har innvirket finsk historie.

3.2.2 Norske lærebøker

Lærebok i norgeshistorie, utgitt i 1987

Norge 2 etter 1850 er skrevet av Terje Emblem, Tore Syvertsen og Øivind Stenersen. Boka ble første gang gitt ut i 1983, boka som er brukt i analysen er 4. opplag og ble utgitt i 1987.¹³³ I forordet hevder forfatterne at det er lagt særlig vekt på sosial og økonomisk historie.¹³⁴

Under overskriften «EFstriden» står det om den europeiske integrasjonen, temaet er EF-striden i Norge.¹³⁵ Både medlemssøknaden i 1962 og i 1970 blir presentert, men det er klart størst fokus på striden fra 1970. Det blir forklart hva som var årsakene til at Stortinget vedtok å søke om medlemskap i EF og om folkeavstemningen i 1972. I teksten blir både tilhenger- og motstandssiden av EF gjort rede for. Det er brukt stor plass på å utdype hvem som var på hvilke sider i striden og argumentene for og imot EF.

I denne boka er det altså stort fokus på den politiske «kampen» som oppstod som følge av den norske medlemssøknaden til EF. Den europeiske integrasjonen er ikke gjort rede for noe utover dette, men man får likevel et inntrykk av hvilke oppfatninger det norske folket hadde om det å være medlemmer av en integrasjon.

Lærebok i verdenshistorie, utgitt i 1989

Verden 2: etter 1850 er skrevet av Asle Sveen og Svein A. Aastad og er utgitt i 1989.¹³⁶ I denne utgaven av *Verden 2* finner vi analyse materialet under kapittelet «Europa etter 1945». Kapittelet skiller mellom Vest- og Øst-Europa og det dreier seg i første omgang om økonomisk og politisk utvikling i de to «leirene». Analyse materialet finnes naturligvis under overskriften «Vest-Europa».¹³⁷ Her er det igjen flere underoverskrifter.

¹³² Folke Nyberg (2006), s. 206

¹³³ Terje Emblem, Ivar Libæk og Øivind Stenersen. *Norge 2: etter 1850*. (Oslo: J.W. Cappelens Forlag, 1987)

¹³⁴ Ibid, s. 6

¹³⁵ Ibid, s. 203 -206

¹³⁶ Asle Sveen og Svein A. Aastad. *Verden 2: verdenshistorie etter 1850*. (Oslo: J.W. Cappelens Forlag A/S, 1989)

¹³⁷ Ibid, s. 291

Det som står om den europeiske integrasjonen i denne boka er opprettelsen av Europarådet, opprettelsen av Kull- og stålfellesskapet, samarbeidets overgang til å bli EF, opprettelsen av EFTA. Dessuten er det lagt stor vekt på Storbritannias posisjon i forhold til samarbeidet gjennom den tidlige fasen og frem til medlemskap. Det står om økonomisk nedgang for medlemslandene, medlemslandenes strid om landbruks og fiskeripolitikk, samt medlemslandenes motstand mot å ta opp Hellas, Spania og Portugal som medlemmer.¹³⁸

Lærebok i norgeshistorie, utgitt i 1997

Boka *Norge 2: norgeshistorie etter 1850* er skrevet av Terje Emblem, Ivar Libæk, Øivind Stenersen og Tore Syvertsen. Den er 4. Utgave, 11. Opplag. Boka er skrevet etter læreplanen fra 1994. I forordet står det at forfatterne har lagt vekt på å trekke lange linjer i økonomisk, sosial og politisk historie. Innholdet i boka er strukturert kronologisk.

Analysematerialet finnes i kapittelet «Vekst og velstand 1945-72». Under overskriften «De gylne 60-årene» står det at Norge meldte seg inn i EFTA, og hva som var ulikhetene mellom EFTA og EEC. I delkapittelet «De borgerlige partiene» og under overskriften «Strid og samarbeid» står det om uenigheter blant de borgerlige partiene om medlemskap i EEC, men at dette roet seg etter at Frankrike la ned veto mot britisk medlemskap 1963.

Under delkapittelet «Utdanningsreformer og protester» står det om EF-kampen i 1960- og 1970-årene. Her trekkes det lengre linjer til å forklare årsaken til at Norge søkte to ganger, og argumentene tilhengere og motstandere hadde blir gjort rede for. Senere i kapittelet blir EF-kampen trukket inn flere ganger i forbindelse med at man forklarer hvordan den fikk innvirkning på det norske samfunnet. Fokuset er i første omgang på det norske folkets argumenter for og imot et eventuelt medlemskap av EF.

Lærebok i verdenshistorie, utgitt i 1997

Denne utgaven av *Verden 2* ble utgitt i 1997 og er skrevet av Asle Sveen og Svein A. Aastad.¹³⁹ Boka er godkjent for bruk etter læreplanen som ble gjeldende i 1994. Denne boka har et kapittel som heter «Europa etter 1945».¹⁴⁰ Kapittelet åpner med å gå inn på ødeleggelsene krigen førte med seg i Europa økonomisk. Det handler om politikk og økonomi i årene etter 1945 både i Vest-Europa og i Mellom- og Øst-Europa. Den europeiske integrasjonen er behandlet i flere underoverskrifter i dette kapittelet.

¹³⁸ Asle Sveen og Svein A. Aastad (1989), s. 291-294

¹³⁹ Asle Sveen og Svein A. Aastad. *Verden 2: verdenshistorie etter 1850*. (Oslo: J.W. Cappelens Forlag A/S, 1997)

¹⁴⁰ *Ibid*, s. 261

Det som er tatt med av innhold om den europeiske integrasjonen er initiativet til- og opprettelsen av den europeiske integrasjonen. Her trekker man inn hvilke ønsker USA og Storbritannia hadde for Europa og hvordan Frankrike reagerte på disse. Videre blir det forklart hvordan EEC og EFTA oppstod. Det er en del om 1968-opprøret. Under denne delen står det blant annet om at den franske presidenten Charles de Gaulle la ned veto mot britisk medlemskap i EF. Det blir forklart hvordan Frankrike etterhvert gikk med på britisk medlemskap og at den europeiske økonomien ble preget av stagflasjon på grunn av problemene i USAs økonomi. Kapittelet har også en del om Margaret Thatchers kriseløsning på 1980-tallet og om samarbeidsproblemer innad i EF. Deretter finnes det en underoverskrift som handler om Tysklands gjenforening og overgangen fra EF til EU. Her forklarer man blant annet hva denne overgangen innebar og hvilke land som var skeptiske til denne. I denne boka er det et stort fokus på USA og Storbritannia i fremstillingen av den europeiske integrasjonsprosessen. Frankrike er også en viktig aktør. Uenighetene som oppstod mellom medlemslandene i samarbeidet, er inngående presentert. Det blir også gjort rede for hva de ulike landene mente om EUs utvidelse østover etter den kalde krigen.¹⁴¹

Lærebok i verdenshistorie og norgeshistorie, utgitt i 2007

Portal er en lærebok om både verdenshistorie og norgeshistorie. Boka er skrevet av Olav Arild Abrahamsen, Ståle Dyrvik, May-Brith Ohman Nielsen og Andreas Aase.¹⁴² Læreplanen som var gjeldende da denne boka ble skrevet var Kunnskapsløftet 2006. I bokas forord har forfatterne skrevet om hvorfor ny samtid fordrer ny historie, og begrunner dette med at endringer i samfunnet og i menneskene fører med seg at nye ting i fortiden blir interessante eller viktige for oss.¹⁴³ Videre står noe om bokas innhold og struktur. Boka er bygd opp kronologisk og fremstillingene veksler mellom det norske og nordiske og det europeiske og globale. Det nevnes også at fremstillingen av historien fra 1945 har et mer globalt enn europeisk perspektiv.

Denne boka utmerker seg i måten å skrive om den europeiske integrasjonen på. Dette skal jeg komme mer inn på senere, men det viser seg blant annet i at fortellingen om den europeiske integrasjonsprosessen, i større grad enn i de andre lærebøkene, er en innlemmet og naturlig del av fremstillingen om etterkrigstiden. I kapittelet «En todelt verden» står det om

¹⁴¹ Asle Sveen og Svein A. Aastad (1997) s. 261-289

¹⁴² Olav Arild Abrahamsen, Ståle Dyrvik, May-Brith Ohman Nielsen og Andreas Aase. *Portal: nyere historie*. (Oslo: Det Norske Samlaget, 2007)

¹⁴³ Ibid, s. 11

opprettelsen av EF og EFTA.¹⁴⁴ I kapittelet «Vekstkritikk og norsk oljeeventyr» står det som folkebevegelser og EF-kampen i Norge.¹⁴⁵ I et kapittel som heter «Liberalisering og jappetid i Norge» står det om Norges nei til EU.¹⁴⁶ Dessuten står det om utviklingen fra EF til EU, dette finnes i kapittelet «Fred og konflikt i en globalisert verden», EØS-avtalen blir også forklart i dette kapittelet.¹⁴⁷

3.2.3 Oppsummering

De finske bøkene som er skrevet før 1995 er har mye mindre innhold om den europeiske integrasjonen enn bøkene som er skrevet etter 1995. Bøkene om Finlands historie har et nasjonalt perspektiv og det som står om den europeiske integrasjonen er stort sett det som har hatt innvirkning på Finland gjennom tidene. Finlands EFTA- og EEC-avtale er temaer som blir tatt opp i alle bøkene om nasjonalhistorie. I bøkene som er skrevet etter 1995 står det også om det finske EU-medlemskapet, men i 2006-utgaven har EU-tilslutningen blitt fremstilt mer inngående enn i 1996-utgaven. I de finske bøkene om internasjonale relasjoner er det et globalt perspektiv i fremstillingene. Gjennomgående for alle bøkene er at det står om hva som var målet med samarbeidet. Temaene i bøkene varierer noe. Den eldste boka fra 1986 har fokus på *Europarådet*. I boka fra 1996 er det særlig bakgrunnen for integrasjonen som har blitt redegjort for. I 2006 utgaven blir lagt tydelig fokus på fredsprosjektet EU.

I de norske bøkene er det noen temaer som er gjengangere i fremstillingen av den europeiske integrasjonen. Bøkene om norgeshistorie har et nasjonalt perspektiv og i likhet med de finske bøkene om nasjonalhistorie har temaer som direkte har fått innvirkning innad i Norge blitt skrevet om. Dette er temaer som EF-striden på 1970-tallet og i bøkene som er skrevet etter 1995 har også folkeavstemningen om EU-medlemskap og debatten rundt denne blitt et prioritert tema. I *Norge 2* fra 1997 har den norske motstanden mot deltakelse i EF/EU fått mye oppmerksomhet. De norske bøkene om verdenshistorie har et globalt perspektiv. I *Verden 2* bøkene er Storbritannias posisjon i forhold til EEC/EF en fremtredende del av fremstillingen. Stridigheter omkring EFs landbruks- og fiskeripolitikk, samt medlemskapene til Hellas, Spania og Portugal har også fått stor plass i fremstillingen av den europeiske integrasjonsprosessen. De norske bøkene *Verden 2* og *Norge 2* er gitt ut av samme forlag, nemlig Cappelen. Cappelens læreverk er mye brukt i skolen og ved inngangen til 1990-tallet

¹⁴⁴ Olav A. Abrahamsen, Ståle Dyrvik, May-Brith Ohman Nielsen og Andreas Aase (2007), s. 323 og 326

¹⁴⁵ Ibid, s. 370-372

¹⁴⁶ Ibid, s. 388-389

¹⁴⁷ Ibid, s. 423-435

hadde Cappelens historieverk tilnærmet monopolstilling.¹⁴⁸ Bøkene har imidlertid blitt utsatt for hard faglig-pedagogisk kritikk.¹⁴⁹ Bøkene har blant annet blitt kritisert for å være ensidige og fakta-preget. *Portal* er en bok som er utgitt av et annet forlag. I *Portal* skifter fremstillingen av den europeiske integrasjonen mellom et nasjonalt og globalt perspektiv. Her blir opprettelsen av de vest-europeiske samarbeidene grundig behandlet. Dessuten har overgangen fra EF til EU fått en viktig plass i fremstillingen. Det står også om de norske debattene om medlemskap i EF og EU.

¹⁴⁸ Johan L. Tønnesson «Kritikkløse lærebøker? Supplerende kommentar til Stugus samleanmeldelse av fire læreverker.» *Historisk tidsskrift*, nr. 02-03 (2002), s. 396

¹⁴⁹ *Ibid*, s. 395

4. Har fremstillingen i finske lærebøker blitt påvirket av det finske EU-medlemskapet?

Fordi Finland meldte seg inn i EU, kan man kanskje forvente en større endring i de finske bøkene enn i de norske. På bakgrunn av dette er det noen spørsmål som kun vil være relevante og interessante å stille i en analyse av de finske lærebøkene. Eventuelle funn i den følgende analysen vil kunne innlemmes i den senere analysedelen som innebærer sammenligning med norske bøker. Dette er i utgangspunktet ment som en selvstendig analyse som har en verdi i seg og fungerer som et bidrag til å svare på problemstillingen.

Siden bøkene har kommet ut i forskjellige tidsperioder, er det åpenbart at den eldste boka ikke vil inneholde det som står skrevet om når Finland meldte seg inn i EU. At dette har kommet med i bøkene skrevet etter 1995 er en helt naturlig endring i fremstillingen av den europeiske integrasjonen. Det som vil bli spesielt interessant å se på er den historien som alle bøkene har til felles å skrive om. Historien som blir skrevet om Finlands posisjon før den kalde krigens slutt er noe alle bøkene har til felles og det er her det vil være interessant å se om det har skjedd noen endringer fra de eldste til de nyeste bøkene når det kommer til å få svar på om den finske integrasjonen i 1995 førte til noen endringer i den finske fremstillingen. For å kartlegge dette vil jeg ta utgangspunkt i to spørsmål:

- 1) Var det slik at bøkene under den kalde krigen fortalte historien på en slik måte at det var naturlig og nødvendig at Finland ikke var medlem av EU?
- 2) Er det slik at man i bøker skrevet etter 1995 forteller historien på en måte som gjør det like naturlig og nødvendig at Finland ble medlem av EU?

Hovedvekten vil ligge på å analysere bøkene som tilhører emnet om Finlands historie, fordi disse vil kunne besvare spørsmålene i større grad enn det vi kan forvente av bøkene som skriver om internasjonal historie. Bøkene fra emnet om Finlands historie er også av den særlig art at de er flere utgaver av samme bok. Bøkene er relativt like i utforming og innhold, noe som gjør at de endringene som forekommer i oppbygging eller språk vil være svært tydelige. På grunn av bøkens særlig art er det dessuten mer oversiktlig hvis disse blir analysert sammen for å unngå gjentakelser.

For å kunne besvare spørsmålene overfor har jeg tenkt til å se på hvordan bøkene fremstiller Finlands relasjoner med Øst-Europa og Vest-Europa i utenrikspolitikk og utenrikshandel.

4.1 Utenrikspolitikken

I bøkene om Finlands historie er det et større fokus på den finske relasjonen med Sovjetunionen enn det er på finske relasjoner til Vest-Europa. Vest-Europa blir nevnt

sporadisk og lite utfyllende. At det er de østlige relasjonene som har fått mest oppmerksomhet har åpenbart en sammenheng med den finsk-russiske historiearven. Måten relasjonene til Sovjetunionen blir forklart ser ut til å endre seg over tid og dessuten er det også noen få endringer i innholdet som handler om Finlands relasjoner til Vest-Europa. Dette kan tyde på at utviklingen i finsk utenrikspolitikk har fått følger for historiefremstillingen i lærebøkene. Vi skal se nærmere på hvordan dette kommer til uttrykk i bøkene.

De østlige relasjonene er som nevnt fremtredende i alle Nybergs bøker. I 1987 utgaven står det om den finske utenrikspolitikken under delkapittelet «den nya utrikespolitiken», som tilhører kapittelet «Tiden efter andra världskriget». I teksten står det at andre verdenskrig markerte et vendepunkt i den finske utenrikspolitikken, og Paasikivi-Kekkonen-linjen blir forklart nærmest som et synonym til den i denne boka.¹⁵⁰ Det som mer enn noe annet beskriver denne politikken, var målet om å danne gode relasjoner til Sovjetunionen og dette ble blant annet gjort ved at Finland signerte VSB-pakten, som i boka også blir beskrevet som en hjørnestein i finsk utenrikspolitikk.¹⁵¹

Før utgivelsen av 1996 utgaven av boka skjedde det som tidligere nevnt, en del endringer i den finske utenrikspolitikken. Kort oppsummert; den kalde krigen tok slutt, Sovjetunionen ble oppløst og som følge av dette opphørte også VSB-pakten. Finland søkte så medlemskap i EF og ble medlem av EU i 1995. Disse endringene var så store at man kunne kanskje argumentert for at man snakker om en reorientering av finsk utenrikspolitikk. Teksten i 1996 og 2006 utgaven virker imidlertid ikke å være enige i at det var snakk om en reorientering av utenrikspolitikken, men snarere en utvidelse av den.

I 1996 utgaven av Nybergs bøker har den finske utenrikspolitikken blitt tildelt et eget kapittel, «Den nya utrikespolitiken».¹⁵² Ut ifra endringene som hadde skjedd i finsk utenrikspolitikk mellom 1987 og 1996 utgaven kunne man kanskje forventet at kapittelet om den nye utenrikspolitikken ville handle om tiden *etter* den kalde krigen og Finlands medlemskap i EU. Kapittelet handler likevel fortsatt om tiden fra etter andre verdenskrig og Paasikivi-Kekkonen-linjen. I utgavene fra 1996 og 2006 kommer det eksplisitt fram at det finske EU-medlemskapet anses som en utvidelse av den nye utenrikspolitikken som ble innledet etter

¹⁵⁰ Folke Nyberg (1987) s. 146

¹⁵¹ Ibid, s. 150

¹⁵² Folke Nyberg (1996), s. 168

andre verdenskrig: «Till en början sattes den största vikten vid relationerna till Sovjetunionen men småningom kunde vårt utrikespolitiska fält vidgas.»¹⁵³

Et fellestrekk for alle bøkene er at det innledningsvis i delen om utenrikspolitikk, finnes en punktliste over sentrale deler av den nye utenrikspolitikken. Her ser vi en endring i bøkene som ble skrevet før og etter finsk EU-medlemskap. I 1987 utgaven er én av de sentrale delene formulert slik: «de økonomiska förbindelserna med de västliga marknadsekonomierna»¹⁵⁴. I de to neste utgavene finner vi at en av de sentrale delene er formulert slik: «internationellt samarbet och ekonomisk integration».¹⁵⁵ Sammenlignet ser vi en tydelig forskjell mellom de to formuleringene. Den nyeste formuleringen skaper et ganske annerledes inntrykk av hva slags forbindelser Finland gikk inn for å skape med Vest-Europa. Dette skal jeg komme tilbake til senere.

En annen sentral del av utenrikspolitikken som nevnes i bøkene, er naturligvis relasjonene til Sovjetunionen, og VSB-pakten beskrives som en hjørnesten i finsk utenrikspolitikk. I alle bøkene finner vi presupposisjonen om at det var viktig å skape gode relasjoner til Sovjetunionen, som forklart i innledningskapittelet er presupposisjoner påstander og handlinger som forfatteren forutsetter at leseren deler og aksepterer. Disse kan også brukes strategisk. Blottlegging av presupposisjoner tydeliggjør tankeinnholdet i en tekst og på den måten synliggjøre virkelighetsbildet teksten skaper. Her blir leseren raskt med på at det var viktig for Finland å skape gode relasjoner til Sovjetunionen. Fordi forfatteren legger det frem som en akseptabel påstand, stiller ikke leseren videre spørsmål til hvorfor eller hva som gjorde at det var så viktig, eller om det fantes noen andre utenrikspolitiske alternativer.

I boka fra 1987 blir det dessuten skrevet lite om hvilke negative følger samarbeidet gjennom VSB-pakten fikk for den finske utenrikspolitikken. Det finnes kun ett eksempel på at man eksplisitt skriver noe som kan gi inntrykk av dette. Under et bilde av Kekkonen og president Gerald Ford i Washington, står det et sitat av Kekkonens uttalelse om det finske paradokset. Bildet står ved siden av brødteksten under overskriften «neutralitet och avspänning».¹⁵⁶ I sitatet står det:

¹⁵³ Folke Nyberg (1996), s. 170 og Folke Nyberg (2006), s. 190

¹⁵⁴ Folke Nyberg (1987), s. 146

¹⁵⁵ Folke Nyberg (1996), s. 170 og Folke Nyberg (2006), s. 190

¹⁵⁶ Folke Nyberg (1987), s. 162

Om oss håller det streck att ju bättre vi kan uppnå Sovjetunionens förtroande till Finland som en fredelig granne, desto bättre förutsättningar har vi för ett nära samarbete med de västliga länderna.¹⁵⁷

Dette antyder to ting. Det ene er at Finland var avhengige av å skape tillit hos Sovjetunionen hvis de skulle ha noen som helst mulighet til å bestemme over egen utenrikspolitikk, dermed forstår vi at VSB-pakten skapte hindringer for finsk utenrikspolitikk. Sitatet forteller oss er dessuten at Finland hadde et ønske om å ha et nært samarbeid med de vestlige landene. Hva slags type samarbeid det er snakk om kommer imidlertid ikke eksplisitt fram i teksten.

Plasseringen av denne informasjonen er nokså interessant. I metodekapittelet forklarte jeg at fremheving er et virkemiddel som brukes for å skape et slags hierarki av viktighet i tekster. Fremheving er ikke et virkemiddel som er objektivt målbart, men leseren vil intuitivt være i stand til å vurdere vekten av elementene på siden. Det vil dermed være rimelig å tenke seg at de fleste anser bildeteksten som mindre viktig enn brødteksten, og slik er plasseringen av denne informasjonen med på å gjøre dette tekstelementet mindre synlig og viktig. I denne boka virker det som at forfatteren unnlater å vekke det negative ved de østlige relasjonene for å ikke skape noe videre debatt rundt den finske posisjonen.

I utgaven fra 1996 har relasjonene til Sovjetunionen som nevnt over også blitt beskrevet som viktig og VSB-pakten beskrives fortsatt som en hjørnestein i finsk utenrikspolitikk. I 1996 står det også et sitat av en uttalelse fra Paasikivi hvor han omtalte relasjonene til Sovjetunionen som Finlands egentlige utenrikspolitiske problem, i sitatet står det:

I Finlands utrikespolitikk är det helt dominerande problemet vårt lands förhållande till vår stora östra granne Sovjetunionen. Det är vårt egentliga utrikespolitiska problem, på vilket vi måste finna en lösning och av vilket vårt folks framtid beror.¹⁵⁸

Ordvalgene vi finner i sitatet er med på å underbygge det virkelighetsbilde om at Finland ikke hadde noe annet valg enn å skape gode relasjoner til Sovjetunionen. Her ser vi at ordet «måste» brukes, slik sett framstår det som tvang. Samtidig er det spesifisert i teksten at dette var Paasikivis uttalelse, dette gjør at forfatteren ikke står ansvarlig for påstandene. Dette elementet har ikke blitt tatt med i 2006 utgaven.

Både 1996 utgaven og 2006 utgaven har imidlertid flere steder enn utgaven fra 1987 antydnet hvilke negative følger de østlige relasjonene fikk for den finske utenrikspolitikken. Her har bøkene fra 1996 og 2006 en del likheter, derfor vil jeg behandle de samlet. I en setning jeg har sitert tidligere, finner vi et eksempel på at de østlige relasjonene virket begrensende. Denne

¹⁵⁷ Folke Nyberg (1987), s. 162

¹⁵⁸ Folke Nyberg (1996), s. 171

setningen finnes i begge bøkene: «Till en början sattes den största vikten vid relationerna till Sovjetunionen men småningom kunde vårt utrikespolitiska fält vidgas.»¹⁵⁹ Som vi ser brukes ordet «kunne» i setningen. Ord som «kunne» eller «kan» er noe vi kaller modale hjelpeverb. Dette er språklige ressurser vi har for å uttrykke påstander som mer eller mindre mulige, sannsynlige eller sikre. Med det modale hjelpe verbet «kunne» uttrykker forfatteren mulighet, i dette tilfellet fantes det altså mulighet for å utvide det utenrikspolitiske feltet etter hvert. Teksten forteller oss implisitt at Finland til å begynne med hadde en ganske trang ramme for hva man kunne og ikke kunne gjøre. Fordi Sovjetunionen nevnes i samme setning, knyttes disse begrensningene i den finske utenrikspolitikken til å være forårsaket av VSB-pakten.

I alle Nybergs bøker nevnes det at Finland måtte inngå forhandlinger med Sovjetunionen da Finland ønsket å danne handelsavtale med både EFTA og EEC. I den eldste utgaven blir dette bare konstatert.¹⁶⁰ I utgavene fra 1996 og 2006 blir det redegjort mer inngående om hvordan handelsavtalen med EEC kom i havn. Denne redegjørelsen er plassert under et avsnitt om «kriser» i begge bøkene.¹⁶¹ Avsnittet handler om politiske kriser som oppstod mellom Sovjetunionen og Finland under den kalde krigen. Det finnes et slikt avsnitt i den eldste boka også, men det står ikke noe om EEC-avtalen.

I både 1996- og 2006 utgaven har det kommet et avsnitt med overskriften «perestrojka og glasnost».¹⁶² Avsnittet handler om Sovjetunionens fall og hvordan samarbeidet mellom Finland og Russland ble i tiden etter. Dette avsnittet er nok et eksempel på at det implisitt blir sagt at VSB-pakten satte grenser for Finland. Dette kommer frem gjennom forklaringen av den nye avtalen som ble inngått mellom Finland og Russland etter Sovjetunionens fall. Sitatet nedenfor er hentet fra 2006-utgaven av boka og handler om den nye avtalen:

Den förendrade situationen ledde till att vsb-pakten upphörde att gälla januari 1992. Ett nytt grannavtal som bygger på Förenta Nationernas grunnstadga och KSSE-prinsiper slöts därefter med Ryssland. I avtalet finns inga artiklar om militärt samarbete [...] Avtalet lade inte heller några hinder i vägen för ett finländskt samarbete med en tredje part i politiska och militära frågor.¹⁶³

I sitatet ligger det en skjult kategorisering mellom den nye og den gamle avtalen. Denne kommer frem implisitt. Teksten forteller oss at den nye avtalen ikke inneholdt artikler om militært samarbeid og ikke la noen hinder i veien for et finsk samarbeid med en tredjepart i

¹⁵⁹ Folke Nyberg (1996), s. 168

¹⁶⁰ Folke Nyberg (1987), s. 159

¹⁶¹ Folke Nyberg (1996), s. 173 og 175 og Folke Nyberg (2006), s. 195-196

¹⁶² Folke Nyberg (1996), s. 176-177 og Folke Nyberg (2006), s. 198

¹⁶³ Folke Nyberg (2006), s. 198

politiske militære konflikter. Underforstått var dette innhold som fantes i den *gamle* avtalen, nemlig VSB-pakten. I samme avsnitt står det dessuten «År 1992 besøkte Rysslands ledare Boris Jeltsin Finland och bad om förlåtelse för Sovjetunionens inblanding i finländsk politik.»¹⁶⁴ Ved at denne unnskyldningen blir nevnt får leseren nok en bekreftelse på at Sovjetunionens innblanding var et faktum. Dessuten kan det å vise at man har fått en unnskyldning fra Russland være med på å legitimere hvorfor man til tross for tidligere erfaringer med Sovjetunionen fortsatt valgte å inngå avtaler med Russland.

I 2006 utgaven er det et par elementer som er nye fra 1996 utgaven også. For eksempel finner vi for første gang i Nybergs bøker at det står noe om reaksjonene på VSB-pakten blant det finske folket. Her viser teksten at det var en utbredt skepsis knyttet til VSB-pakten og at denne frykten bunnet i begrensninger og tap av selvbestemmelse. I 2006 utgaven blir saken lagt frem som litt mer kompleks enn tidligere, fordi det vises at det fantes en frykt for å miste selvbestemmelsesretten. Likevel gir teksten fortsatt et inntrykk av at folket mente at VSB-pakten var den beste løsningen for Finland. Fremstillingen i denne boka viser altså en ny side av den finske utenrikspolitikken som ikke har vært like tydelig i de to foregående bøkene. Vi skal se litt videre på dette.

Et annet nytt tekstelement som har kommet inn i fremstillingen sammenlignet med tidligere bøker er begrepet *Finlandisering*. Dette begrepet blir det skrevet om i en tekstboks, eller «faktaboks».¹⁶⁵ Her forklares begrepet som en vesteuropeisk oppfatning av den finske situasjonen under den kalde krigen. Faktaboksen inneholder flere eksempler på hva som gjorde at den vesteuropeiske oppfatningen, om at Finland var i et avhengighetsforhold til Sovjetunionen, hadde en form for legitimitet. Blant eksemplene står det om det finske paradokset:

Enligt den finländska synen var det viktigt at behålla Sovjetunionens förtroande och på så sätt få manöverutrymme för den egna utrikespolitiken då det gällde relationerna till väst. Detta gällde i synnerhet då det gällde at knytta förbindelser till det ekonomiskt integrerade Västeuropa.¹⁶⁶

Eksempelet viser hvordan Finland manøvrerte sin utenrikspolitikk, leseren forstår her at Finland ønsket et tettere samarbeid med Vest-Europa. Som vi så i utgaven fra 1987 stod det også om det finske paradokset. Her er det en interessant endring i fremhevingen av denne informasjonen. I utgaven fra 2006 har som nevnt tekstelementet blitt en del av en faktaboks

¹⁶⁴ Folke Nyberg (2006), s. 198

¹⁶⁵ Ibid, s. 199-200

¹⁶⁶ Ibid, s. 200

på to sider, som blir uthevet med farge i overskriften og et stort bilde av Kekkonen er med på å gjøre at denne boksen fremheves fra resten av teksten og oppleves som viktig informasjon til leseren. Her kan man si at informasjonen har klatret opp i hierarkiet av viktighet, i teksten.

Et siste interessant punkt er hvordan man skriver om den finske nøytralitetspolitikken i de tre bøkene. I 1987 utgaven blir det forklart hvilke land som godkjente den finske nøytralitetspolitikken og når de gjorde det:

Finland har, så som tidligare nämnts, konsekvent strävat till att hålla sig utanför stormakternas konflikter. Landets neutralitetspolitik har fått internationellt erkännande. Sovjetunionen erkände vår neutralitet redan vid den 20:de partikongressen år 1956. Under president Kekkonens resa i väst 1961 förklarade också England och Förenta Staterna att de accepterar Finlands neutrala ställning.¹⁶⁷

I 1996 og 2006 utgaven blir det presentert slik:

Sovjetunionen erkände vår neutralitet redan vid den 20:de partikongressen år 1956. Från och med 1969 användes dock från sovjetiska sida i gemensamma kommunikéer uttrycket ”Finlands fredssträvande utrikespolitik” i stället för ”Finlands fredssträvande neutralitetspolitik”. Denna skrivning användes under två årtionden[...]. I väst erkändes vår neutralitet år 1961[...].¹⁶⁸

Forskjellen mellom de to sitatene er tydelig, i det første sitatet virker det å ha vært Sovjetunionen som først anerkjente den finske nøytralitetspolitikken. Mens i det siste sitatet virker det som om Sovjetunionen gikk tilbake på å anerkjenne staten for nøytral. Man kan jo undres over hvorfor det ikke stod noe om dette i den eldste boka, fordi dette var hendelser som en bok fra 1987 ville hatt forutsetninger for å skrive om. Dette virker å være en side av Sovjetunionen man ikke ønsket å vise frem under den tiden da VSB-pakten fortsatt var gjeldende.

Etter at Finland ble medlem av EU var ikke landet lenger å regne som nøytralt. Vi skal se litt på hvordan bøkene forklarer denne situasjonen. Sitatet under er hentet fra 1987 utgaven, da Finland ikke var medlem:

I den finländska utrikespolitiken har säkerhet i Europa varit av största vikt. Neutralitetspolitikens främsta mål har blivit att arbeta för en fredlig framtid, inte enbart i Europa utan i hela världen.¹⁶⁹

¹⁶⁷ Folke Nyberg (1987), s. 162

¹⁶⁸ Folke Nyberg (1996), s. 183

¹⁶⁹ Folke Nyberg (1987), s. 163

Her ser vi at det legges vekt på at sikkerhet i Europa og hele verden har vært viktig i den finske nøytralitetspolitikken. Da utgaven fra 1996 kom ut hadde Finland blitt medlem av EU, men ifølge teksten har ikke dette hatt noen innvirkning på den finske nøytralitetspolitikken:

I den finländska utrikespolitiken har säkerhet i Europa varit av största vikt och neutralitetspolitikens främsta mål har varit att arbeta för en fredlig framtid. Den förentrade politiska situationen i Europa under 1990-talet har inte inverkat på dessa strävanden.¹⁷⁰

I utgaven fra 2006 har man imidlertid en helt annen opplevelse av saken, her blir det erkjent at nøytraliteten ikke lenger betones slik som tidligere etter at Finland ble medlem:

I och med att Finland blev medlem i den europeiska unionen betonades inte mera neutraliteten på samma sätt som under tidigare årtionden. Ett uttryck för den nya utrikespolitiken under 1990-talet var det faktum att Finland 1994 slöt sig till Natos Partnerskap för fred-program som innebar en synkronisering av Atlantpakten och Finlands militära beredskap.¹⁷¹

Det som kanskje er mest interessant i denne sammenligningen mellom bøkene måte å forklare medlemskapets innvirkning på nøytralitetspolitikken er måten det blir skrevet om i utgaven fra 1996 sammenlignet med utgaven fra 2006. Det kan nesten virke som at man forsøkte å skjule at medlemskapet i EU fikk konsekvenser for nøytralitetspolitikken som Finland lenge hadde satt høyt i sin utenrikspolitikk etter andre verdenskrig. Vi skal se litt nærmere på hva som kan være grunnen til det senere.

4.2 Utenrikshandel

Den voksende utenrikshandelen er et delkapittel som har blitt behandlet i Folke Nybergs bøker. Alle bøkene har dessuten vist handelen i tabeller, det interessante her er at tabellene er nokså ulike fra bok til bok. Samtidig finnes det også brødtekst i forbindelse med tabellene. Nedenfor skal vi se nærmere på bøkene utvikling når det kommer til fremstillingen av utenrikshandelen.

¹⁷⁰ Folke Nyberg (1996), s. 185

¹⁷¹ Folke Nyberg (2006), s. 208

Figur 1.¹⁷²

Vår handel med de ulike handelsblocken i prosent.

Export	1955	1960	1965	1970	1975	1980
EFTA	31	34	33	43	26	23
EEC	21	28	28	23	36	39
SEV	27	19	21	16	24	20
Övriga	21	19	18	18	14	18
Import						
EFTA	29	30	34	39	23	18
EEC	26	33	31	27	37	33
SEV	28	20	19	17	21	24
Övriga	17	17	16	17	19	25

Våra viktigaste handelspartner under 1900-talet har varit följande: (siffrorna anger prosent av eksporten)

	Sverige	England	Ryssland Sovjet	Tyskland Förb. Rep.	Övriga
1900	3.6	29.7	29.2	8.7	28.8
1910	4.2	29.9	27.8	12.1	26.0
1920	8.2	43.0	1.4	4.8	42.6
1930	2.6	38.9	4.5	12.5	41.5
1940	9.5	2.9	0.3	54.1	33.2
1950	4.2	23.4	7.6	5.5	59.3
1960	4.8	24.5	14.2	11.6	44.9
1970	15.9	17.7	11.9	10.6	43.9
1980	16.5	11.3	17.6	10.6	44.0

I Folke Nybergs utgave fra 1987 blir utenrikshandelen behandlet i et kapittel som heter «Økonomiske, sosiala og kulturelle framsteg» og under delkapittelet «Væxande utrikeshandel». ¹⁷³ Det er her vi finner tabellene som er vist i figur 1. Det som er svært interessant å diskutere når det kommer til fremstillingen av utenrikshandelen i dette kapittelet, er at brødteksten og tabellene ikke samsvarer. Dette skal jeg vise nedenfor.

Hovedinnholdet i brødteksten i delkapittelet handler om den finske utenrikshandelen etter andre verdenskrig. Brødteksten presenterer i korte trekk hvilke land som har bidratt til mest handelsutbytte i etterkrigstiden. Brødteksten fokuserer på informasjonen leseren skal kunne finne i den nederste tabellen (figur 1). I brødteksten står det at de finske avtalene med internasjonale økonomiske organisasjoner har blitt behandlet i et tidligere kapittel. Deretter går brødteksten over til å forklare hva de største eksportindustriene er, og hvilke typer handelsavtaler handelen blir basert på. Her skilles det på handelen med Øst- og Vest-Europa. Brødteksten fokuserer på handelen med Sovjetunionen, og sier blant annet at denne handelen

¹⁷² Folke Nyberg (1987), s. 168

¹⁷³ Ibid, s. 168

ga det største handelsutbyttet til å begynne med. Det presiseres ikke når «til å begynne med» er. Videre blir det oppgitt i teksten at England, Vest-Tyskland og Sverige etter hvert fikk større betydning for den finske utenrikshandelen, men at Sovjetunionen tok tilbake sin plass som ledende handelspartner på 1970-tallet.¹⁷⁴ Brødteksten utdyper hvilke varer Sovjetunionen handlet, men det blir ikke sagt noe om hvilke varer de vest-europeiske landene handlet.¹⁷⁵ Dette er interessant fordi vestlige land som for eksempel England handlet størstedelen av Finlands viktigste eksportindustrinæring, nemlig skogsindustrien. Dermed skulle man kanskje tro at boka ville ha nevnt hva de vestlige landene handlet også.

Ser vi i tabellene (figur 1) viser disse et mer nyansert, og til tider annerledes, bilde av den finske utenrikshandelen enn det som blir konstruert i brødteksten. Den nederste tabellen (figur 1) viser at det på begynnelsen av 1900-tallet faktisk var England som var den ledende handelspartneren til Finland. Russland/Sovjetunionen var dog ganske tett oppunder England. England er det landet som alene handlet mest med Finland gjennom hele perioden, sett bort ifra under krigsårene. Dette gjaldt også i begynnelsen av 1950-tallet, noe som indikerer at handelen med England tok seg opp til å bli ledende igjen etter andre verdenskrig. Når det står i teksten at det største handelsutbyttet var med Sovjetunionen til å begynne med kan man dermed begynne å lure på hvilken begynnelse det egentlig er snakk om. For som tabellene viser var det ikke før på 1980-tallet at Sovjetunionen var det landet Finland handlet mest med.

Den øverste tabellen (figur 1), som viser handelen med de ulike handelsblokkene, blir som nevnt ikke kommentert i dette kapittelet. Denne tabellen viser tydeligst forholdet mellom øst og vest når det kommer til handelsutbytte. Sammenlagt utgjør handelen med de vestlige organisasjonene EFTA og EEC en betraktelig større del enn handelen med Sovjetunionen, særlig fra 1960-tallet. Handelen med EFTA er hele tiden større enn handelen med Sovjetunionen, men etter at England meldte seg inn i EF i 1973 tar EEC over som ledende handelsblokk. Det kan virke som om teksten er noe styrt av at man anså Sovjetunionen som veldig viktig i utenrikspolitikk, og at man dermed ikke kommenterer de faktiske tallene som taler sitt eget tydelige språk. Det er ikke urimelig å oppfatte teksten som det sterkere kommunikasjonsmiddelet i en bok.

¹⁷⁴ Folke Nyberg (1987), s. 168

¹⁷⁵ Ibid, s. 169

Figur 2.¹⁷⁶

Vår utrikeshandel med de ulike handelsblocken kan illustreras av följande procentsiffror för export och import:

1980	Export	Import
EFTA	23	18
EEC	39	33
SEV	20	24
Övriga	18	25

Då SEV i samband med omvälvningarna i det forna socialistblocket upplöstes innebar det betydande förändringar för den finländska handeln. År 1992 var fördelningen mellan olika landgrupper i procent följande:

1992	Export	Import
EG	53,2	47,2
EFTA	19,5	19,0
Övr. Europa	7,2	10,3
U-länder	9,1	8,9
Övr. länder	11,0	14,6

Tabellen over er hentet fra Folke Nybergs 1996 utgave. Her er den finske utenrikshandelen blitt behandlet i et kapittel som heter «Från återuppbyggnad till koncensus» og under delkapittelet «näringarnas utveckling» med underoverskriften «utrikeshandeln».¹⁷⁷ Vi skal se videre på hvordan utenrikshandelen blir behandlet i denne boka nedenfor.

Brødteksten i denne boka er ganske lik som den forrige utgaven. Hovedinnholdet og mange av formuleringene er like, men det finnes noen småjusteringer. Grunnet at brødteksten er så lik som i den forrige utgaven vil det være mer fruktbart å peke på de få endringene som finnes enn å gjennomgå hovedinnholdet på nytt. En endring er at det også står om nedgangen i den finske østhandelen som følge av Sovjetunionens oppløsning.¹⁷⁸ Dette er en ganske naturlig endring fordi Sovjetunionens oppløsning skjedde mellom utgivelsen av 1987 og 1996. Den

¹⁷⁶ Folke Nyberg (1996), s. 163

¹⁷⁷ Ibid, s. 161

¹⁷⁸ Ibid, s. 163

andre er at det er lagt til at den finske utenrikshandelen har vært svært europasentrert.¹⁷⁹ Den tredje endringen er at man ikke lenger skriver om hvilke varer Sovjetunionen handlet.

Figur 2 viser tabellene vi finner i denne utgaven. Dette er tabeller over Finlands utenrikshandel i eksport og import med de ulike handelsblokkene i 1980 og 1992. Brødteksten presiserer at tabellene viser hvordan den finske handelen ble påvirket av at SEV gikk i oppløsning. SEV tilsvaret det vi i Norge kjenner som COMECON. Det er tilsynelatende dette som ser ut til å være hensikten med å ha med tabeller i bokas fremstilling. Dette skal man altså kunne se dersom vi sammenligner de to tabellene. I tabellen som viser handelen i 1980 er SEV en av handelsblokkene, sammen med «EFTA», «EEC» og «Övriga». I tabellen som viser handelen i 1992 er SEV fjernet, dette er ganske naturlig fordi SEV ikke lenger fantes i 1992. Handelsblokkene i denne tabellen er «EG», «EFTA», «Övr. Europa» «U-länder» og «Övr. Länder». At kategoriene er ulike i de to tabellene gjør at det blir noe vanskelig å sammenligne de med hverandre. Det vil være rimelig å anta at handelen med land som lå under det tidligere SEV faller inn under kategorien «Övr.Europa». Problemet er at man ikke vil se klart og tydelig hvor mye østhandelen gikk ned. Et grep som ville gjort det tydeligere å se omveltningene i østhandelen ville vært om man hadde en kategori for land som tidligere lå under SEV. Eventuelt kunne det ha blitt presisert i teksten hvilken kategori tidligere SEV-land faller inn under i den nederste tabellen (figur 2).

Tabellene (figur 2) i denne boka skiller seg fra den forrige utgaven av flere grunner. For det første viser de kun en oversikt over utenrikshandelen med handelsblokkene og ikke med hvilke enkeltland som var ledende handelspartnere med Finland. Dette kan kanskje ha sammenheng med at Finland var medlem av EU og at fokuset skifter fra enkeltland til handelsblokker på grunn av dette. For det andre viser ikke tabellene en historisk utvikling gjennom flere år tiår, men kun utviklingen som følge av en enkelthendelse.

Ved å fjerne tabellen som viser ledende handelspartnere på 1900-tallet må brødteksten alene vise den finske utenrikshandelens utvikling. Som vi så i gjennomgangen av brødteksten og tabellene i boka fra 1987 samsvarer ikke brødteksten og tabellene. I teksten står det at Sovjetunionen var ledende handelspartner til å begynne med. Dette stemmer verken om man tar utgangspunkt i at «til å begynne med» er i tiden etter andre verdenskrig eller om det er på starten av 1900-tallet. Når denne informasjonen ikke er endret i brødteksten i 1996 utgaven, kan vi konkludere med at brødteksten i denne utgaven ikke er korrekt. En som kun leser

¹⁷⁹ Folke Nyberg (1996), s. 162

denne utgaven vil kanskje ikke oppdage at brødteksten er feilaktig fordi tabellen over handelen på 1900-tallet mangler.

Folke Nybergs bok *Finlands historia* fra 2006

Figur 3.¹⁸⁰

Vår utrikeshandel med de ulike handelsområdene kan illustreres av følgende procentsiffrer for export og import:

2004	Export	Import
Euro området	30,2	34,0
Øvrige EU	27,7	25,2
Øvrige Europa	6,0	4,6
Ryssland	8,9	13,2
Asien	14,8	14,1
USA	6,4	4,6
Øvrige länder	6,0	4,3

Den store förändringen jämfört med de tidigare årtiondena är att östhandeln efter Sovjetunionens sammanbrott 1992 gått tillbaka. År 1991 avstannade den nästan helt beroende på kapitalbrist i Ryssland. Våra viktigaste handelspartners 2005 var Tyskland, Ryssland, Sverige, Storbritannien och Förenta staterna.

Figur 3 er en tabell som er hentet fra Folke Nybergs utgave fra 2006. I denne boka blir utenrikshandelen behandlet i et kapittel som heter «Velfärdssamhället byggs upp».¹⁸¹

Nedenfor skal vi se på hvordan fremstillingen av utenrikshandelen blir presentert i denne utgaven av boka.

Den første delen av brødteksten under overskriften «Utrikeshandelen» handler i likhet med de to forrige utgavene om hvilke land som har vært ledende handelspartnere med Finland i årene etter andre verdenskrig, fremstillingen er ikke endret i denne teksten heller. Sovjetunionen blir presentert som ledende handelspartner til å begynne med, senere fikk England, Sverige og Vest-Tyskland en større betydning for handelen. Sovjetunionen tok over som ledende partner på 1970-tallet igjen. Teksten har i større grad trukket inn vesthandelen og det står at utenrikshandelen til EEC og EFTA var omtrent 70% på 1980-tallet.¹⁸² Videre går teksten inn på hvilke avtaler utenrikshandelen ble basert på og hvilke varer som utgjorde den finske eksporten fra 1950-tallet og frem til 1992. Det står også at Sovjetunionens sammenbrudd i

¹⁸⁰ Folke Nyberg (2006), s. 168

¹⁸¹ Ibid, s. 167

¹⁸² Ibid, s. 167

1992 gjorde at handelen med øst minsket. Til slutt i teksten trekkes det inn hvilke land som var Finlands viktigste handelspartnere i 2005, de som blir nevnt er Tyskland, Russland, Sverige, Storbritannia og USA.¹⁸³

Tabellen (figur 3) viser en oversikt over handelen i eksport og import med ulike handelsområder i 2004. Handelsområdene blir delt inn i Euroområdet, Øvrige EU, Øvrige Europa, Russland, USA, Asia, USA og øvrige land. Tabellen hjelper ikke leseren med å se den historiske utviklingen av den finske utenrikshandelen, men gir kun et bilde av hvordan handelen så ut i samtiden. Samtidig har kategoriene endret seg fra handelsblokker til handelsområder. Når det gjelder EU-land skiller man mellom de som har felles valuta og de som ikke har det.

Brødteksten i denne boka ser ut til å ha et mer balansert fokus på handel med øst og handel med vest. Likevel er det fortsatt noen feilaktigheter i fremstillingen. Som påpekt i gjennomgangen av de to forrige utgavene av bøkene er informasjonen som oppgis om Sovjetunionen som ledende handelspartner til å begynne med feil, dersom vi tar utgangspunkt i at tabellene som blir brukt i boka fra 1987 (figur 1) er riktige. Dette er imidlertid ikke det eneste som er misvisende fremstilt i brødteksten. Som nevnt i gjennomgangen av hovedinnholdet i 2006 utgaven står det i boka fra 2006 at: «Vår utrikeshandel har varit mycket Europacentrerad. Under 1980-talet gick omkring 70 procent av vår utrikeshandel till EEC och EFTA.»¹⁸⁴

Sitatet viser altså at handelen med de vesteuropeiske samarbeidsorganisasjonene var mye større enn handelen med Sovjetunionen. Dette er informasjon som man også kan lese av tabellene (figur 1 og 2) i de eldre bøkene. Forskjellen er at i de eldre bøkene er ikke dette kommentert ytterligere i brødteksten. At dette har kommet med i brødteksten i 2006 utgaven kan ha sammenheng med at tabellen ikke viser noen form for historisk utvikling i det hele tatt. Dette stiller et større krav til teksten når det kommer til fremstillingen av historien.

Det som står i sitatet over er ikke feil, men setningen er formulert på en slik måte at det kan oppfattes som om at handelen med EFTA og EEC først ble stor på 1980-tallet. Går vi tilbake til 1987 utgaven og ser på fremstillingen i den første tabellen i figur 1 viser denne en mye mer korrekt historisk fremstilling av handelen med EEC og EFTA. I tabellen kan vi se at den finske handelen med EFTA og EEC i eksport utgjorde mellom 52 og 66 prosent i hele

¹⁸³ Folke Nyberg (2006), s. 168

¹⁸⁴ Ibid, s. 167

perioden fra 1955-1980. I import utgjorde handelen mellom 51 og 66 prosent i den samme perioden. Tabellen fra 1987 viser altså tydelig at handelen med EEC og EFTA var stor helt fra opprettelsen av de to samarbeidsorganisasjonene, men dette kommer ikke like tydelig frem i brødteksten av 2006 utgaven.

Det som kanskje er mest interessant er hvilke årstall det er lagt vekt på å fremstille i tabeller i bøkene, som vi skal se, har disse klar sammenheng med hvilken politisk posisjon Finland befant seg i. Da den eldste boka ble skrevet hadde Finland fortsatt en handelsavtale med Sovjetunionen. Tabellene som vises i denne boka tar opp tiden helt fra 1900-tallet og frem til 1980(figur 1). Det interessante her er at man viser en utvikling fra den tiden handelen med Sovjetunionen var størst, sank og tok seg opp igjen til å bli ledende. Det er lite fokus på handelsblokkene, man henviser til at disse har blitt forklart i et tidligere kapittel. Her blir handelen med vest beskrevet som stor.¹⁸⁵ Handelen med Sovjet blir beskrevet som størst og ledende.¹⁸⁶ Man kan lese av tabellene og se at handelen med de vestlige blokkene var større enn handelen med den østlige blokken. Dette er altså ikke noe som blir lagt skjul på, men likevel vil brødteksten kunne bidra til å rette leserens blikk vekk fra det som blir vist i tabellene. Teksten retter istedenfor fokuset på utviklingen av handelen med Sovjetunionen og ikke handelen med de ulike blokkene eller den vestlige handelen.

Ved utgivelsen av den neste utgaven hadde Finland ganske nylig blitt medlem av EU og her viser man hvordan handelen med Sovjetunionen nesten forsvant fra 1980 til 1992 som var det året Finland søkte medlemskap i EU (figur 2). Den neste tabellen viser ikke den tidligere Sovjethandelen i noen tabell i det hele tatt, men viser kun handelen fra den tiden hvor Finland var medlem av EU (figur 3). Det er også verdt å merke seg at istedenfor at tabellen bruker EFTA og EEC i tabellen slik man gjør i figur 2, skriver man «Euro området» og «øvrige EU». Det vil si at man skiller mellom de landene som har blitt med på å bli en monetær union og de som ikke ble det. Gjennomgangen over viser at tabellene nesten kan sees på som en måte å legitimere valgene. Man legitimerer valget om tilslutning til EU i 1996 utgaven. Dessuten ser det ut til at man legitimerer valget om å skifte valuta i 2006 utgaven fordi figur 3 viser at handelen med «Euro området» er høyere enn hva den er med de «øvrige EU». Tabellene endrer seg tilsynelatende i takt med samfunnsendringer og endringer i politisk retning. Dette er ikke unaturlig, men det kan likevel argumenteres for at det rettes fokus mot den handelen

¹⁸⁵ Folke Nyberg (1987), s. 159

¹⁸⁶ Ibid, s. 168

som kan sies å være rådende i den aktuelle tidsperioden. Dette kan tolkes som en metode for å legitimere utenrikspolitikken Finland hadde i den samtiden bøkene ble skrevet i.

4.3 Tendens til samtidslegitimering

I den eldste boka skapes det som vist et virkelighetsbilde i teksten om at å skape gode relasjoner til Sovjetunionen var løsningen for Finland og at dette var allment kjent. Det blir forøvrig ikke drøftet noen annen løsning for den finske utenrikspolitikken. Teksten bidrar altså ikke til å skape noen form for diskusjoner rundt temaet, eller i det hele tatt vise at det kunne ha fantes diskusjoner blant folket på den tiden. Når det kommer til det finske forholdet til de vest-europeiske økonomiske samarbeidene fremstår det som at Finland ønsket relasjoner til markedsøkonomiene, men ikke nødvendigvis å delta fullt og helt i integrasjon. Som vi har sett blir heller ikke forhandlingene med Sovjetunionen om en finsk handelsavtale med EEC-nevnt i denne boka. Siden denne boka kom ut i 1987, hadde forfatteren de samme forutsetningene for å skrive om forhandlingene på 1970-tallet, slik han har gjort i de nyere utgavene. Derfor kan det virke som at forfatteren bevisst unngår å skrive om eventuell skepsis knyttet til de finsk-sovjetiske relasjonene og forhandlingene med Sovjetunionen om en EEC-avtale blir utelatt for å tilsløre de begrensningene VSB-pakten hadde for finsk utenrikspolitikk.

Når utenrikshandelen blir presentert i den samme boka finnes det tabeller som blant annet viser hvilke år handelen med Sovjetunionen var størst, ble mindre og til slutt ledende igjen. Brødteksten som står i tilknytning til tabellen retter i alle fall leserens blikk mot denne utviklingen av sovjethandelen. Handelen med de vestlige samarbeidsorganisasjonene blir derimot ikke drøftet i forbindelse med tabellene og dermed føres leserens blikk vekk fra tabellen som viser nettopp at handelen med de vestlige organisasjonene var større en handelen med COMECON, som var det sovjetiske handelssamarbeidet.

I 1996-utgaven av boka ser det ut som at teksten veksler mellom å forklare skjæringspunktet mellom den østlige og den vestlige tilnærmingen i finsk utenrikspolitikk og å vise at den vestlige tilnærmingen var naturlig fra begynnelsen. I både denne og i den foregående utgaven av boka listes de viktigste utenrikspolitiske feltene opp innledningsvis i behandlingen av den finske utenrikspolitiske historien og formuleringene knyttet til de vestlige relasjonene har blitt endret fra å skrive at økonomiske forbindelser med de vestlige markedsøkonomiene var et sentralt felt, til å skrive økonomisk integrasjon. Denne endringen er også et tydelig tegn på at historien endres, og at endringen bidrar til en mer naturlig forklaring på hvorfor Finland ble

medlemmer av EU. Dette nettopp fordi det legges frem som om det har vært et av de viktigste elementene fra begynnelsen av den utenrikspolitikken som ble innledet av Paasikivi.

I teksten forekommer dessuten antydningene om at VSB-pakten satte rammer for finsk utenrikspolitikk oftere enn i den foregående boka. At den «nye utenrikspolitikken» fortsatt omhandler Paasikivi-Kekkonen-linjen, og at det finske EU-medlemskapet omtales som en utvidelse av Finlands nye utenrikspolitikk er med på å legge frem historien bak EU-medlemskapet som noe naturlig. Når det kommer til bøkens fremstilling av forhandlingene om EEC-avtalen med Sovjetunionen har dette, som nevnt tidligere, for første gang blitt behandlet i avsnittet om «kriser» som vi finner i alle Nybergs bøker. Dette er altså først etter at Finland har blitt medlemmer av EU. Ved at det er plassert her får leseren et inntrykk av at dette var en krise, fordi utfallet av forhandlingene kanskje kunne ha gått på bekostning av Finlands posisjon i bokas samtid, nemlig som medlem av EU. Samtidig får man også et inntrykk av at dette ble sett på som en krise på den tiden også, noe som forsterker inntrykket av at et nærmere forhold med EEC var noe man ønsket i Finland under hele den kalde krigen og det bidrar til at fremstillingen skaper et bilde av at det var naturlig at Finland ble medlem av EU. Vi ser altså måten historien blir fremstilt på har endret seg mot å legitimere den nye finske posisjonen. Dette viser at samtiden fordrer ny historie, eller hva man vektlegger fra fortiden.

Fremstillingen av utenrikshandelen har mye av det samme innholdet i brødteksten som den foregående boka, men tabellene er nye. De to tabellene viser at handelen med Sovjetunionen gikk ned i perioden rett før Finland søkte om medlemskap i EF. Det er også denne utviklingen som blir kommentert i brødteksten som er knyttet til tabellene. Slik sett fremstår det ikke bare som naturlig at Finland ble medlemmer, men også som økonomisk nødvendig.

I boka fra 2006 bidrar åpenheten om begrensningene VSB-pakten førte med seg for finsk utenrikspolitikk, til å skape forståelse av den finske situasjonen. Den inngående forklaringen av «finlandisering» og «det finske paradokset» er en av grunnene til det. Det kan virke som at denne åpenheten også er gunstig for å forklare den nåværende situasjonen. Utviklingen mot at man gikk inn i EU virker enda mer naturlig når man skriver at bakgrunnen for å danne gode relasjoner med Sovjetunionen var å få større manøverrom i Vest-Europa. Samtidig blir også skepsisen knyttet til VSB-pakten vist frem, noe som gjør at dette ikke fremstår som en løsning alle var tilfredse med. Forhandlingene om EEC-avtalen har dessuten blitt mer utfyllende forklart, og her viser man blant annet hvor langt Finland gikk for å få i havn avtalen. Dette viser igjen hvor naturlig det var at man ønsket seg inn i et videre samarbeid. Den foregående

boka viste en mindre problematisk forhandling med Sovjetunionen vedrørende EEC-avtalen. Fremstillingen av utenrikshandelen har ikke endret seg stort når det kommer til innholdet i brødteksten, men den tabellen som finnes av den finske utenrikshandelen viser nå kun et bilde av hvordan den finske handelen så ut i 2004 som da var den tiden Finland var medlemmer av EU.

Et annet punkt som virker å være noe betent når det kommer til det finske EU-medlemskapet er når det står om den finske nøytralitetspolitikken. Her ser vi at Nybergs bok fra 1996 og 2006 ikke samsvarer når det står om hvordan EU-medlemskap har innvirket på nøytraliteten. I 1996 overbeviser teksten om at den forandrede posisjonen på 1990-tallet ikke har innvirket på nøytralitetspolitikkenes formål om å bidra til fred, men dette bildet blir endret i 2006 utgaven. Forklaringen på dette kan vi kanskje finne i den finske historien.

Under Kekkonens presidenttid i Finland ble det nemlig oppfordret til selvsensur. Kekkonen gikk altså til strid med det offentlige ordet og vant. Han gikk av i 1981, men tradisjonen som da hadde fått røtter i den finske pressen under hans tid som president ble ikke borte med det første. Under Koivistos presidentskap, Kekkonens etterfølger, hendte det også at pressen ble kritisert og advart av presidenten. I massemediens behandling av EU-spørsmålet nøyde journalistene seg med å følge opp de spørsmålene som regjeringen førte frem. Dette gjorde at den sikkerhetspolitiske betydningen av at Finland deltok i den vesteuropeiske integrasjonsprosessen ble påfallende lite berørt.

Denne neglisjeringen skyltes journalistenes manglende innsikter og oppmerksomhet, man refererte bedre enn man analyserte, men det skyltes åpenbart også at mange ved dette tidspunktet i Finlands historie anslo at det beste var å holde seg til den tradisjonelle måten: å tie i de virkelig store spørsmålene.¹⁸⁷ Etter at Finland hadde blitt fullverdig medlem av EU ble denne selvsensuren debattert i offentligheten. En del debattører poengterte, helt riktig, at denne sensuren vitnet om at det helt i begynnelsen av 1990-tallet ikke hørte til saken å føre en åpen medborgerdiskusjon om landets sikkerhetspolitikk. Hvorvidt en åpenhet hadde vært fordelaktig for landet og dets folk kan man imidlertid stille spørsmålstegn ved. I Koivistos memoarer, som ble gitt ut i 1995, forsvarte han regjeringens knappe retorikk i EU-spørsmålet. Han lot folk forstå at det ville være dumdristig å diskutere de sikkerhetspolitiske motivene for Finlands vestorientering. Hvis regjeringen hadde erkjent at man søkte beskyttelse i vest, og deres EU-søknad av en eller annen grunn hadde blitt avvist, ville landets sikkerhetspolitiske

¹⁸⁷ Henrik Meinander (1999), s. 505

stilling blitt enda mer utsatt.¹⁸⁸ Som vi ser virker det å ha vært en lang tradisjon i Finland med å ikke stille spørsmål ved de vanskelige spørsmålene som en følge av den selvsensuren som fantes i journalistikken og media. Det er ikke utenkelig at dette også kan ha virket inn på lærebokskrivning også. Ikke bare kan denne historiske bakgrunnen være forklarende når det kommer til hvordan man skriver om nøytralitetspolitikken, det kan dessuten være forklarende for hvorfor de eldste bøkene ikke er like åpne som de nyeste om hvordan forholdene var i utenrikspolitikken da VSB-pakten fortsatt var gjeldende.

På bakgrunn av endringene som har blitt drøftet over vil jeg konkludere med at de finske bøkene som er skrevet etter at Finland meldte seg inn i EU forteller historien på en måte som gjør det mer naturlig at landet ble medlemmer enn hva den eldste boka gjør. Likeledes bidrar fokuset på Sovjetunionen i den eldste boka til å bidra til å sette søkelyset på denne delen av politikken og gjør dermed at det virket like naturlig at Finland ikke var medlemmer av EU. Hvorvidt det er bevisste valg fra forfatterens side å gjøre historien mer naturlig for samtiden er imidlertid vanskelig å konkludere med for her kan det være flere faktorer som spiller inn. Læreplanene legger for eksempel føringer for hva forfatteren skal ha med av innhold i lærebøkene, og som vi har sett, har læreplanene fått et større fokus på at den europeiske integrasjonen i læreplanene som var gjeldende da de to siste bøkene ble skrevet.

Det er også viktig å trekke inn at bøkens målgruppe, altså elevene, vokste opp i ulike samfunnsforhold. Dette kan også ha vært en faktor som har medvirket til de endringene som kommer frem i de ulike bøkene. For eksempel kan dette være en innvirkende faktor til at man har prioritert liten plass til emnet om den europeiske integrasjonen, eller at man ikke har forklart i detalj hvordan VSB-pakten innvirket på finsk utenrikspolitikk. Tidligere har jeg bemerket at forfatteren benytter seg av presupposisjoner som skaper et bilde av at VSB-pakten var den beste løsningen for Finland, uten at dette blir videre forklart eller begrunnet. Dette kan forfatteren gjøre mer eller mindre bevisst, og det kan være ulike grunner til at dette blir gjort. For eksempel kan det være en måte å få leseren til å godta forfatterens argumenter lettere fordi forfatteren skaper et mer eller mindre skjult verdensbilde som bidrar til å legitimere forfatterens argumenter. Det kan også være gjort fordi man nettopp forventer at denne informasjonen er kjent for elevene og at dette var et verdensbilde som var allment akseptert i Finland på den tiden boka fra for eksempel 1987 ble skrevet. Det rimelig at elevene som leste Folke Nybergs bok fra 1987 på skolen, hadde større innsikt i den kalde krigen enn

¹⁸⁸ Henrik Meinander (1999), s. 506

elevene som leste utgavene som fulgte, nettopp fordi de vokste opp i en kaldkrigs kontekst. I de nyere utgavene skrev forfatteren for elever som ikke hadde vokst opp under de samme samfunnsforholdene, noe som sannsynligvis førte med seg et større krav til forklaringer rundt hvordan samfunnet så ut i den kalde krigen for at elevene skulle forstå sammenhengene bedre. Som bøkene viser, blir det bedre forklaringer rundt for eksempel forhandlingene med Sovjetunionen om en EEC-avtale i de nyeste utgavene og begrepet finlandisering.

5. Sammenlignende holdninger

Integrasjon handler om samarbeid mellom stater. Et slikt samarbeid forutsetter også suverenitetsavståelse fra de enkelte statenes side, til en overnasjonal myndighet som skal sørge for samarbeidets overordnede interesser. Integrasjon kan, og kanskje til og med bør, bli forklart ut ifra både «suverenitetsavståelse» og «samarbeid» i lærebøker. På den måten kan fremstillingen være med på å øke forståelsen for prosessen eller fenomenet.

En suveren stat anerkjenner ikke noen myndighet over den selv.¹⁸⁹ Dersom en stat avgir suverenitet på enkelte, strengt avgrensede områder, vil vi imidlertid fortsatt kalle den suveren. Som et formelt begrep forteller det hva en stat teoretisk sett har myndighet til å gjøre; det sier ingenting om hva staten reelt kan foreta seg. I praksis er suverene staters handlefrihet sterkt begrenset. Jo mer avhengig et land er av utlandet, jo mindre vil det kunne benytte suvereniteten til å føre en politikk på tvers av andre lands interesser.¹⁹⁰ Samarbeid i denne sammenhengen handler om integrasjon. Prosessen der suverenitet overføres fra nasjonale myndigheter til fellesskapsorganer kalles integrasjon.¹⁹¹

Integrasjonen i Europa har satt i gang debatter i flere stater, og ofte handler debattene om dilemmaet mellom hva som skal veie tyngst av suverenitet og samarbeid. Når historien om den europeiske integrasjonen skal fortelles bør derfor historikeren etterstrebe å være så objektiv som mulig og ikke la eventuelle egne eller rådende meninger i samfunnet om den europeiske integrasjonen bli styrende for fremstillingen. I denne analysen er målet å se om fremstillingene av den europeiske integrasjonen i lærebøkene fra Norge og Finland bidrar til å fremme holdninger om samarbeid og suverenitet og om disse eventuelle holdningene kan ha en sammenheng med landenes posisjon i forhold til den europeiske integrasjonen.

En av utfordringene denne målsettingen fører med seg er å finne en fremgangsmåte som vil kunne bidra til å avdekke de eventuelle holdningene rundt samarbeid og suverenitet, og ikke bare avdekke frekvensen av ord om samarbeid og suverenitet. Det er nemlig viktig å være klar over at en overvekt av ord knyttet til samarbeid ikke er synonymt med at samarbeid blir fremmet som noe positivt, eller at overvekt av suverenitetsbegreper betyr at samarbeid blir fremstilt som noe negativt. Derfor vil en ren kvantitativ analyse komme til kort for å avdekke holdninger. I et forsøk på å kartlegge de tekstutdragene som vil være relevante for analysen har jeg laget to kategorier som kan være uttrykk for det jeg har valgt å kalle «negativ» og

¹⁸⁹Dag Harald Claes og Tor Egil Førland. *EU : mellomstatlig samarbeid og politisk system*. (Oslo: Gyldendal Akademisk: 2010) , s. 15

¹⁹⁰ Ibid, s. 24

¹⁹¹ Ibid, s. 23

«positiv». Som ordene tilsier forsøker jeg å trekke frem det tekstmaterialet som viser negativitet- og positivitet til samarbeid. En avklaring på hva jeg legger i de to kategoriene følger i den nedenstående tabellen:

Negativ	Positiv
*Kategorien omhandler tekstmateriale hvor:	*Kategorien omhandler tekstmateriale hvor:
Skepsis til samarbeid nevnes eksplisitt	Positiv innstilling til samarbeid nevnes eksplisitt
Negativt ladde ord knyttes til samarbeid	Positivt ladde ord knyttes til samarbeid
Fokuset er på det overnasjonale ved samarbeid/tap av suverenitet	Fokuset er på fordelene med samarbeid/muligheter og gevinster ved å delta
Selvråderett blir fremstilt som viktigere enn samarbeid	Samarbeid blir fremstilt som viktigere enn selvråderett
Fokuserer på tilbakegang i samarbeidet	Fokuserer på det som førte samarbeidet videre
Asymmetrisk fremstilling av fordeler og ulemper med samarbeid der ulemper er best representert	Asymmetrisk fremstilling av fordeler og ulemper med samarbeid der fordeler er best representert (for eksempel unngår å skrive om skepsis, overnasjonalitet eller tap av selvråderett).

De to kategoriene er i hovedsak ment som retningslinjer for å ha noe å knytte den videre drøftingen av mulige holdninger i bøkene til. Annet tekstmateriale som viser seg å være interessant kan også bli diskutert til tross for at dette ikke kan plasseres inn i de to kategoriene.

I den påfølgende analysen har jeg valgt å gjennomgå bok for bok og analysere tekstmaterialet som faller inn under de to konstruerte kategoriene. Deretter vil jeg foreta en kort oppsummering av det analysen avslører. Til sist i kapittelet kommer jeg til å drøfte hvordan fremstillingene i bøkene ser ut til å ha sammenheng med samfunnet da bøkene ble skrevet. Herunder kommer jeg også til å trekke inn Anne Jordal Myrseths funn om særlig svenske bøker og se om det finnes noen paralleller mellom de og finske bøker, eller om finske bøker har en særegen måte å fremstille integrasjonen på.

I selve analysen vil jeg forsøke å avdekke hvordan de de språklige og semiotiske ressursene som er redegjort for i kapittel 1 under *Teori og metode*, blir brukt i fremstillingene av den europeiske integrasjonen og hva slags inntrykk de bidrar til å skape av den europeiske integrasjonen. Jeg kommer dessuten til å se på hvilke årsaksforklaringer som har blitt lagt til grunn for den europeiske integrasjonen. Myrseth har gjort dette i sin masteroppgave.¹⁹² Hun begrunner dette valget med at historien man legger som bakteppe for en hendelse er viktig for å skape et helhetlig bilde av hendelsens relevans. Hun understreker dessuten at det finnes mange måter å forklare årsaken til oppkomsten av den europeiske integrasjonen og hevder at historien er et sterkt virkemiddel for å legitimere eller svekke tiltroen til et fenomen gjennom de årsaksforklaringene som blir lagt til grunn. Hun påpeker at forfatteren har makt til å velge hvilke historiske forklaringer som blir lagt til grunn for fenomenet og at de forskjellige fortellingene om hva som satte i gang det europeiske samarbeidet vil kunne vekke varierte følelser hos leserne. Hun mener at årsaksforklaringene dessuten kan fortelle oss om teksten forsvarer eller går til kamp mot hendelsen gjennom den historiske presentasjonen.

5.1 Finske bøker

5.1.1 Nasjonalhistorie

De finske bøkene om nasjonalhistorie har et relativt likt innhold, derfor er det hensiktsmessig å se på de samlet. Først skal vi se på årsaksforklaringene i bøkene. Sitatet nedenfor er hentet fra *Autonomi och självständighet* som ble utgitt i 1987:

Ett annat viktigt drag i den internationella ekonomin utgjorde försöken att förena stater till enhetliga marknadsområden. I Europa kom detta arbete igång under 1950-talet. Den Europeiska Ekonomiska Gemenskapen (EEC) började sin verksamhet i 1959 och följande år grundade et antal stater, som blivit utanför, Europeiska frihandelsområden (EFTA).¹⁹³

Sitatet nedenfor er hentet fra *Vändpunkter i Finlands historia* fra 1996, *Finlands historia; vändpunkter; utvecklingslinjer* som ble utgitt i 2006 har helt lik formulering.

Inom den internationella handeln var målet att göra handeln så fri som möjligt genom att slopa tullar.[...]Under 1950-talet fortsatte de ekonomiska samlingssträvandena i Europa. Man strävade till att förena stater till enhetliga marknadsområden. Genom Romfördraget 1957 lades grunden till den Europeiska Ekonomiska Gemenskapen (EEC) som inledde sin verksamhet 1959.¹⁹⁴

Det som er felles for de to årsaksforklaringene som finnes i de nasjonalhistoriske lærebøkene fra Finland er at de forklarer intensjonen med å starte et økonomisk samarbeid. I forklaringen fra 1987-utgaven kommer det ikke like tydelig fram hva det innebar å forene stater til

¹⁹² Anne Jordal Myrseth (2011), s. 52

¹⁹³ Folke Nyberg (1987), s. 158

¹⁹⁴ Folke Nyberg (1996), s. 181 og 182 og Folke Nyberg (2006), s. 204

enhetlige markedsområder. I utgavene fra 1996 og 2006 kommer det eksplisitt fram at man skulle gjøre handelen så fri som mulig. Det historiske bakteppet for integrasjonen blir ikke tydelig lagt frem. Dette har nok sin forklaring i at bøkene handler om finsk nasjonalhistorie og at forfatterne derfor holder seg til å skrive om det som har direkte innvirkning på Finlands historie. Forklaringen gjør imidlertid at fenomenet virker noe fremmed fordi det ikke blir satt inn i en bredere historisk kontekst. I årsaksforklaringene ser vi at integrasjonen forklares ut ifra at man strebet etter å «förena stater till enhetliga marknadsområden», ordet «förena» er verdiladd og har positive konnotasjoner. I denne setningen står det ikke hvem som strebet for dette, men det forstår vi i den senere forklaringen om hvilke land som deltok i EEC og EFTA. Et annet fellestrekk i bøkene, som også uttrykker holdninger til den europeiske integrasjonen, er at det i alle bøkene står om Finlands forhold til samarbeidene.

Den europeiska integrationen försatte Finlands i en besvärlig situation. En stor del av landets utrikeshandel försiggick med de länder som hörde till de uppkomna ekonomiska blocken[...] För att kunna trygga sina handelsförbindelser inledde Finland förhandlingar både med EFTA och Sovjetunionen[...] Under 1970-talet blev England och Danmark medlemmar i EEC. Detta betydde nya handelspolitiska förhandlingar för Finlands del. År 1973 slöts ett avtal med EEC-länderna.¹⁹⁵

Sitatet over er hentet fra 1987 utgaven og havner under kategorien positiv. Sitatet er en påstand som inneholder flere proposisjoner. Disse sier noe om hva slags perspektiv og holdninger tekstskaperen har til emnet. Her finner vi proposisjonen om at Finland ble satt i en vanskelig situasjon som følge av den europeiske integrasjonen. Finland virker å bli en passiv aktør som blir satt i en vanskelig situasjon av «den europeiske integrationen» som fungerer som aktiv aktør i denne setningen. Det er altså ikke slik at det er Finlands relasjoner til Sovjetunionen som blir satt som forklaring på den vanskelige situasjonen Finland befant seg i. Her virker forfatteren å rette fokuset vekk fra at denne situasjonen hadde noe å gjøre med Sovjetunionen å gjøre. Dessuten finnes det en proposisjon om at Finlands handelsforbindelser ville bli trygget gjennom avtaler med EEC og EFTA. Implisitt forteller disse proposisjonene oss også at det ville være utrygt for Finlands handelsforbindelser å ikke inngå handelsavtaler med EEC og EFTA. Tilsvarende formulering finnes også i bøkene fra 1996 og 2006. I disse bøkene finner vi imidlertid proposisjonen at det var «nödvendigt att uppnå avtal som kunne trygga fortsatta handelsförbindelser med de aktuella länderna»¹⁹⁶. Når man bruker ordet «nödvendigt» forsterkes virkelighetsbilde om at Finland ikke hadde noen andre muligheter for

¹⁹⁵ Folke Nyberg (1987), s. 159

¹⁹⁶ Folke Nyberg (1996), s. 182

å trygge sine handelsforbindelser. Dette tekstmaterialet kan altså knyttes til kategorien positiv fordi fokuset ligger på fordelene med samarbeid og samarbeid blir ansett som viktigere enn å stå alene.

I bøkene fra 1996 og 2006 står det om EU, og Finlands tilslutning til EU i 1995. Dette gjøres imidlertid på litt forskjellige måter. I begge bøkene blir samarbeidets overgang fra EF til EU forklart som en utvikling. I 1996-utgaven blir det delvis forklart hva samarbeidet i EU innebar: «I det västeuropeiska marknadsområdet råder de fyra friheterna, dvs. full frihet för människor, tjänster, varor och kapital att röra sig fritt över gränserna.»¹⁹⁷ Her kunne forfatterne også ha forklart at samarbeidet ble tettere eller at det fantes en overnasjonal myndighet som fikk mer makt da EF utviklet seg til EU, men det gjør de altså ikke.

Når det står om Finlands tilslutning til EU i 1996-utgaven blir det bare nevnt at Finland ble medlem.¹⁹⁸ Det nevnes ikke noe om at det har vært avholdt en folkeavstemning, eller om det fantes noen form for motstand mot dette blant det finske folket. Dette har simpelthen blitt utelatt. At forfatterne har valgt å utelate disse faktorene som jeg har pekt på her, er med på å tilsløre at samarbeidet fikk noen form for konsekvenser for nasjonalstaten og dessuten at det kunne være motstand mot å inngå i et samarbeid. Negative sider ved et samarbeid kommer altså ikke tydelig fram. Dette bildet blir annerledes i 2006-utgaven som vi skal se på nå.

I 2006-utgaven blir også overgangen fra EF til EU forklart som en utvikling.¹⁹⁹ I denne boka har man fjernet forklaringen på hva samarbeidet i EU var. Teksten hjelper oss altså ikke til å forstå hva utviklingen i samarbeidet innebar. Det som imidlertid er en svært viktig endring fra den foregående utgaven, er at folkeavstemningen for den finske tilslutningen til EU har blitt en del av fremstillingen.²⁰⁰ Det nevnes ikke bare at det ble avholdt en folkeavstemning, men også hva som var argumentet for medlemskap og imot. Her kommer det blant annet frem at motstanderne ikke ønsket å miste sin nasjonale suverenitet og at landet skulle dras med i NATO. Det står også at «medlemskapet i EU innebar att Finland lämnade sin traditionella neutralitetspolitik och utrikespolitiken blev en del av unionens gemensamma politik.»²⁰¹ Denne utgaven viser faktisk et eksempel på hvilke følger integrasjon kunne ha for nasjonalstaten, og dette bidrar til en større forståelse av hvordan integrasjon fungerer. Man ser altså at både motstanden og følgene av medlemskap blir gjort rede for og inntredenen i EU

¹⁹⁷ Folke Nyberg (1996), s. 183

¹⁹⁸ Ibid, s. 183

¹⁹⁹ Folke Nyberg (2006), s. 206

²⁰⁰ Ibid, s. 206

²⁰¹ Ibid, s. 206

fremstår kanskje ikke like uproblematisk som i den foregående utgaven. Forklaringen på hvorfor man har valgt å ta med denne endringen kan vi nok finne i læreplanen som var gjeldende da denne boka ble utgitt. I læreplanen for 2005 er et av målene for undervisningen i historie er at elevene skal «[...] få stoff for å skape seg en verdensbild som värdesätter mänskliga rättigheter och demokrati samt för att kunna handla som ansvarsmedvetna medborgare.»²⁰² Her ser vi at læreplanen stiller krav til at lærestoffet skal bidra til å skape et demokratisk verdensbilde, noe den tidligere boka ikke bidro til siden det ikke stod om den finske folkeavstemningen om tilslutning til EU og ulike oppfatninger blant det finske folket vedrørende denne.

5.1.2 Verdenshistorie

De finske bøkene om verdenshistorie skiller seg mer fra hverandre i innhold enn hva de finske bøkene i nasjonalhistorie gjør. Når vi skal se på disse bøkene er det mest fruktbart å gjøre det ved å gå igjennom bok for bok.

Nationalism och internationalism utgitt i 1986

I boka *Nationalism och internationalism* fra 1986 finnes det ikke en årsaksforklaring på den europeiske integrasjonen. Forfatterne nøyer seg med å skrive: «År 1958 skapades i Västeuropa det första mera omfattande ekonomiska samarbetet gjennom EEC (European Economic Community), som gick tillbaka på en sex år tidigare grundad kol-och stålunion.»²⁰³ At det ikke finnes noen forklaring på hvorfor den europeiske integrasjonen oppstår kan gjøre at det oppleves som en hendelse med lite relevans.

I teksten blir det redegjort for hvilke land som deltok i EEC, og at disse landene etterstrebet samarbeid i retning mot en politisk union. Det står videre at dette var grunnen til at Storbritannia holdt seg utenfor fellesskapet til å begynne med og heller dannet EFTA sammen med Danmark, Norge, Portugal, Sveits, Sverige og Østerrike.²⁰⁴ Det kommer ikke frem hva det var med politisk union som gjorde at Storbritannia ikke ønsket å delta. Senere i teksten står dette om Europaparlamentet: «Detta organ, som för första gången valdes år 1979 har ifrågasatt det nationella motstånd, som funnits mot en fortsatt integration.»²⁰⁵ Det er altså to steder i teksten vist at det fantes nasjonal motstand mot videre integrasjon, men det nevnes ikke hva det var med fortsatt integrasjon som gjorde at landene gjorde motstand. At årsakene

²⁰² Utbildningsstyrelsen(2003), s. 178

²⁰³ Hilding Klingenberg og Mark Wallenius (1986), s. 156

²⁰⁴ Ibid, s. 157

²⁰⁵ Ibid, s. 157

bak motstanden ikke er lagt frem er med på å tilsløre faktorer som ble oppfattet som negativt med samarbeid for de enkelte statene.

Til slutt i fremstillingen i boka finnes det en tekstboks som forklarer de ulike formene for økonomisk integrasjon; frihandelsområde, tollunion, fellesmarked og økonomisk union. I forklaringen av en økonomisk union står dette «Økonomisk union= enhetlig økonomisk lagstiftning och socialpolitikk samt ett internationellt bestämmande organ.»²⁰⁶ I sitatet ser vi at denne formen for økonomisk integrasjon forklares ut ifra at det fantes et internasjonalt bestemmende organ. Det er imidlertid den eneste formen for økonomisk integrasjon hvor det nevnes at det fantes et internasjonalt bestemmende organ. De andre formene for integrasjon blir forklart ut ifra de ulike reguleringene av toll. Dette er merkelig i og med at det også finnes en form for overstatlig myndighet i en tollunion og i et fellesmarked. I bokas samtid var det europeiske samarbeidet som senere utviklet seg til EU på integrasjonsstadiet «fellesmarked». At det ikke nevnes noen form for overnasjonal myndighet i denne formen, kan være en måte å tilsløre denne delen ved det eksisterende samarbeidet.

Problemet med denne boka er at det er svært lite tekst å analysere og det som står om den europeiske integrasjonen er så elementært at det blir vanskelig å analysere noen form for skjulte holdninger om samarbeid og suverenitet. Boka om nasjonalhistorie fra samme periode har også viet lite plass til emnet. Dette er noe som kan kommenteres i seg selv. At emnet har blitt viet så lite oppmerksomhet kan tyde på at det ikke ble oppfattet som et viktig emne i finske lærebøker fra denne perioden. Det som er tydelig er i det minste at hva motstanden mot videre integrasjon bunnet i, ikke har blitt vist i boka om verdenshistorie. I bøkene som er skrevet etter at Finland ble medlemmer av EU, får emnet imidlertid en større plass i verdenshistoriebøkene. Vi skal se videre på disse bøkene nedenfor.

Internationella relationer utgitt i 1996

I *Internationella relationer*, utgitt i 1996 virker fremstillingen å dreie seg om hva som lå bak den europeiske integrasjonen. I de tre første avsnittene finner vi forklaringer som alle kan kategoriseres som ulike former for årsaksforklaringer. I det første avsnittet settes man inn i hvilken historisk kontekst integrasjonen fant sted i:

Efter andra världskriget diskuterade man i Västeuropa och i USA bildandet av ”Europas Förenta Stater”, en stark europeisk förbundsstat. Man ville stärka den av kriget försvagade

²⁰⁶ Hilding Klingenberg og Mark Wallenius (1986), s. 159

ekonomin och bilda en militär movikt til Sovjetunionens utvidgade inflytande i Östeuropa.²⁰⁷

I det neste avsnittet får vi presentert planer om hvordan den europeiske integrasjonen skulle være og hva som var formålet med den planlagte integreringen. I dette avsnittet står det om Jean Monnets plan om hvordan integreringen skulle foregå, nemlig stegvis, og at formålet var at stridigheter mellom Europas stater skulle minske og dermed unngå fremtidige kriger. I avsnittet står det dessuten at Frankrikes utenriksminister Robert Schuman videreførte denne planen, og at dette resulterte i opprettelsen av Kull- og stålfellesskapet i 1952.²⁰⁸ Denne årsaksforklaringen knytter integrasjonen til det fredsfremmende aspektet ved samarbeid, som jeg tidligere har pekt på, fremmer positive holdninger til fenomenet.

Det neste avsnittet handler om selve integreringen, om hvilke områder man tenkte å integrere, og hvor det viste seg urealiserbart.²⁰⁹ Det siste avsnittet handler om EEC og EFTA og hva som var formålet i de to ulike samarbeidene.²¹⁰ Det finnes også en tidslinje som viser den europeiske integrasjonen fra 1948-1995. Forklaringen på hvorfor forfatterne har lagt så stor vekt på de ulike faktorene som ledet fram mot den europeiske integrasjonen kan vi kanskje finne i læreplanen fra denne tiden. Som nevnt i kapittel tre, var læreplanen fra 1994 relativt lite detaljert. Læreplanen inneholdt kun kursbeskrivelser og ikke mål for hvert kurs. Det læreplanen for historie faktisk sa noe om var: «studiernas karaktär och utgångspunkte för undervisningen». Under dette punktet står det blant annet:

Företeelserna granskas med hjälp av teman som får eleverna att förstå de historiska processerna. Man behöver inte nödvändigtvis gå kronologiskt tillväga, utan man kan också studera något problem, ett kulturfenomen eller en tilldragelse i relation till dess samtid eller genom att nysta upp händelseförloppet bakåt.²¹¹

Her kan det se ut til at læreplanens bestemmelser har fått konsekvenser for den fremstillingen vi finner i boka, fordi det ser ut til at tilnærmingen til integrasjonen er å nøste opp i hendelsesforløpet bak integrasjonen. Denne komplekse årsaksforklaringen som viser hvordan prosessen har kommet i gang, står i relativt stor kontrast til den foregående finske læreboka i verdenshistorie og hendelsen oppleves som mer viktig.

Det er flere sitater som er interessante å se på i teksten fra denne boka:

²⁰⁷ Jouko Heikkilä og Vesa Mauriala (1995), s. 95

²⁰⁸ Ibid, s. 96

²⁰⁹ Ibid, s. 96

²¹⁰ Ibid, s. 97

²¹¹ Utbildningsstyrelsen (1994), s. 105

- 1) År 1949 ordnades i Haag en stor Europakonferens, som stødde et politisk enat Europa. Europarådet som grundats för att förverkliga detta mål kunde inte ett år senere fatta beslutet om en politisk integration på grund av Storbritanniens och de skandinaviska ländernas motstånd.²¹²
- 2) Därigenom ställdes Tysklands och Frankrikes stål- och kolindustri under gemensam kontroll.²¹³
- 3) Tanken var att integreringen småningom skulle utsträckas till samhällets alla delområden. Samtidigt skulle integreringen fördjupas, varvid beslut i allt högre grad skulle fattas på allmän europeisk nivå.²¹⁴
- 4) EEC:s främsta mål var att upprethålla den ekonomiska tillväxten, vilket också tjänade politiska syften. En fortsatt ekonomisk tillväxt och en utvidgad integrering i Västeuropa stärkte hela marknadshushållningens möjligheter att utgå som segrare i kalla krigets kapplöpning.²¹⁵
- 5) Den europeiska frihandelssammanslutningen (EFTA), som bildats 1960, skiljde sig dock väsentligt från ekonomiska gemenskapen. Den inriktade sig enbart på att frigöra sina medlemsländers handel från tullar och andra begränsningar.²¹⁶

I sitat én står det eksplisitt om motstand mot politisk integrasjon. Det kommer imidlertid ikke fram hva med politisk integrasjon som gjorde at Storbritannia og de skandinaviske landene var imot politisk union. På den måten blir det som er oppfattet som negativt med samarbeidet, av Storbritannia og de skandinaviske landene, tilslørt for leseren. Den samme tilsløringen fant vi i den foregående boka læreboka om verdenshistorie fra Finland også.

I sitatene to til fem ser vi ulike forklaringer på hva integrasjon innebar på ulike stadier og i ulike former. Sitatene handler om Kull- og stålunionen, tanken bak dypere integrasjon, EECs mål og samarbeidet i EFTA. I sitat to og tre ser vi at ord som «gemensam» eller «allmän europeisk» brukes der det like gjerne kunne stått «overnasjonalt myndighet» eller på et «overnasjonalt nivå (se understreking på sitat to og tre). Ordvalget her fremhever det som er felles framfor det som angår det nasjonale.

Gjennom å kartlegge referentkjeder som finnes i teksten kan vi også få innsikt i eventuelle kontraster og motsetninger som blir skapt i teksten.²¹⁷ I sitat fire og fem finner vi slike kontraster. I sitat fire finner vi at samarbeid, eller «utvidgad integrering» knyttes til: «marknadshushållningens möjligheter att utgå som segrare i kalla krigets kapplöpning». Ordene «möjligheter» og «segrare» er ord med positive konnotasjoner. Når ord som «seirende» blir knyttet til samarbeid skapes det implisitt en kontrast til at land som ikke deltar i samarbeid blir de tapende i den kalde krigens kappløp. I sitat fem forklares EFTA

²¹² Joukko Heikkilä (1995), s. 96

²¹³ Ibid, s. 96

²¹⁴ Ibid, s. 96

²¹⁵ Ibid, s. 96

²¹⁶ Ibid, s. 96

²¹⁷ Karianne Skovholt og Aslaug Veum (2014), s. 120

samarbeidet ut ifra hva som skiller det fra EEC. Her knyttes det positivt ladde ordet «frigjøre» til medlemsland. Selv om dette sitatet i utgangspunktet handler om EFTA virker denne frigjøringen å være noe som er felles for begge samarbeidene fordi det står at EFTA *kun* skulle frigjøre medlemslandene, uten noen planer om en sammenslutning for politisk eller militært samarbeid. Planene om politisk og militært samarbeid tolkes å være det samarbeidene ikke har til felles. Når det dessuten står at målet er å frigjøre medlemslandenes handel fra «begrænsinger» ligger det implisitt i setningen at det er begrensende for handelen å være et ikke-medlemsland.

Gjennom fremstillingen av den europeiske integrasjonen får man et inntrykk av at integrasjon ikke var noe som var enkelt å få igjennom, og at ikke alle land var enige om å gå inn for å delta i integrasjonen. Samtidig får leseren et positivt bilde av at å være medlemsland gav muligheter. Det oppleves slik fordi samarbeid ved flere anledninger blir knyttet til positivt ladde ord, for eksempel, utvidet integrering knyttes til å være fredsfremmende, å skape muligheter for å gå seirende ut av den kalde krigen, å frigjøre medlemsland fra begrensninger. Teksten viser at det fantes land som var negative til videre integrasjon, men det blir ikke eksplisitt forklart hva som var grunnene til denne motstanden. At disse grunnene utelates, gjør at det som eventuelt blir regnet som negativt med videre integrasjon blir tilslørt for leseren. Leseren sitter dermed igjen med å vite hva som var positivt med samarbeid fordi dette står eksplisitt. Vi ser også det er benyttet begreper som fremhever det som er felles framfor det som handler om nasjonale. Dette blir spesielt tydelig i måten den overnasjonale myndigheten i samarbeidet blir forklart.

Labyrint 2 utgitt i 2010

I *Labyrint 2* finner vi som nevnt i kapittel tre, tekstinnhold om den europeiske integrasjonen i to ulike kapitler. Årsaksforklaringen til den europeiske integrasjonen finnes under overskriften «Europeiska unionen – ett fredsprosjekt».²¹⁸ Årsaksforklaringen er relativt lang. Det står for eksempel om opprettelsen av Paneuropa, dette var en interesseorganisasjon som hadde som mål å jobbe for en politisk europeisk samhörighet, som ble opprettet allerede i 1922. Det blir også skrevet om at det fantes flere aktive tenkere som var skeptiske til nasjonalismen.²¹⁹ Når teksten beveger seg inn på opprettelsen av EEC står det at:

²¹⁸ Tom Gullberg og Sture Lindholm (2010), s. 268

²¹⁹ Ibid, s. 268

Grundidéen med det integrasjonsarbeide som vidtogs under 1950-talet syftade uttrykkeligen till att förstärka samhörigheten och beroendet mellan de europeiska staterna, så att risken för nya militära konflikter skulle elimineras.²²⁰

I årsaksforklaringen er det tydelig fokus på at integrasjonsarbeidet ble satt i gang som et slags fredsfremmende tiltak. Koblingen mellom integrasjonen og «fred» gjennomsyrrer hele teksten fra begynnelse til slutt, dette ser vi allerede i overskriften. Dette inntrykket skapes ved at enkelte innholdstunge ord som for eksempel «samhörighet», «fred» og «stabilitet» blir gjentatt gjennom hele teksten og de knyttes til integrasjonen og utvidingspolitikken. Teksten avsluttes til og med denne formuleringen «Det är ändå viktigt att framhålla att de delar av Europa som är involverade i integrationsprocessen inte upplevt någon större militär konflikt sedan inträdet i unionen.»²²¹ Her virker det som forfatterne forsøker å legitimere at integrasjonen har vært fredsfremmende gjennom å vise til at de ulike landene ikke har vært med i noen konflikt etter at de sluttet seg til samarbeidet. Eksempelet viser at samarbeid knyttes til gevinster i form av fred og stabilitet.

I et tidligere kapittel i boka finner vi også analysemateriale under overskriften «økonomisk blockbildung under kalla kriget». Her står det blant annet at «Kalla krigets ideologiska motsättningar tog sig uttryck även inom den ekonomiska sfären[...] I väst var det ekonomisk liberalism, fri konkurrens och strävan efter vinst som präglade det ekonomiska tänkande, medan öst var inriktat på statligt ägande och planekonomi.»²²² Videre står det «Som et svar på västblockets ekonomiska samarbete skapades en ekonomisk samarbetsorganisation även inom östblocket.»²²³

Leser en fremstillingen om den europeiske integrasjonen i denne boka fremstår de to ulike kapitlene som ganske selvmotsigende. På den ene siden blir integrasjonen forklart som et element i vest-sidens «blockbildung» under den kalde *krigen*, mens på den andre siden blir det beskrevet som et fredsprosjekt. Samtidig dannes det en kontrast gjennom teksten. Her blir altså vestsidens økonomiske prosjekt knyttet til det å være fredsfremmende, og østblokken som er vestsidens motsetning kan dermed lett tolkes å være nettopp det motsatte av fredsfremmende.

Et annet moment som er påfallende i teksten er at det ikke finnes noen ord som omhandler suverenitet eller overnasjonal myndighet i denne boka fremstilling. Om vi ser på hvordan

²²⁰ Sture Lindholm og Tom Gullberg (2010), s. 268

²²¹ Ibid, s. 269

²²² Ibid, s. 178

²²³ Ibid, s. 179

overgangen fra EF til EU er forklart ser vi dette ganske tydelig: «Samtidig utvidgades EG:s integrasjonsprocess och Maastrichtföredraget trädde i kraft den 1 november 1993, vilket innebar att EG omvandlades til Europeiska unionen, EU. Ett tydligt tecken på det allt intensivare samarbeidet var opprettandet 1995 av en gemensam polismyndighet, Europol.»²²⁴ Ordene som brukes for å forklare den tettere integrasjonen er: «utvidgades», «omvandlades» og «intensivare samarbeidet».

Senere i teksten står det «Under senhøsten 2009 förstärktes EU:s inre integration när samtliga medlemsstater godkände Lissabonföredraget, som bland annat ger unionen en stärkare självständig ställing i förhållande till medlemmarna.»²²⁵ Denne forklaringen kan tolkes som et uttrykk for at EU fikk høyere grad av overnasjonal styring, og dette er det eneste stedet i teksten hvor det nevnes noe om et bestemmende organ. At det finnes et bestemmende organ blir ikke lagt fram som noe negativt, for videre i teksten blir denne utviklingen begrunnet med at EU gjennom denne endringen skulle få en større politisk rolle og større innflytelse globalt. Det som også blir synlig her er at det er hvordan dette påvirker *samarbeidet* som anses som viktig, ikke hva det får å si nasjonalstaten. Det er klart større forekomst av ord som kan knyttes til samarbeid enn det er av ord som kan knyttes til overnasjonalitet eller suverenitet i denne boka.

Storbritannia blir også nevnt i fremstillingen, dette skjer i forbindelse med forklaringen av opprettelsen av EFTA. Det blir forklart at Storbritannia ikke ønsket å delta i medlemskapet fordi de ville prioritere samveldet. Dette er et poeng som vil vise seg interessant i sammenligningen med norske bøker. Dette kommer jeg tilbake til senere.

5.2 Norske lærebøker

Norge 2 utgitt i 1987 og 1997

Norge 2 bøkene har en del likheter i tekstmaterialet som omhandler den europeiske integrasjonen. Bøkene ser henholdsvis på de områdene hvor den europeiske integrasjonen har fått direkte innvirkning på Norge. Derfor vil disse bøkene bli sett på under ett.

Begge bøkene skriver om den norske EF-striden på 1970-tallet.²²⁶ Innholdet i tekstene handler om folkeavstemningen om norsk EF-medlemskap, hvem som var motstandere og tilhengere av norsk EF-tilslutning og hva som var argumentene for og imot. Argumenter for og imot

²²⁴ Sture Lindholm og Tom Gullberg (2010), s. 269

²²⁵ Ibid, s. 269

²²⁶ Terje Emblem, Tore Syvertsen og Øivind Stenersen (1987), s. 203-205 og Terje Emblem, Ivar Libæk, Øivind Stenersen, Tore Syvertsen (1997), s. 237-238

medlemskap er jevnbyrdig representert i begge bøkene når det kommer til dette emnet. Når argumentene presenteres i boka benytter forfatteren seg av synlige aktører, som for eksempel: «Tilhengerne hevdet at EF var fredsfremmende [...]» og «Motstanderne mente at uviljen mot nasjonale beskyttelsestiltak[...]».²²⁷ Når forfatteren benytter seg av slike synlige aktører legges ansvaret for de holdningene som kommer fram om EF over på aktørene. Ved bruk av synlige aktører unngår forfatteren at holdningene virker som han eller hennes egne, eller at de blir oppfattet som skjulte meninger som er ment til å overbevise leseren i den ene eller den andre retningen. At forfatteren viser de ulike argumentene i debatten gjør at leseren får god innsikt i hva som kunne være oppfattet som positivt og negativt med norsk medlemskap i EF.

Det som skiller de to bøkens fremstilling av EF-striden er hva det står om resultatet av folkeavstemningen. I boka fra 1987 blir det kun fastslått at Norge stemte nei til medlemskap. «En landsomfattende protestbevegelse vokste fram. Den sikret et flertall mot medlemskap ved folkeavstemningen høsten 1972.»²²⁸ Ved at forfatterne har valgt å bruke ordene «landsomfattende» og «sikret» høres det ut som at motstanden var større enn hva den egentlig var. Denne forvirringen kunne vært unngått dersom forfatterne hadde skrevet hvor stor prosentandel som stemte for og imot. Ved å unngå å skrive noe om dette virker det som at forfatterne forsøker å legitimere den norske posisjonen. Dette endrer seg i utgaven fra 1997. I denne utgaven har forfatterne valgt å legge til hvor mange prosent som stemte nei til medlemskap i folkeavstemningen i 1972.²²⁹ Dette skaper et mer nøyaktig bilde av situasjonen.

Mellom utgivelsen av de to bøkene har det skjedd en del innen den europeiske integrasjonen. Blant annet utviklet EF seg til å bli EU, Norge og de andre EFTA-landene inngikk en EØS-avtale med EU og dessuten søkte Norge om EU-medlemskap etter den kalde krigen og stemte nok en gang nei til medlemskap under. Disse historiske hendelsene har kommet med i utgaven fra 1997. Vi skal se nærmere på hvordan hendelsene blir fremstilt i boka.

EU-debatten har fått en sentral plass i bokas innhold. Denne debatten har blitt vinklet noe annerledes enn EF-debatten. Her blir det diskutert hvorfor og hvordan motstanden mot norsk tilslutning til EU forble rådende fra 1970-tallet og frem til 1990-tallet.²³⁰ Motstanden blir dessuten presentert ut ifra to ulike perspektiver. Det første finner vi i brødteksten, her står det om hva motstanderne fryktet med norsk medlemskap i EU. Det andre perspektivet finner vi i

²²⁷ Terje Emblem, Tore Syvertsen og Øivind Stenersen (1987), s. 204 og 205

²²⁸ Ibid, s. 203

²²⁹ Terje Emblem, Ivar Libæk, Øivind Stenersen, Tore Syvertsen (1997), s. 237

²³⁰ Ibid, s. 280

en tekstboks. Her har forfatterne inntatt en spørrende holdning til hva som kan forklare den sterke motviljen mot norsk tilslutning til EU, og det trekkes lange historiske linjer i forsøk på å forklare motstanden.²³¹ I denne fremstillingen er det altså helt klart at motstandersiden av saken er best representert fordi det ikke presenteres noen argumenter for tilslutning til EU. Bokas fremstilling av motargumentene gjør også at de oppleves som at forfatterne forsvarer motargumentene. Vi skal se nærmere på et eksempel som viser argument mot medlemskap:

[...] mange nordmenn var redde for å miste råderetten over de enorme fiske- og petroleumsressursene som Norge sikret seg under havrettskonferansene i 1970-årene. Samtidig gav oljeinntektene landet en enestående økonomisk styrke og handlefrihet som gjorde det mulig holde seg utenfor.²³²

I teksten knyttes «oljeinntektene» til de positivt ladde ordene «enestående økonomisk styrke» og «handlefrihet». I sitatet over ligger det også en erkjennelse om at å stå på utsiden av samarbeidet kunne være økonomisk vanskelig på generell basis, men at Norge befant seg i en særstilling blant annet på grunn av oljeinntektene. Her omtales det Norge allerede har som noe positivt og det virker logisk at man ikke ønsket å miste det man allerede hadde. Det finnes flere slike eksempler i teksten hvor forfatterne legger frem deler av den norske politikken som Norge kunne risikere å måtte endre på dersom landet ble medlemmer av EU. Det blir imidlertid ikke vist hvilke sider ved den norske politikken som ville blitt bedre dersom man ble medlemmer. At det er et asymmetrisk forhold mellom å vise hva «Norge har» vs. hva «Norge kunne fått», blir en måte å legitimere den norske posisjonen. Når det er sagt, ser det ikke ut til at forfatterne går til forsvar av motstanderne:

EU-motstanden kan også ha tatt opp i seg andre holdninger som var merkbare i begynnelsen av 1990-årene. Økende innvandring hadde skapt mer fremmedfrykt i befolkningen, og den norske diplomatiske innsatsen i fredsarbeidet i Midtøsten og medaljehøsten under Lillehammer-OL bidrog til å styrke det nasjonale selvbildet.²³³

Anne Jordal Myrseth har funnet samme formulering i en av bøkene hun har analysert, og her velger jeg å støtte meg til hennes tolkning.²³⁴ Hun peker på at formuleringen skaper et noe negativt inntrykk av de norske motstanderne. Dette begrunner hun med at nei-siden blir karakterisert som å være fremmedfiendtlige og selvgode. Slik sitatet viser står det at de «kan» ha tatt opp i seg andre holdninger.

²³¹ Terje Emblem, Ivar Libæk, Øivind Stenersen og Tore Syvertsen (1997), s. 281

²³² Ibid, s. 280

²³³ Ibid, s. 282

²³⁴ Anne Jordal Myrseth (2011), s. 67

Verden 2 utgitt i 1989 og 1997

I *Verden 2* bøkene finnes det også noen likheter i fremstillingene av den europeiske integrasjonsprosessen. Derfor behandles disse bøkene samlet. Vi kan begynne med å se på årsaksforklaringene i bøkene.

I utgaven fra 1987 blir årsaken til at den europeiske integrasjonen oppstod forklart i at de fleste land var oppsatt på å fjerne alt som kunne skape grunnlag for kriger mellom Tyskland og Frankrike. Dessuten forklares årsaken i at de som ble medlemslandene i Kull- og stålfellesskapet ønsket å styrke den økonomiske utviklingen, samt at politikere i flere land ønsket å stå sammen mot den kommunistiske trusselen.²³⁵

I 1997-utgaven av boka forklares årsaken til den europeiske integrasjonen i at Frankrike var skeptiske til USAs planer for Vest-Europa etter andre verdenskrig. I boka står det forklart at USA ønsket at Vest-Europa skulle bli en føderasjon etter mønster av USA samt danne en felles Europahær fordi man tenkte at dette ville stoppe kommunismen, motvirke aggressiv nasjonalisme og gjøre Vest-Europa i stand til å finansiere sin egen gjenreisning. Frankrikes skepsis til USAs innblanding blir altså forklart som den utløsende årsaken til at integrasjonen startet som den gjorde. I teksten forklares Frankrikes motiver for å inngå i et samarbeid med Tyskland. Disse var å hindre kriger mellom de to landene samt at Frankrike trengte økonomisk styrke for å holde seg som stormakt.²³⁶

De to årsaksforklaringene har en del like elementer, men i utgaven fra 1987 kommer det ikke frem i årsaksforklaringen at Frankrike var skeptiske til USAs innblanding og at dette var en utløsende årsak til at samarbeidet ble som det ble, slik som i 1997-utgaven. Man kan jo spørre seg hvorfor forfatterne har valgt å tydeliggjøre nettopp dette. I *Norge 2* fra 1997 drøfter forfatterne at den norske motstanden mot integrasjon kan ha en sammenheng med at Norge ikke hadde like sterke bånd til kontinental-Europa som til USA.²³⁷ Det kan tenkes at forfatterne av *Verden 2* fra 1997 har foretatt denne endringen nettopp for å synliggjøre at det var en spenning mellom USA og Kontinental-Europa, og samlet legitimerer bøkene *Verden 2* og *Norge 2* fra 1997 hvorfor Norge, med sine lange tradisjoner med orientering mot USA, ikke valgte å delta i noe som ønsket avstand fra amerikansk «innblanding».

²³⁵ Asle Sveen og Svein A. Aastad (1989), s.291

²³⁶ Asle Sveen og Svein A. Aastad (1997), s. 264

²³⁷ Terje Emblem, Ivar Libæk, Øivind Stenersen og Tore Syvertsen (1997), s. 281

I begge bøkene står det om at Storbritannia ikke ønsket å delta i samarbeidet til å begynne med fordi de var imot å overføre suverenitet til en overnasjonal myndighet, dessuten at de ønsket å prioritere samveldet.²³⁸ Problemet med at boka bruker begreper som «overnasjonal myndighet» og «suverenitet» er at disse begrepene ikke blir forklart. I boka fra 1987 kan man kanskje argumentere for at det ligger implisitt i forklaringen av hva EFTA var. EFTA blir beskrevet som et «langt mindre forpliktende samarbeid» som ble opprettet som en motvekt til EEC. Her kan man i det minste forstå at det britene var imot var forpliktelser. I 1997-utgaven står det ikke lenger at EFTA var et langt mindre forpliktende samarbeid. Heller ikke i forklaringen på hva «integrasjon» er eller i beskrivelsen av EEC får vi introdusert noen forklaring på hva overnasjonal myndighet er fordi dette begrepet brukes ikke. I teksten fra 1997-utgaven står det at «USA hadde håpet at Storbritannia ville lede an i å knytte de europeiske landene tettere til hverandre (integrasjon)[...]»²³⁹. Integrasjon forklares altså ut ifra at land knyttes tettere til hverandre. I forklaringen på hva EEC var står det «[...] felles ytre tollgrenser, felles arbeidsmarked, fri kapitalbevegelse mellom landene og felles utvikling av kjernekraften. *Romtraktaten* fastslo også at det langsiktige målet var en økonomisk og politisk union.»²⁴⁰ Heller ikke denne forklaringen har en eksplisitt forklaring på hva en overnasjonal myndighet er. I forbindelse med Storbritannias innstilling til å begynne med forutsetter altså forfatterne at elevene skal vite hva begrepene «overnasjonal myndighet» og «suverenitet» er fra før av.

I lærebøkene finner vi dessuten noen likhetstrekk i tematikken som knyttes til den europeiske integrasjonen, EF. Denne tematikken kommer frem gjennom referentkjeder som dannes i tekstene for å skape sammenheng i teksten. Kartlegging av sentrale referentkjeder gir viktig innsikt i det virkelighetsbildet som blir konstruert i teksten.²⁴¹ I 1987-utgaven, under overskriften «EF utvides» finner vi en referentkjede av typen synonymi.²⁴² Referentkjeden blir dannet gjennom disse utdragene: «[...] holdt EF samarbeidet på å sprekke», «strid», «stor uenighet» og «større uenighet».²⁴³ Vi ser at teksten innehar en del innholdstunge ord som representerer det samme. Når referenter blir gjentatt i teksten slik at de skaper en referentkjede, gir det oss et signal om hva som er det mest sentrale for innholdet i teksten. Vi

²³⁸ Asle Sveen og Svein A. Aastad (1987), s.291 og Asle Sveen og Svein A. Aastad (1997), s. 265

²³⁹ Asle Sveen og Svein A. Aastad (1997), s. 266

²⁴⁰ Ibid, s. 265

²⁴¹ Karianne Skovholt og Aslaug Veum (2014), s. 120

²⁴² Eva Maagerø, *Språket som mening : Innføring i funksjonell lingvistikk for studenter og lærere* (Oslo: Universitetsforlaget, 2015), 182

²⁴³ Asle Sveen og Svein A. Aastad (1987), s. 293

finner også en annen type referentkjede som kan knyttes til EFs politikk, her inngår «økonomisk nedgang», «landbruks- og fiskeripolitikk», «EF-budsjettet» og dessuten kan man trekke inn at det står at EF måtte ta en avgjørelse om å la Hellas, Spania og Portugal bli medlemmer til tross for at de var relativt ferske parlamentariske demokratier som ville trenge tid for å stabilisere seg.²⁴⁴ Sammen konstruerer disse referentkjedene et inntrykk av at EFs politikk og utvidelse førte til store uenigheter og strid blant medlemslandene. I 1997-utgaven finner vi en lignende referentkjeder under avsnittet «Tatcherisme og samarbeidsproblemer i EF». Her finner vi den første referenten allerede i overskriften; «samarbeidsproblemer i EF», videre i avsnittet finner vi også «økt strid» og «landene kranglet». I likhet med den forrige utgaven knyttes dette opp mot EFs politikk: landbrukspolitikk, EFs budsjett, overproduksjon av matvarer og produksjonskvoter.²⁴⁵

Samarbeidet forklares ikke ut ifra hva som var best for fellesskapet, slik disse problemene blir presentert virker de å være mer opptatt av uenighetene blant enkeltstatene som var medlemmer. Tematikken bidrar til å skape et bilde av at integrasjonsprosessen var preget av splittede meninger blant nasjonalstatene noe som i sin tur ledet til uenigheter og krangler innad i EF samarbeidet.

Portal utgitt i 2007

I denne boka nevnes EEC og EFTA for første gang under et avsnitt som handler om årsaker til den økonomiske veksten etter andre verdenskrig. «En siste faktor bak veksten som skal nevnes er etableringen av store markedsområder som EFTA og EU. I et stort europeisk marked uten indre hindringer så medlemslandene klare stordriftsfordeler, som lavere kostnader, billigere varer og økt handel.»²⁴⁶ Her fremstilles samarbeid som noe klart positivt som har bidratt til økonomisk vekst.

Under overskriften «økonomisk samarbeid i Vest-Europa» finner vi en inngående og lang forklaring på hva som var årsaken til den europeiske integrasjonen. Opprettelsen blir grunnlagt med at nasjonalstaten fikk svekket tiltro etter krigen. Dessuten står det at press fra USA var en faktor. Schuman-planen blir også nevnt som en av årsakene til integrasjonen og her fremheves det at det ikke bare var økonomiske motiver som lå bak, men også fred.²⁴⁷

²⁴⁴ Asle Sveen og Svein A. Aastad (1987), s. 293-294

²⁴⁵ Asle Sveen og Svein A. Aastad (1997), s. 273-274

²⁴⁶ Olav A. Abrahamsen, Ståle Dyrvik, May-Brith Ohman Nielsen, Andreas Aase (2007), s. 323

²⁴⁷ Ibid, s. 323

Det interessante med fremstillingen av opprettelsen av den europeiske integrasjonen i denne boka er at det virker å være mindre konfliktfylt enn i tidligere norske bøker om verdenshistorie. I denne boka kommer det ikke frem at Frankrike initierte et samarbeid fordi de var skeptiske til den amerikanske innblanding i Vest-Europa. Det nevnes at mange europeere hadde forventninger til at Storbritannia skulle ta initiativ til å samle Europa, men at de valgte å holde seg på utsiden på grunn av Samveldet. I tidligere norske bøker stod det at britene var skeptiske til en overnasjonal myndighet, men dette nevnes ikke i *Portal*. Samtidig brukes ordet «europeere» gjennom hele teksten. Europa fremstår som mer samlet gjennom opprettelsen av den europeiske integrasjonen enn hva det har gjort i tidligere norske bøker. At Europa fremstår som samlet under denne fremstillingen blir understreket av at det senere i boka står om opprettelsen av EFTA: «Britene hadde dermed bidratt til en ny splittelse i Europa, i to økonomiske blokker, men landet søkte seg raskt i retning av EU igjen».²⁴⁸ Her forstår vi at (vest)europeere var samlet før EFTA ble opprettet.

Beskrivelser av de ulike fasene for samarbeid og overgangene mellom fasene inneholder ofte begreper som kan handle om enten samarbeid eller suverenitet. Vi skal se litt nærmere på noen slike beskrivelser. Det første eksempelet viser en forklaring av samarbeidet mellom Frankrike og Tyskland helt i innledningsfasen av integrasjonsprosessen:

Frankrike og Tyskland skulle så å si tvinges til å samarbeide ved at en felles overstatlig myndighet skulle kontrollere kull og stålproduksjonen i området. Da ville nye konflikter mellom Tyskland og Frankrike nærmest bli umulige. En slik kontroll ville i tillegg være av økonomisk interesse for begge parter. Andre land skulle også inviteres til å bli med i samarbeidet.²⁴⁹

Det blir forklart videre at dette ble opptakten til EU. Til tross for at det brukes formuleringer som «tvinges til å samarbeide» og «overstatlig myndighet som skulle kontrollere», oppleves teksten å være positiv til samarbeid fordi det også står at denne ordningen var av interesse for begge parter, samt at fredsaspektet blir sterkt knyttet til det hele ved at dette nevnes to ganger i teksten under overskriften «økonomisk samarbeid i Vest-Europa». Dette er et godt eksempel på det jeg skrev innledningsvis i kapittelet, det er ikke slik at bruk av begreper som handler om suverenitet eller overnasjonalitet er synonymt med at teksten har en negativ innstilling til samarbeid. Om overgangen fra EF til EU står blant annet dette: «Utviklingen har også gått i retning av stadig større *overnasjonalitet*, det vil si at EU på stadig flere områder tar bindende beslutninger på vegne av alle medlemmene.»²⁵⁰ Her presenteres og forklares begrepet

²⁴⁸ Olav A. Abrahamsen, Ståle Dyrvik, May-Brith Ohman Nielsen, Andreas Aase (2007), s. 326

²⁴⁹ Ibid, s. 323

²⁵⁰ Ibid, s. 424

«overnasjonalitet» for elevene. I boka får vi se at overstatlig myndighet nevnes flere ganger, men i motsetning til de tidligere bøkene er ikke dette begreper som forfatterne uten videre forventer at elevene skal kunne. Dessuten viser man at det ikke nødvendigvis er noe negativt at man inngår i et samarbeid med en overnasjonal myndighet, fordi det noen ganger er av interesser for alle land som inngår i samarbeidet.

Portal omhandler også norgeshistorie, men i denne boka har folkeavstemningene om EF- og EU-medlemskap blitt mindre prioritert enn i de foregående bøkene *Norge 2* fra 1987 og 1997. I fremstillingene av disse folkeavstemningene er det større fokus på hvem som stemte hva, enn det er på argumentene i debatten, dette blir kort gjort rede for. Ifølge teksten var et fellestrekk blant de som stemte nei «[...]kritikk mot autoriteter, eliter og fjernstyring».²⁵¹ For de som stemte ja var «tilgangen til det europeiske markedet viktigst [...]».²⁵² Der det står om EU-avstemningen er det også presentert hvem som stemte hva, men her presenteres også temaer som var nye i debatten om medlemskap. Dessuten får leseren et innblikk i både nei og ja-siden:

Men noen temaer var nye i debatten. Det gjaldt særlig norske velferdsordninger, miljøproblemer, likestilling og solidaritet med fattige land utenfor EU. Mange lurte også på hvordan det ville bli å innordne seg i en union som ville være langt tettere enn unionen med Sverige hadde vært, og om det ville være enda vanskeligere å komme ut av den nye unionen igjen dersom folket ønsket det. [...] Andre sa at et nei ville føre til stor økonomisk krise og arbeidsledighet og ødelegge velferdsordningene i landet. Men slik gikk det ikke.²⁵³

Boka presenterer nye argumenter som kom med i EU-debatten, men vi får ikke vite hva som var de gamle argumentene i EF-debatten. At motstanderne var imot å gi ifra seg suverenitet til overnasjonale myndigheter kommer heller ikke eksplisitt fram i denne boka, men det pakkes inn i en sammenligning mellom EU og unionstiden med Sverige. EU beskrives som et tettere samarbeid enn hva unionen mellom Norge og Sverige var. Her unnlater forfatterne å bruke begreper som knyttes til overnasjonalitet.

Videre i teksten blir det EØS-avtalen nevnt som en av grunnene til at Norge ikke opplevde økonomisk krise, arbeidsledighet og ødelagte velferdsordninger:

Den viktigste økonomiske avtalen som Norge nå inngikk var avtalen om europeisk økonomisk samarbeid, EØS-avtalen, som trådte i kraft i 1994. Det var en økonomisk og politisk avtale mellom EU og de tidligere EFTA-landene som skulle sikre et felles marked

²⁵¹ Olav A. Abrahamsen, Ståle Dyrvik, May-Brith Ohman Nielsen, Andreas Aase (2007), s. 370

²⁵² Ibid, s. 371

²⁵³ Ibid, s. 388 og 389

der bedrifter fra alle medlemslandene fikk konkurrere på like vilkår. EØS-avtalen omfatter også et samarbeid på områder som utdanning, forskning og miljøvern.²⁵⁴

Denne avtalen blir også beskrevet med en overvekt av ord som knyttes til samarbeid.

Samtidig blir den beskrevet som «den viktigste økonomiske avtalen» Norge inngikk.

Dessuten finnes det positivt ladde beskrivelser som «sikre» og «konkurrere på like vilkår». Til slutt i avsnittet nevnes det at Norge, i motsetning til andre europeiske land hadde en positiv økonomisk utvikling og lav arbeidsledighet gjennom 1990-årene. EØS-avtalen fremstår som noe positivt som ble den «norske løsningen». Dette bildet forsterkes når det senere i boka står at det tettere økonomiske samarbeidet (EU) gjorde det stadig vanskeligere å stå utenfor.²⁵⁵

Dette står i kontrast til læreboka om norgeshistorie fra 1997.

I *Norge 2* fra 1997 beskrives inngåelsen av EØS-avtalen som en «strid» og at avtalen ble vedtatt under «heftige protester» fra enkelte partier.²⁵⁶ Dette bildet vises ikke i *Portal*.

Samtidig er det en annen spennende variasjon i bøkene. I *Norge 2* fra 1997 finner vi formuleringen: «Dette betydde at hundrevis av norske lover og forskrifter måtte endres og at deler av norsk lovgivning måtte tilpasses EUs i årene som kommer.»²⁵⁷ Anne Jordal Myrseth har funnet en lignende formulering i bøkene hun har analysert. Hun peker på at bruken av verbformen «måtte» kan tolkes som at EØS tvang Norge til å utføre endringer i lovverket og at dette viser en viss motstand mot styring ovenfra. Hun mener at dette kunne blitt fremstilt mindre tvangsbasert dersom man hadde vinkla påstanden til at Norge ville endre lover og forskrifter for å tilpasse seg EØS.²⁵⁸ Her tenker jeg at Myrseth har et poeng. I *Portal* ser vi at Norge fremstår mer som en aktør i valget om å inngå avtalen og slik sett virker dette å være et valg fra Norges side. Inngåelsen av en EØS-avtale virker generelt mindre konfliktfylt fordi fremstillingen ikke inneholder noen form for «strids-metaforer» og fordi *Portal* ikke har tatt med at Norge «måtte» endre hundrevis av lover.

Portal fremstår som mer positiv til samarbeid enn hva de tidligere norske bøkene om verdenshistorie gjør. Gjennom den inngående forklaringen på samarbeidets oppkomst fremstår emnet som viktig og samarbeidet settes i et positivt lys fordi det ved flere anledninger knyttes til å være ment som fredsfremmende. Dessuten skiller tematikken seg ut i forhold til de foregående norske bøkene om verdenshistorie. I denne boka er ikke temaer som skapte uenigheter. Begreper som overnasjonalitet nevnes, og forklares. Bruken av begreper

²⁵⁴ Olav A. Abrahamsen, Ståle Dyrvik, May-Brith Ohman Nielsen, Andreas Aase (2007), s. 389

²⁵⁵ Ibid, s. 424

²⁵⁶ Terje Emblem, Ivar Libæk, Øivind Stenersen, Tore Syvertsen (1997), s. 279

²⁵⁷ Ibid, s. 279

²⁵⁸ Anne Jordal Myrset, (2011), s. 66

knyttet til overnasjonalitet gjør imidlertid ikke at samarbeid fremstår ikke som noe negativt. Overnasjonalitet blir skrevet i kursiv noen steder og dette virker mer å være et grep fra forfatterens side for å fremheve fagbegrepet. De norske debattene om deltakelse i integrasjonen er tonet ned, og det er større søkelys på EØS-avtalen og dens positive virkninger for Norge. Storbritannia har blitt en mindre synlig aktør i fremstillingen enn vi har sett i eldre bøker.

5.3 Sammenligning

Etter analysen av bøkene er det noen momenter som utmerker seg som likheter og forskjeller mellom norske og finske bøker, disse skal vi se på nå. Dessuten kommer jeg til å drøfte hva som kan være bakgrunnen for de eventuelle forskjellene og likhetene som finnes i bøkene. I denne delen kommer jeg også til å trekke inn hva Anne Jordal Myrseth har funnet ut om særlig svenske bøker. Myrseth har analysert bøker som er eldre enn de jeg har sett på i oppgaven min. Likevel kan tendensene hun har funnet i bøkene være interessante å drøfte i sammenheng med finske bøker. Myrseths funn om svenske bøker vil bli trukket inn i sammenligningen der jeg anser det fruktbart.

5.3.1 Globalt eller nasjonalt perspektiv:

Norske og finske bøker har til felles at den europeiske integrasjonen blir fremstilt både fra et globalt og nasjonalt perspektiv. I Finland er dette et resultat av læreplanens bestemmelser om hvordan faget skal deles inn. Som følge av denne inndelingen finnes det egne lærebøker for blant annet finsk historie og bøker om verdenshistorie. I Norge ser vi samme tendens til at nasjonalhistorie og verdenshistorie blir delt i to ulike lærebøker i en periode, men dette er ikke læreplanstyrt. I bøkene om nasjonal historie er det et nasjonalt perspektiv og i bøkene om verdenshistorie er det et globalt perspektiv. Den norske boka *Portal* fra 2007 inneholder både verdenshistorie og norgeshistorie og her skifter fokuset mellom nasjonalt og globalt perspektiv ut ifra hvilke temaer det står om i fremstillingen av den europeiske integrasjonen.

Myrseth har funnet ut at svenske og norske bøker varierer i hvilket perspektiv den europeiske integrasjonen blir fortalt ut ifra.²⁵⁹ I bøkene hun har analysert finner hun at norske bøker har et nasjonalt perspektiv på den europeiske integrasjonen, mens svenske bøker har et europeisk(globalt) perspektiv. Myrseth har imidlertid ikke analysert norske lærebøker i verdenshistorie. Hennes konklusjon om at norske og svenske bøker har forskjellig perspektiv gjelder dermed kun for de bøkene hun faktisk har analysert og konklusjonen er ikke

²⁵⁹ Anne Jordal Myrseth (2011), s. 81

representativ for norske lærebøker i historie som helhet. Likevel er det interessant at svenske bøker ikke har et nasjonalt perspektiv i fremstillingene av den europeiske integrasjonsprosessen.

5.3.2 Begrepsbruk: overnasjonalitet/suverenitet og samarbeid

Norske og finske bøker varierer i begrepene som brukes i fremstillingene av den europeiske integrasjonen. I norske lærebøker er det flere begreper som handler om «overnasjonalitet» og «suverenitet» enn i finske lærebøker. I finske lærebøker brukes begreper som knyttes til samarbeid og fellesskap, som for eksempel «integrationen fördjupas, varvid beslut i allt högre grad skulle fattas på allmänneuropeisk nivå», «gemensam kontroll» og «ger unionen en stärkare självständig ställing i förhållande till medlemmerna». Begrepene i finske og norske bøker forteller oss det samme, nemlig at det fantes et organ som fikk bestemmelsesrett over medlemslandene. De finske begrepene er imidlertid mer tilknyttet fellesskap enn hva man kan si for begrepene som blir brukt i norske bøker.

Myrseth fant også denne forskjellen mellom norske og svenske bøker. Norske bøker har ifølge henne en tendens til å inneholde ord som fremhever selvstyre og selvråderett der svenske bøker har fokus på fellesløsninger og samarbeid.²⁶⁰ Myrseth tok utgangspunkt i en hypotese i sin oppgave. Hypotesen var at den norske diskursen er særegen med et begrepsinnhold som fremhever det nasjonale og på den måten bidrar til å ta avstand fra overnasjonale organer.²⁶¹ Som vi ser har norske bøker en større tendens enn både finske og norske bøker til å benytte begreper som fremhever det nasjonale. Hvorvidt de brukes for å ta avstand fra overnasjonale organer ønsker jeg å drøfte litt videre for her virker de norske bøkene jeg har analysert å vise en utvikling. I *Verden 2* bøkene, knyttes begrepet overnasjonalitet til britenes skepsis for å bli medlemmer av EEC. I *Norge 2* bøkene blir begrepene benyttet i forklaringen av motstandersiden i den norske EF- og EU-debatten. Begrepene blir altså sterkt knyttet til skepsis og motstand i disse bøkene, og slik sett virker overnasjonalitet å være noe som er negativt. I *Portal* brukes overnasjonalitet i en annen sammenheng, det fremheves for eksempel at en overnasjonal myndighet var av *felles interesse* for de statene som ble medlemmer. Her vises det at overnasjonalitet ikke nødvendigvis er noe som blir sett på med skepsis og motstand, men at det kan være land som ser på overnasjonalitet som noe positivt. Når overnasjonalitet også blir synliggjort som noe positivt, virker det ikke lenger som noe man forsøker å ta avstand fra.

²⁶⁰ Anne Jordal Myrseth (2011), s. 89

²⁶¹ Ibid, s. 4

Dersom den norske diskursen er særegen, kan dette dels være en måte å forklare hvorfor det er så store ulikheter mellom de norske bøkene sammenlignet med finske og svenske. Både Sverige, Finland og Norge fryktet Sovjetunionen under den kalde krigen, men valgte ulike løsninger for å sikre suvereniteten. For Norge var svaret å inngå i den vestlige alliansen, mens både Sverige og Finland erklærte seg nøytrale. Dette betyr imidlertid ikke at Finland og Sverige ikke *ønsket* å ta del i de vesteuropeiske samarbeidene, men at nøytralitetspolitikken ikke gjorde det realistisk mulig. For Norge var forholdene annerledes, medlemskap var en mulighet, men man *ønsket* det ikke. Det kan hende det er akkurat denne forskjellen som gir seg til uttrykk i bøkens valg av begreper og hvilke måter de brukes på.

5.3.3 Temavalg

Sammenligningen av finske og norske bøker har gjort det klart at det er forskjeller i hvilke saker som er viktige i finske og norske fremstillinger av den europeiske integrasjonen. Det er åpenbart at finske og norske bøker om nasjonalhistorie har ulike temaer, men landenes bøker om verdenshistorie viser også store ulikheter i temavalg.

I de norske bøkene *Verden 2* er saker som Frankrikes skepsis til USA eksplisitt forklart, dessuten er det stort fokus på Storbritannias posisjon i forhold til fellesskapet og Frankrikes avslag av de britiske søknadene, samt problematikken rundt landbruks- og fiskeripolitikken. Disse temaene viser seg imidlertid ikke like viktige i finske lærebøker. Den norske boka *Portal* skifter mellom globalt og nasjonalt perspektiv i fremstillingen av den europeiske integrasjonen. De temaene som er fremstilt gjennom et globalt perspektiv, inneholder temaer som angikk fellesskapet og virker ikke like styrt av saker ved samarbeidet som kunne forklare den norske posisjonen til det.

Et tema som den finske boka verdenshistorieboka fra 1986, *Nationalism och internationalism*, er svært opptatt av er Europarådet. I boka blir Europarådets funksjon forklart. Dessuten blir Europarådets betydning redegjort for, og det blir forklart i boka at Europarådets betydning minsket noe etter opprettelsen av Europaparlamentet. Det blir også nevnt at nesten alle vest- og sydeuropeiske land var medlemmer, utenom for eksempel Finland.

Finland ble medlem av Europarådet først i 1989, altså tre år etter at boka *Nationalism och internationalism* ble utgitt. For Finlands del var medlemskap i Europarådet sett på som umulig før i 1989 fordi det var for vestlig forankret.²⁶² I boka blir det nevnt at rådet etter hvert mistet noe av sin betydning og at Europarådet hadde en kritisk holdning til Øst-Europa. Dette

²⁶² Henrik Meinander (1999), s. 499

kan tolkes som en måte å legitimere hvorfor Finland ikke var medlemmer av Europarådet, uten å si direkte at landet ikke *kunne* være medlem. Europarådet har ikke fått den samme oppmerksomheten i norske bøker, selv om Norge faktisk var et av landene som ble med i Europarådet allerede i 1949.²⁶³ Det nevnes kun i én av de norske bøkene, men det har på langt nær fått den samme oppmerksomheten som i *Nationalism och internationalism*.

De finske bøkene i verdenshistorie som ble utgitt etter Finlands tilslutning til EU har ikke det samme fokuset på Europarådet. I boka *Internationella relationer* fra 1996 er temaene de ulike faktorene som stod bak integrasjonen. Det kan virke som at dette har en sammenheng med læreplanens føringer for hvordan man skulle arbeide med faget i undervisningen.²⁶⁴ I denne boka blir det dessuten nevnt at en av årsakene til integrasjonen var økt økonomisk styrke og fred mellom Frankrike og Tyskland. Dette er den første boka som nevner at fred var et av målene med europeisk integrasjon. I *Labyrint 2* fra 2006 er det imidlertid et stort fokus på det fredsfræmmende med den europeiske integrasjonen. Dette vil jeg drøfte mer senere.

Hvorfor det er så ulikt fokus på den europeiske integrasjonen i bøkene kan se ut til å ha en klar sammenheng med hvilke saker i den europeiske integrasjonen som har vært viktige innad i de respektive landene. De finske bøkene blir imidlertid mindre opptatt av temaer som har vært viktige for Finland, og mer opptatt av hvilke temaer som har vært viktige for å drive integrasjonen fremover i bøkene som er skrevet etter at Finland meldte seg inn. At temaene i de finske lærebøkene endrer seg kan nok helt klart forklares i at Finland blir mer opptatt av det som angår fellesskapet og at man forsøker å skape et positivt inntrykk av de endringene som foregår der og som Finland er en del av. Den utviklingen vi ser i norske bøker har imidlertid ingen helt klar forklaring i historiske hendelser. Som nevnt i kapittel tre har lærebøkene fra Cappelen blitt kritisert for å være ensidige og fakta-pregede bøker. Her kan tenkes at de norske bøkene *Verden 2* rett og slett er annerledes enn mange andre norske lærebøker. Og at utviklingen i norske bøker dermed kan forklares i at *Verden 2* bøkene er skrevet av mange av de samme forfatterne, mens *Portal* er skrevet av en helt annen forfattergruppe som benytter en annen innfallsvinkel til emnet.

5.3.4 Årsaksforklaringer

Det er interessant å se på hvilke årsaksforklaringer som er lagt til grunn for den europeiske integrasjonen i norske og finske bøker. I den norske boka *Verden 2* fra 1997, er en av

²⁶³ Sten Lundbo, «Europarådet» I *Store norske leksikon*, sist endret 26.06.19 https://snl.no/Europar%C3%A5det#-Norge_og_Europar%C3%A5det [lest: 10.09.2019]

²⁶⁴ Utbildningsstyrelsen (1994), s. 105

årsaksforklaringene som legges til grunn for den europeiske integrasjonen at Frankrike initierte samarbeidet med Vest-Tyskland for å skape avstand til USA. Det finnes ikke noe tilsvarende årsaksforklaring i finske bøker. Dette virker å være en måte å legitimere hvorfor Norge holdt seg på utsiden. Nemlig for å forhindre at Norges forhold til USA skulle bli svekket. Utover denne årsaksforklaringen finner vi mange av de samme årsaksforklaringene i både finske og norske bøker. De finske bøkene som er skrevet før 1995 legger økonomiske årsaker til grunn for integrasjonen, mens i bøkene som er skrevet etter 1995 står det også at målet med samarbeid var å skape fred. Vi finner også at målet om å skape fred blir lagt som en årsak til integrasjonen i norske bøker. Myrseth har gjort et interessant funn i sin analyse om å benytte fredsargumentet for å forklare årsaken til den europeiske integrasjonen.

Myrseth fant at dette var et argument som først kom til uttrykk i norske og svenske bøker fra den siste perioden hun har analysert bøker fra, nemlig fra tiden etter 1995. Myrseth har konkludert med at dette kan ha en sammenheng med at den kalde krigen var over og at dette gjorde det mulig for samtidsforfatterne å se tilbake på at den europeiske integrasjonen virket fredsfremmende.²⁶⁵ I analysen av finske bøker, har jeg funnet samme tendens som Myrseth beskriver i sin oppgave, men min analyse av norske bøker viser imidlertid at fredsargumentet har blitt brukt i bøker fra 1987 og 1989 også. Dette betyr at norske bøker er tidligere ute enn både svenske og finske bøker med å legge fredsargumentet til grunn for den europeiske integrasjonen og at dette faktisk blir brukt som et argument allerede før den kalde krigen var over. Hvorfor skiller finske og svenske bøker seg fra de norske?

Analysen av bøkene jeg har valgt har altså vist at fredsargumentet har blitt brukt som årsaksforklaring i norske bøker allerede før den kalde krigens slutt. Likevel kan Myrseths teori om at den kalde krigens avslutning hadde en innvirkning på hvorfor man begynte å benytte fred som årsaksforklaring være med på å forklare utviklingen i svenske og finske bøker. Både Sverige og Finland valgte, i motsetning til Norge, å holde seg nøytrale under den kalde krigen. Som nøytrale land er det rimelig å tenke at de var forsiktige med å uttale seg om både den vestlige og den østlige siden av den kalde krigen i frykt for at det kanskje skulle kunne tolkes som at man valgte side. Norge på sin side hadde allerede valgt å inngå i den vestlige alliansen. Det kan tenkes at det er nettopp denne forsiktigheten vi ser i de finske og svenske bøkene, nemlig at man unngår å skape et bilde av at det vestlige økonomiske samarbeidet var fredsfremmende i en tid hvor det fortsatt er spenninger internasjonalt.

²⁶⁵ Anne Jordal Myrseth (2011), s. 89

5.3.5 Positiv verdi

Myrseth har i sin analyse vurdert hva som fremheves som helliggjorte institusjoner i sin oppgave. Med helliggjorte institusjoner mener hun institusjoner som forfatterne bevisst eller ikke søker å implementere som noe med en positiv verdi i elevenes verdensorientering.²⁶⁶ Hun fant at grunnloven er en slik helliggjort institusjon i norske bøker, mens i svenske er det nøytralitetspolitikken. Myrseth har først og fremst tatt utgangspunkt i samfunnsfagbøker for å komme frem til dette, men vi ser også at finske bøker i historie er opptatt av å forklare nøytralitetspolitikken som noe positivt.

I kapittel fire viste jeg eksempler på hvordan den finske nøytralitetspolitikken ble beskrevet i bøkene om Finlands historie av Folke Nyberg. I boka fra 1987 at nøytralitetspolitikken blir fremstilt som noe positivt fordi det står at det fremste målet med denne politikken var å jobbe for en fredelig framtid. I Folke Nybergs bok fra 1996 virker forfatteren nesten å forsikre om at det finske medlemskapet i EU ikke har hatt noen innvirkning på det finske målet om å arbeide for fred. I boka fra 2006 blir det imidlertid gjort klart at Finland ikke lenger kan kalle seg nøytralt, men at landet fortsatt driver fredsfremmende arbeid på andre måter. Dessuten blir EU eksplisitt beskrevet som et fredsprosjekt i *Labyrint 2*, altså verdenshistorieboka fra 2010. Her ser vi altså at det i de eldste bøkene virker å være nøytralitetspolitikken som blir såkalt «helliggjort», men at denne helliggjøringen blir dreid i retning av å helliggjøre Finlands fredsfremmende arbeid. Samtidig blir EU knyttet sterkt til å være et fredsprosjekt, noe som bidrar til å legitimere den finske posisjonen som EU-medlem.

5.3.6 Prioritering av folkeavstemningene i fremstillingene

I *Norge 2* bøkene handler hovedvekten av innholdet om debattene om et eventuelt norsk medlemskap i EF/EU. I fremstillingene kommer det både frem hva folk anså som muligheter og gevinster ved samarbeid og hva folk var skeptiske til ved samarbeid. I 1987 utgaven er det likevekt i fremstillingen av argumentene for og imot tilslutning. Men boka viser ikke hvor stor prosentandel som stemte for og imot, det blir kun fastslått at folkeavstemningen endte med seier til nei-siden. Selv om folkeavstemningen blir vist fra begge sider, virker det å ikke vise resultatet av folkeavstemningen som en måte å legitimere den norske posisjonen. I 1997-utgaven har resultatet av folkeavstemningen blitt vist i prosent, men teksten i denne boka inneholder en klar overvekt av argumenter mot medlemskap. Her har forfatterne valgt å vise resultatene i prosent, man unngår altså ikke lenger å vise hvor stor tilhenger siden var. I analysen har jeg vist at det ikke er slik at motstandersiden blir omtalt som noe direkte positivt.

²⁶⁶ Anne Jordal Myrseth (2011), s. 84

Likevel virker også fremstillingen i 1997-utgaven å forsvare den norske posisjonen ved at forfatterne peker på hvilke goder Norge har ved å stå på utsiden og ikke på hvilke goder Norge kunne fått ved å bli medlemmer av samarbeidet. *Portal* skiller seg ut fra de andre bøkene. Fremstillingen av argumenter for og imot medlemskap fremstår som lik og prosentandelen av begge folkeavstemningene om norsk tilslutning til EF/EU er vist i teksten. De norske folkeavstemningene har fått mindre oppmerksomhet i denne boka.

De finske bøkene om nasjonalhistorie har et langt mindre fokus på folkeavstemningene enn norske bøker. Den eldste finske boka om nasjonalhistorie har naturligvis ikke forutsetninger for å skrive om en folkeavstemning fordi medlemskap ikke hadde blitt aktuelt i Finland enda. *Vändunkter i Finlands historia* fra 1996 og *Finlands historia* fra 2006 hadde derimot disse forutsetningene fordi landet hadde blitt medlem av EU før bøkene ble skrevet. Likevel finner vi ingenting i teksten i *Vändunkter i Finlands historia* fra 1996 som engang tilsier at det har eksistert en folkeavstemning. I denne boka blir det bare fastslått at Finland ble medlemmer. Det står ingenting om argumenter for og imot tilslutningen og heller ikke noe om hvordan EU-medlemskapet innvirket på finsk politikk. Dette kan tolkes som en måte å legitimere den finske posisjonen fordi det ikke blir vist at det overhode fantes ulike meninger om den finske tilslutningen til EU. Myrseth finner samme fenomen i svenske bøker fra tiden etter at Sverige meldte seg inn i EU.²⁶⁷ Bøkene hun har analysert er fra 1997 og 1998, og disse viser heller ikke at det engang har eksistert en folkeavstemning i Sverige. Hun peker også på at dette kan ha en sammenheng med legitimering av posisjon. I utgaven *Finlands historia* fra 2006 endrer dette bildet seg. I denne boka blir det nevnt at det ble avholdt en folkeavstemning. Dessuten blir resultatene av den blir vist i prosent og det blir sagt en setning om argumenter for- og en setning om argumenter mot tilslutning. Til sist blir det også nevnt kort hvilke følger tilslutningen fikk for finsk politikk. Denne endringen virker noe overraskende fordi man kanskje skulle forvente at bøkene ville blitt mer opptatt av å legitimere sin posisjon etter hvert, men her viser det seg motsatt. Dette kan ha sammenheng med at læreplanen la føringer for at elevene skal få lærestoff som fremmer et demokratisk verdensbilde.

Fokuset på folkeavstemningene er likevel mye større i norske bøker enn hva det er i finske bøker gjennom hele perioden. Man kan jo spørre seg hvorfor de finske bøkene ikke har en like dyptgående fremstilling av den finske folkeavstemningen som norske lærebøker. Det kan være flere grunner til dette. For det første har Norge hatt flere folkeavstemninger om

²⁶⁷ Anne Jordal Myrseth (2011), s. 83

tilslutning til EF/EU enn hva man har hatt i Finland. Dette kan ha ført til et behov for å forklare hvorfor man har reist spørsmålet flere ganger, og fått samme svar i Norge. For det andre kan det også tenkes at man ikke retter et like stort fokus på debatten i Finland fordi den på mange måter er avsluttet ettersom at Finland valgte å bli medlem av EU. Det samme kan vi kanskje ikke si om Norge ettersom historien har vist at selv om Norge valgte sin posisjon på 1970-tallet, ble spørsmålet stilt igjen på 1990-tallet. De norske erfaringene viser altså at debatten ikke nødvendigvis er over i Norge, selv om man har tatt stilling til spørsmålet. Derfor kan det tenkes at forfatterne søker å gjøre elevene bevisst på debatten, framfor å eksplisitt legitimere den norske posisjonen. I Finland virker fokuset å være mer på å legitimere den nye posisjonen.

6. Avslutning

Grunnideen i dette masterprosjektet bygger på premisset om at historien, altså oppfatninger om fortiden, endrer seg. Disse endringene skjer som en konsekvens av at man vektlegger ulike elementer fra fortidige forhold. Hensikten med oppgaven har vært å studere utviklingen av særlig finske historielærebøkers fremstillinger av fortid for å se etter endringer over tid som kan si noe om forholdet mellom samtid og historie.

Den finske historien viser at landet gjennom flere hundre år har vekslet mellom to tradisjoner innen utenrikspolitikk, mellom øst og vest. Derfor har det vært interessant å undersøke om Finlands posisjonsendring i form av tilslutningen til EU i 1995 fikk konsekvenser for hvordan fortidige forhold forklares i finske lærebøker. For å avdekke eventuelle endringer har jeg studert lærebøker fra tidsperioden 1985 til 2010. Det er gjennom det svenske språket, som er ett av de offisielle språkene i Finland, at det har vært mulig for meg å få denne innsikten.

Jeg har også undersøkt norske bøker for å få et større perspektiv på hvordan den europeiske integrasjonen kan bli fremstilt ulikt i lærebøker fra forskjellige land. Hensikten med å sammenligne bøker fra Norge og Finland var for å forstå de finske bøkene bedre. En slik sammenligning kan gi innsikt i hva som virker å være særegent med finske bøker og se om de har en annerledes utvikling enn norske. Som supplement til dette punktet har jeg også benyttet funn fra tidligere forskning rundt samme tema. Anne Jordal Myrseth skrev en masteroppgave i 2011, hvor hun så på hvordan den europeiske integrasjonen ble fremstilt i norske og svenske læreverv i tre ulike perioder. Jeg har tidvis knyttet noen av hennes funn om svenske bøker opp mot hva jeg har funnet i norske og finske bøker. Dette gav et bedre grunnlag for å drøfte utvikling av finske bøkernes fremstillinger av den europeiske integrasjonen.

Som utgangspunkt for oppgaven hadde jeg en hypotese om at den kalde krigen og den finske tilslutningen til EU medførte endringer i historiske fremstillinger av Finlands forhold til det samarbeidet vi i dag kjenner som Den europeiske unionen og den europeiske integrasjonsprosessen som et eget fenomen. Hovedproblemstillingen ble derfor:

I hvilken grad ble historien om den europeiske integrasjonsprosessen endret gjennom perioden 1985-2010, belyst gjennom finske lærebøkers fremstilling av temaet?

I enhver tekstanalyse er konteksten rundt teksten viktig. I kapittel to har jeg derfor redegjort for både finske og norske lærebøkers kontekst. For å forstå de finske bøkernes samtid, var det viktig å se på de lange linjene i finsk utenrikspolitikk. Redegjørelsen av den finske historien er derfor noe mer inngående enn redegjørelsen av den norske. Læreplanene utgjør også en del

av konteksten til lærebøkene, fordi læreplanene legger føringer for hva historiefaget skal inneholde. Derfor har disse blitt redegjort for. Lærebøkene har blitt utarbeidet innenfor rammene av statlig gitte læreplaner. Derfor forteller historiefremstillingene vi finner i lærebøkene også noe om hva de ulike statene anså som viktig at elevene skulle lære om fortiden. I kapittel tre har jeg vist hva slags innhold som finnes i de ulike bøkene om den europeiske integrasjonen og hvor vi finner materialet. Dette er for å gi et innblikk i kildematerialet før analysen.

Jeg har gjort to analyser med to ulike formål. Den første analysen er kun av et utvalg finske bøker. I den første analysen var målet var å sammenligne fremstillinger fra lærebøker fra ulike perioder i Finland, for å se på hvorvidt fremstillingen av den finske posisjonen i forhold til EU endrer seg i bøkene gjennom perioden. Den andre analysen er en sammenligning av primært finske og norske bøker.

I den første analysen tok jeg utgangspunkt i to spørsmål:

- 1) Var det slik at bøkene under den kalde krigen fortalte historien på en slik måte at det var naturlig og nødvendig at Finland ikke var medlem av EU?
- 2) Er det slik at man i bøker etter 1995 forteller historien på en måte som gjør det like naturlig og nødvendig at Finland ble medlem av EU?

Analysen viste at teksten i læreboka om finsk nasjonalhistorie som ble utgitt før den kalde krigen, konstruerer et virkelighetsbilde som gir inntrykk av at det å skape gode relasjoner til Sovjetunionen var løsningen for Finland. Det blir ikke drøftet hvorvidt det fantes noen annen løsning eller om det var negative holdninger til å inngå en Vennskaps- og bistandspakt med Sovjetunionen blant det finske folket. Dessuten er boka om finsk historie fra 1987 svært lite forklarende om hvordan VSB-pakten begrenset finsk utenrikspolitisk handlefrihet, særlig når det kom til å knytte forbindelser til de vesteuropeiske økonomiske samarbeidene.

Fremstillingen av den finske utenrikshandelen i lærebøkene inneholder tabeller som viser den finske handelen med nasjonalstater og med handelsblokker, samt brødtekst. I brødteksten blir den finske handelen med Sovjetunionen fremhevet som ledende og viktig. Samlet virker disse faktorene å gjøre det naturlig og nødvendig at Finland ikke var medlemmer av EF/EU. I teksten om det finske forholdet til den europeiske integrasjonen får man inntrykk av at det var tilstrekkelig for Finland å opprette handelsavtaler med EFTA og EEC, og at integrasjon ikke var målet.

Nasjonalhistoriebøkene som er skrevet etter 1995 skaper et bilde av at medlemskap i den europeiske integrasjonen var naturlig. I disse bøkene blir VSB-paktens begrensninger vist hyppigere og mer eksplisitt. Vektleggingen av VSB-paktens begrensninger oppleves legitimerende for hvorfor Finland ikke ble medlem tidligere. Forhandlingene om en EEC-avtale blir behandlet inngående og dette viser hvor mye som skulle til for at Finland fikk inngått en økonomisk avtale med EEC. Når teksten synliggjør hvor mye som skulle til for at Finland skulle få i havn en avtale, viser dette en motivasjon og et ønske om tettere samarbeid med vest. Dessuten har jeg vist at EU-medlemskapet blir omtalt som en utvidelse av den utenrikspolitiske linjen som startet i årene etter andre verdenskrig. At EU-medlemskapet legges frem som en utvidelse framfor en posisjonsendring skaper et inntrykk av at dette var en del av målsettingen helt fra begynnelsen av den nye utenrikspolitiske linjen som kom etter andre verdenskrig. Slik sett virker det naturlig at Finland ble medlem. Fremstillingen av den finske utenrikshandelen i bøkene skaper dessuten et bilde av at det var nødvendig at Finland ble medlem. Dette fordi både tabellene og brødteksten i disse lærebøkene retter leserens oppmerksomhet på hvor mye landet handlet med de vestlige markedene, og i 1996 utgaven blir det også vist hvor mye handelen med Sovjetunionen/Russland gikk ned.

Den andre analysen har gitt innsikt i hvordan fremstillingene i norske og finske bøker er ulike og viser hvordan de ulike tilnærmingene til å forklare den europeiske integrasjonen kan være med på å fremme ulike holdninger om samarbeid og suverenitet. Her har jeg brukt norske bøker for å ha en kontrast å drøfte holdninger i finske bøker mot. Jeg har også supplert med Anne Jordal Myrseths funn av holdninger i svenske bøker.

Først og fremst ser vi at den europeiske integrasjonen blir et viktigere emne i lærebøkene i løpet av den perioden jeg har tatt utgangspunkt i. I de eldste finske lærebøkene gir fremstillingene lite innsikt i den europeiske integrasjonen og emnet virker lite prioritert. En stor endring i de finske bøkene om verdenshistorie er at den eldste boka som ble utgitt under den kalde krigen har lite innhold om den europeiske integrasjonen. Dette gjør det vanskelig å trekke ut holdninger av fremstillingen. Bøkene som ble gitt ut etter 1995 har et mye større og innholdsrikt tekstmateriale om den europeiske integrasjonen. Dette tyder på at det finske medlemskapet i EU førte med seg et behov for å vekke nye elementer fra fortiden.

Fremstillingene i de finske lærebøkene inneholder, i likhet med svenske fremstillinger, klart flere begreper som kan knyttes til fellesskap og fellesløsninger enn det er i norske fremstillinger. De norske fremstillingene inneholder flere ord som kan knyttes til suverenitet

og overnasjonalitet. Jeg har vist hvordan det i de norske bøkene jeg har analysert finnes tendens til å knytte begreper som omhandler overnasjonalitet til ord som er negativt ladd, som for eksempel skepsis og motstand. *Portal* som ble utgitt i 2007 skiller seg ut blant de norske bøkene på dette punktet. Det finnes begreper om overnasjonalitet i denne boka også, men de blir ikke utelukkende knyttet til negativt ladde ord. I denne boka knyttes begrepene oftere til fred og det blir dessuten presisert at overnasjonalitet var av felles interesse. I finske fremstillinger blir ikke motstanden mot videre integrasjon forklart eksplisitt. Altså, det blir ikke satt søkelys på hva det var med videre integrasjon som var motstandsverdig. Dette er med på å tilsøre «negative sider» ved integrasjon. Samtidig ser vi en utvikling i finske fremstillinger mot at den europeiske integrasjonen blir knyttet til stadig flere positivt ladde ord som for eksempel fred, samhørighet, stabilitet og økonomisk vekst.

I bøkene som ble skrevet etter Finland meldte seg inn i EU er det brukt flest begreper om fellesskap og fellesløsninger for å beskrive samarbeidet. Denne utviklingen kan helt enkelt være knyttet til at man forsøker å legitimere samtidsposisjonen. Likevel behøver ikke dette å bety at det positive synet på samarbeid var noe som oppstod i tiden etter at Finland meldte seg inn. Det finnes det nemlig grunnlag for å argumentere for at Finland hadde et ønske om å knytte seg til samarbeidet tidligere, altså under den kalde krigen og at man dermed så klare fordeler med samarbeid allerede da. At dette ikke kommer frem i bøkene som ble skrevet under den kalde krigen kan skyldes at man var forsiktige med å vise fordeler av noe man selv ikke fikk være en del av for å ikke rette oppmerksomhet på hvilke begrensninger kaldkrigsposisjonen innebar for Finland. Dessuten kan det tenkes at Finlands nøytralitetspolitikk under den kalde krigen gjorde at man ønsket å være forsiktige i måten man beskrev de frontene under den kalde krigen og kanskje særlig den vestlige siden.

For Norges del var det aldri et spørsmål om man kunne- eller ikke kunne bli medlem, slik som i Finland. Norge ønsket ikke å delta i samarbeid og argumentene bak dette var blant annet at man fryktet tap av suverenitet. At norske bøker har dannet en forbindelse mellom overnasjonalitet, skepsis og motstand kan handle om et forsvar av den norske posisjonen, altså at man ønsket å vise hva som var «motstandsverdig» med overnasjonalitet. Som nevnt tidligere har den norske boka *Portal* en annen vinkling som oppleves mer positiv når det kommer til overnasjonalitet. Forklaringen på denne utviklingen vi ser her kan dreie seg om at bøkene er skrevet av ulike forfattere. Det kan kanskje tenkes at EØS-avtalen som Norge og de andre EFTA-landene inngikk gjorde at man begynte å se samarbeid på en annen måte, men

dette ville nok vært et mer legitimt argument dersom vi hadde sett endringen i begge bøkene etter 1995 og ikke først i en bok som ble gitt ut i 2007.

De finske og norske bøkene virker å være opptatt av forskjellige elementer av den europeiske integrasjonen i fremstillingene i verdenshistoriebøkene. Verdenshistoriebøkene har altså tilsynelatende et globalt perspektiv på integrasjonen. Likevel har innholdet som vektlegges en sammenheng med elementer av integrasjonen som har vært viktige innad i de to landene. Dette ser ut til å være en av måtene legitimeringsaspektet trer frem i fremstillingene.

Årsaksforklaringene som er lagt til grunn for den europeiske integrasjonen varierer i finske og norske fremstillinger. I norske bøker finner vi for eksempel årsaksforklaringen om at Frankrike initierte integrasjonen for å markere uavhengighet til USA. Denne forklaringen finnes ikke i finske bøker i det hele tatt, men finske bøker har vist at integrasjon var en måte å markere avstand fra Sovjetunionen. De norske bøkene inneholder årsaksforklaringen om at integrasjonen kunne virke fredsfremmende en tid før den kalde krigen tok slutt, mens i finske bøker viser dette seg som en årsaksforklaring først etter at Finland ble medlem av EU. Dette kan ha en sammenheng med at Finland var nøytrale under den kalde krigen og derfor ikke ønsket å ta stilling til hvilke sider av den kalde krigen som var fredsfremmende. I finske bøker som ble utgitt under den kalde krigen ble det lagt økonomiske årsaker til grunn for integrasjon. Dette kan ha en sammenheng med at Finland kun hadde oppnådd økonomiske avtaler med fellesskapet. Som nevnt tidligere, ser det ut til at man ikke ønsket å peke på andre fordeler ved samarbeidet før den kalde krigens slutt. Dette kan være fordi Finland ikke hadde muligheten til å delta på det tidspunktet. Dersom finnene hadde lagt fredsaspektet til grunn som en årsak for den europeiske integrasjonen kunne dette ha ført til spørsmål om hvorfor Finland, med sitt ønske om å drive fredsfremmende arbeid, ikke deltok tidligere. Finske medier hadde en tradisjon for å unngå de vanskelige spørsmålene innen politiske spørsmål under den kalde krigen. Denne selvsensuren gav seg også til uttrykk så sent som på 1990-tallet, i mediens dekning av den finske EU-debatten. Dermed er det ikke urimelig å tenke at en slik tilsløring av vanskelige spørsmål forekom i finske lærebøker.

I fremstillingen av tiden etter andre verdenskrig i Finland, virker de finske lærebøkene som ble utgitt under den kalde krigen å helliggjøre den finske nøytralitetspolitikken. Altså at forfatterne søker å implementere nøytralitetspolitikken slik at den oppfattes som positiv i elevenes verdensorientering. I bøkene fra tiden etter den kalde krigens slutt virker det å være

fredsarbeid som blir helliggjort og dette knyttes tett opp mot EU. I Norge virker det å være Norges handlefrihet som blir fremstilt som noe hellig.

Finske og norske bøker har vektet folkeavstemningene forskjellig. Norske bøker har vektlagt folkeavstemningene i mye større grad enn det finske har gjort. I finske bøker nevnes folkeavstemningen først i boka som ble utgitt i 2006. Dette har en klar sammenheng med den læreplanen som var gjeldende da boka kom ut. I læreplanen står det nemlig spesifikt at elevene skal få lærestoff som fremmer et demokratisk verdensbilde.

Analysene har til sammen vist en utvikling i finske lærebøker. Skiftet i bøkene virker å ha en klar sammenheng med Finlands samtid. Både fremstillingen av Finlands forhold til den europeiske integrasjonen og fremstillingen av den europeiske integrasjonsprosessen har endret seg gjennom perioden. Dessuten har fremstillingen av de finske relasjonene til Sovjetunionen gjennomgått endringer i løpet av perioden. Fremstillingen av Finlands forhold til den europeiske integrasjonen oppleves som mer naturlig og nødvendig i bøkene fra tiden etter medlemskap enn hva det gjorde i bøkene som ble skrevet før den kalde krigen. De finske bøkene om nasjonalhistorie har gjennomgått små endringer, men disse utgjør mye når det kommer til hvilket bilde som blir konstruert av den finske posisjonen etter andre verdenskrig i teksten. Fremstillingene i verdenshistoriebøkene er de som har gjennomgått størst endringer, og her vises det tydeligere at den europeiske integrasjonen blir et mer prioritert emne i finske historielærebøker og at den europeiske integrasjonen har tydelig positive konnotasjoner.

Anvendte kilder og litteratur:

Lærebøker

Abrahamsen, Olav A., Ståle Dyrvik, May-Brith Ohman Nielsen og Andreas Aase. *Portal: nyere historie*. Oslo: Det Norske Samlaget, 2007

Emblem, Terje, Ivar Libæk og Øivind Stenersen. *Norge 2: etter 1850*. Oslo: J.W. Cappelens Forlag, 1987

Emblem, Terje, Ivar Libæk, Øivind Stenersen og Tore Syvertsen. *Norge 2: Norgeshistorie etter 1850*. Oslo: J.W. Cappelens Forlag A.S, 1997

Gullberg, Tom og Sture Lindholm. *Labyrint 2: Internationella relationer*. Helsingfors: Schildts & Söderströms, 2010.

Heikkilä, Jouko og Vesa Mauriala. *Internationella relationer*. Oversatt av Britta Krank. Borgå: Söderströms & C:o Förlags AB, 1995

Klingenberg, Hilding og Mark Wallenius. *Nationalism och internationalism: efter första världskriget, historia för gymnasiet kurs 5*. Esbo: Söderström & C:o Förlags AB, 1985

Nyberg, Folke. *Autonomi och Självständighet: det moderna Finlands tillkomst, Historia för gymnasiet kurs 6*. Borgå: Söderströms, 1987

Nyberg, Folke. *Finlands historia: vändpunkter, utvecklingslinjer*. Borgå: Söderström & C:o Förlags AB, 2007

Nyberg, Folke. *Vändpunkter i Finlands historia: historia för gymnasiet*. Borgå: Söderström & C:o Förlags AB, 1996

Sveen, Asle og Svein A. Aastad. *Verden 2: verdenshistorie etter 1850*. Oslo: J.W. Cappelens Forlag A/S, 1989

Sveen, Asle og Svein A. Aastad. *Verden 2: verdenshistorie etter 1850*. Oslo: J.W. Cappelens Forlag A/S, 1997

Læreplaner:

Kirke- og undervisningsdepartementet. *Læreplan for den videregående skole: del 2: Felles allmenne fag: mars 1976*. Oslo: Gyldendal, 1976 hentet fra

[<https://www.nb.no/nbsok/nb/a17f74a9b355c141e6e4874a8bd28d56?index=16#23>]

Kirke- utdannings, og forskningsdepartementet. (1996) *Læreplan for videregående opplæring: Eldre historie: Nyere historie: Felles allmenne fag*. Oslo: hentet fra

[\[https://www.udir.no/laring-og-trivsel/lareplanverket/utgatt-lareplanverk-for-vgo-R94/\]](https://www.udir.no/laring-og-trivsel/lareplanverket/utgatt-lareplanverk-for-vgo-R94/)

Skolstyrelsen, *Grunderna för gymnasiets läroplan 1985*. Helsingfors: Statens tryckericentral, 1986

Utbildningsstyrelsen, *Grunderna för gymnasiets läroplan 1994*. Helsingfors: Utbildningsstyrelsen, 1994

Utbildningsstyrelsen. (2003) «Grunderna för gymnasiets läroplan 2003,» Hentet fra [\[http://www02.oph.fi/svenska/ops/gymnasiet/gymnlpg.pdf\]](http://www02.oph.fi/svenska/ops/gymnasiet/gymnlpg.pdf)

Utdanningsdirektoratet. (2006) *Læreplan i historie – fellesfag i studieforberedende utdanningsprogram*. (HIS1-01) Hentet fra [\[http://data.udir.no/kl06/HIS1-01.pdf\]](http://data.udir.no/kl06/HIS1-01.pdf)

Trykt litteratur

Benum, Edgeir. «Overflod og fremtidsfrykt 1970-» Vol 12. Knut Helle red. i *Aschehougs norgeshistorie*. Oslo: Aschehoug, 1998

Claes, Dag Harald og Tor Egil Førland. *EU : mellomstatlig samarbeid og politisk system*. Oslo: Gyldendal Akademisk: 2010

Dinan, Desmond. *Europe Recast : A History of European Union*. 2nd ed. The European Union Series. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2014

Kjeldstadli, Knut. *Fortida er ikke hva den en gang var: en innføring i historiefaget*. Oslo: Universitetsforlaget, 1999

Lange, Even. «Samling om felles mål : 1935- 1979». Vol. 11. Knut Helle red. i *Aschehougs norgeshistorie*. Oslo: Aschehoug, 2005

Maagerø, Eva. *Språket som mening : Innføring i funksjonell lingvistikk for studenter og lærere*. Oslo: Universitetsforlaget, 2005

Meinander, Henrik. *Finlands historia 4*. Helsingfors: Schildt, 1999

Skovholdt, Karianne og Aslaug Veum. *Tekstanalyse: ei innføring*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk, 2014

Tønnesson, Johan L. «Kritikkløse lærebøker? Supplerende kommentar til Stugus samleanmeldelse av fire læreverker.» *Historisk tidsskrift*, nr. 02-03 (2002): 395-408

Törnudd, Klaus. «Historiska erfarenheter och nuvarande fronter i finländsk säkerhetspolitisk debatt om EU-medlemskap och nordisk samarbete» i *Ny giv for nordisk samarbeid?: Norsk, svensk og finsk sikkerhetspolitikk før og etter Eus nordlige utvidelse*, redigert av Iver Neumann, 76-105. Oslo: TANO, 1995

Internett

Egge, Åsmund. «Kommunisme» I *Store norske leksikon*, sist endret 14.05.2019,

<https://snl.no/kommunisme> [lest 17.08.2019]

Geber, Erik og Catharina Lojander-Visapää, *De svenska gymnasierna i Finland: en lägesanalys*. (Helsingfors: Utbildningsstyrelsen: 2007)

https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/46979_gymnasierna_final_21_0.pdf

Goplen, Ådne og Øivind Tønnesson. «Warszawapakten» I *Store norske leksikon*, sist endret 13.09.2018, <https://snl.no/Warszawapakten> [lest 17.08.2019]

Julsrud, Ottar og Helge Giverholt (27.04.2018). Finlands historie. I *Store norske leksikon*.

https://snl.no/Finlands_historie: [lest 24.08.18]

Knutsen, Olav Fagelund og Jarle Trondal. «EUs historie» I *Store norske leksikon*, sist endret 12.08.2019, https://snl.no/EUs_historie [lest 17.08.2019]

Lundbo, Sten. «Europarådet» I *Store norske leksikon*, sist endret 26.06.19

https://snl.no/Euopar%C3%A5det#-Norge_og_Euopar%C3%A5det [lest: 10.09.2019]

Myrseth, Anne Jordal. «Haldningar til Europeisk integrasjon: Ein komparativ analyse av svenske og norske lærebøker». Masteroppgave: A. J. Myrseth, 2011.

Store norske leksikon, s.v. *Brezjnev-doktrinen*, sist endret 17.10.2018,

<https://snl.no/Brezjnev-doktrinen> [lest 17.08.2019]

Store norske leksikon, s.v. *Mikhail Gorbatsjov*. Sist endret [07.12.2018].

https://snl.no/Mikhail_Gorbatsjov [lest 17.08.2019]

Store norske leksikon, s.v. *VSB-avtalen*, sist endret 07.06.17 <https://snl.no/VSB-avtalen> [lest 17.08.2019]

Tjelmeland, Hallvard og Knut Are Tvedt. «Den kalde krigen» I *Store norske leksikon*, sist endret 28.11.2018, https://snl.no/Den_kalde_krigen [lest 17.08.2019]

Vihavainen, Timo. "Ryssland i Finlands historia: Några särdrag som påverkar nutiden."

Nordisk Østforum nr. 02 (2010): 185-197.

https://www.idunn.no/nof/2010/02/art04?fbclid=IwAR0aD4DwXSK9HjdFnhYAnbZg_kTf6RG77d9LkkNgVYIRQrxtwMTzdAi8Zwe4

Øverland, Peder. «'EU som pensum i samfunnsfag på ungdomstrinnet': En kritisk tekstanalyse av danske, norske og spanske læreplaner- og bøker i samfunnsfag på

ungdomstrinnet». Masteroppgave, P. Øverland, 2015 <https://ntnuopen.ntnu.no/ntnu-xmlui/bitstream/handle/11250/2375619/%c3%98verland%2c%20Peder.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Antall ord i oppgaven: 34999